

**ZUIDWEST
OP Z'N BEST!**

Concept Programmaplan Brede Aanpak Zuidwest

April 2022

Den Haag

Inhoud

Voorwoord	3
1. Visie	5
2. Integraal en gebiedsgericht werken	10
2.1 Brede Aanpak op basis van 6 Allianties	11
3. Thuis en gekend	13
3.1 Doelen	15
3.2 Sociaal-economische maatregelen	16
3.3 Ruimtelijke maatregelen	17
4. Gelijke onderwijskansen	18
4.1 Doelen	19
4.2 Sociaal-economische maatregelen	21
4.3 Ruimtelijke maatregelen	22
5. Perspectief op werk	23
5.1 Doelen	25
5.2 Sociaal-economische maatregelen	26
5.3 Ruimtelijke maatregelen	27
6. Fijn wonen in Zuidwest	29
6.1 Doelen	30
6.2 Sociaal-economische maatregelen	33
6.3 Ruimtelijke maatregelen - Wonen	35
6.4 Ruimtelijke maatregelen - Openbare ruimte	36
6.5 Ruimtelijke maatregelen - Mobiliteitstransitie	37
6.6 Ruimtelijke maatregelen - Energietransitie	38
7. Veilig en leefbaar	39
7.1 Doelen	41
7.2 Sociaal- economische maatregelen	42
7.3 Ruimtelijke maatregelen	44
8. Wel zo gezond!	45
8.1 Doelen	46
8.2 Sociaal-economische maatregelen	48
8.3 Ruimtelijke maatregelen	49
9. Top 10 prioritaire maatregelen	50
9.1 Maatregel 1: Extra onderwijs- en ontwikkeltijd	51
9.2 Maatregel 2: Vernieuwen, verbeteren en verduurzamen woningvoorraad	52
9.3 Maatregel 3: Campusontwikkeling in Zuidwest	53
9.4 Maatregel 4: Ontmoetingsruimten benutten en versterken in de plinten	55
9.5 Maatregel 5: Doorbraakmethode en sociaal contract Moerwijk	56
9.6 Maatregel 6: Woningen voor professionals	57
9.7 Maatregel 7: Faciliteren van wijkbedrijven in Zuidwest	58
9.8 Maatregel 8: Voorzieningen en spreiding kwetsbare bewoners	59
9.9 Maatregel 9: Preventie van jeugdcriminaliteit	60
9.10 Maatregel 10: Betrekken bewoners en ondernemers	61
10. Middelen	62
10.1 Samenwerkingsvormen	63
10.2 Financiële middelen en strategie	65
11. Participatie en communicatie	72
11.1 Participatie	73
11.2 Communicatie	73
12. Programmasturing en -beheersing	75

Voorwoord

Dit is het programmaplan Brede Aanpak Den Haag Zuidwest. De volgende bladzijden staan vol met ideeën, oplossingen en maatregelen om ervoor te zorgen dat bewoners van Zuidwest straks dezelfde kansen hebben als andere inwoners van Den Haag.

Dat is hard nodig. Want dit groene deel van de stad ziet er op het eerste gezicht best goed uit, maar achter de voordeuren in Zuidwest gaat het niet goed. Te veel Zuidwesters kampen met opstapelende problemen op tal van terreinen: slechte woningen, verloedering en criminaliteit, maar ook gebrek aan opleiding, werk en perspectief. Problemen waar we alleen samen en in samenhang iets aan kunnen én moeten doen.

Een brede groep van bewoners, ondernemers, woningcorporaties, scholen en (oud) politici, heeft plannen gemaakt en samengebracht in dit programmaplan. Het begint met een gedeelde visie op de toekomst van Zuidwest. Een perspectief voor de bewoners van nu en straks. Oudkomers, nieuwkomers en hun kinderen.

Jongeren in de wijken van Zuidwest willen bijdragen aan dat perspectief. Ze willen dat het beter wordt. Voor zichzelf, hun broertjes en zusjes en de jongeren van later. Denk aan het enthousiasme van kinderen uit groep 8 die vertellen wat ze later willen worden. Dat optimisme mogen we niet teleurstellen. Dat is wat bewoners en professionals in Zuidwest drijft.

De visie op de toekomst van Zuidwest heeft handen en voeten gekregen in honderden maatregelen. Niet voor alles zal direct geld zijn. Dat is niet erg. We hebben 20 jaar de tijd om ervoor te zorgen dat het beter gaat met de mensen in Zuidwest. In die tijd bekijken we steeds waar kansen liggen. Waar nu geld voor is en wat nog moet wachten.

Er is veel te doen om ervoor te zorgen dat er woningen zijn voor mensen met lage tot hoge inkomens. Dat de sterke sociale verbanden worden behouden en benut. Dat kinderen succesvol kunnen zijn op school. Dat mensen in Zuidwest even gezond, veilig en prettig kunnen leven als in andere wijken van Den Haag. Er is veel te doen en we beginnen nu.

Jan van Zanen

Voorzitter van de Alliantieraad Zuidwest

Status van programmaplan

De voorgestelde doelen en maatregelen zijn op onderdelen globaal en hebben een voorlopig karakter. Afhankelijk van de beschikbare middelen en prioriteiten van partners en de afwegingen bij de vaststelling van de structuurvisie kunnen de gewenste maatregelen worden opgepakt.

Leeswijzer

In dit programmaplan komen achtereenvolgens de visie, de maatregelen (zowel ruimtelijk als sociaal-economische), de top 10 en de middelen aan de orde.

Daarmee is het programmaplan een bundeling van de volgende documenten:

- Visie: vastgesteld door de Alliantieraad in november 2021 en het College in december 2021
- Brede Aanpak Zuidwest is goedgekeurd door de Alliantieraad in januari 2022
- Programmaplan Gebiedsontwikkeling Zuidwest: concept maart 2022 t.b.v. coalitieonderhandelingen
- Top 10 maatregelen fiches: concept besproken in de Alliantieraad maart 2022

Voor meer informatie over de verschillende onderdelen wordt u verwezen naar de bijlagen.

1.

VISIE

Ervoor zorgen dat bewoners van Zuidwest zich net zo gezond voelen, een net zo goede schoolloopbaan doorlopen, zich net zo veilig, thuis, met elkaar verbonden voelen, waar mogelijk deelnemen aan de arbeidsmarkt en in ieder geval bestaanszekerheid kennen en schulden-zorgenvrij zijn, en even goed wonen als een gemiddelde Hagenaar.

Zuidwest heeft de toekomst...

'Ik zou best nog wel een keertje net als vroeger in Moerwijk willen wonen...' Ooit was het de droom van iedere Hagenaar uit de middenklasse om in Den Haag Zuidwest te wonen. De wederopbouw wijken Bouwlust, Vrederust, Morgenstond, Moerwijk boden na de Tweede Wereldoorlog licht, lucht en ruimte aan bewoners van verkrotte vochtige woningen in de oude wijken. Zuidwest was een vooruitgangsparadijs voor onderwijzers, boekhouders, ambtenaren, verpleegkundigen en Indische migranten-nu vijftigers en zestigers. Er was hoop: het leven wordt beter.

Maar dat Zuidwest is niet meer.

Zuidwest is op

Wie de statistieken ziet, begrijpt dat. Zuidwest scoort op bijna alle fronten nu slechter dan de rest van Den Haag. Een kwart van de bewoners leeft in armoede. Zes op de tien inwoners heeft een chronische ziekte. Kinderen krijgen gemiddeld één schoolniveau lager geadviseerd. Zeventig procent van de woningvoorraad bestaat uit corporatiewoningen uit de jaren '50 en '60 waarvan vele in te slechte staat door schimmel en vochtproblemen. Deze wijk van zeventig jaar oud is op.

Ook op sociale factoren als veiligheidsgevoel, sociale cohesie en verbondenheid scoort Zuidwest slechter dan het Haagse gemiddelde. Er zijn minder voorzieningen voor bewoners en het aanbod is vooral gericht op de probleemondersteuning in de wijken en minder op de kansen en mogelijkheden. Psychiatrische instellingen werden gesloten, vanuit de gedachte dat mensen onder begeleiding in een bestaande wijk moeten kunnen wonen. Mede door het woningtoewijzingssysteem zijn er veel kwetsbare groepen in een gebied waar huishoudens met een smalle beurs al ruim vertegenwoordigd waren. Door de eenzijdige woningvoorraad komt de doorstroming naar andere woningen binnen Zuidwest niet op gang.

Mensen die het goed hebben trekken daarom vaak het gebied uit. Gevolg is dat door armoede, schooluitval, (jeugd)criminaliteit, (jeugd)werkloosheid, overlast gevende bewoners en ondermijnende criminaliteit de leefbaarheid achteruitgaat. Ondanks vele inspanningen gedurende de afgelopen tientallen jaren is het niet gelukt het tij te keren. Integendeel, zonder ingrijpen glijden de wijken nog verder af. Wat ooit de droom was van Den Haag: Zuidwest als sociale roltrap naar boven, gaat nu, steeds sneller, nog maar één kant op: naar beneden.

Toch zijn er lichtpunten.

Groen en water

Visueel lijkt de wederopbouwdroom uitgekomen. Den Haag Zuidwest bestaat uit ruim opgezette wijken en buurten met veel groen en water. Overal sportvelden. Een prachtig stadspark, het Zuiderpark, met de nieuwe sportcampus van De Haagse Hogeschool. Zuidwest kent parels van buurtjes. De potentie is enorm.

Maar wie door het groen heen kijkt ziet het gebrek aan onderhoud, slecht lopende winkels aan de Leyweg, armoede achter de ramen, bewoners die niet de straat op durven uit angst voor criminaliteit. Den Haag Zuidwest was begin van deze eeuw een van de krachtwijken waar Rijk en gemeenten extra geld en aandacht in staken. De gemeente Den Haag heeft het afgelopen decennium geïnvesteerd in een veelheid aan projecten om de leefbaarheid in de wijken en de kansen voor bewoners op de arbeidsmarkt te vergroten. Bewonersorganisaties, woningbouwcorporaties, politie, zorgmedewerkers, schuldhulpverlening, jeugdzorg, welzijnswerk, bedrijfsleven en scholen hebben zelf en in samenwerking veel energie gestoken in het aanpakken van de problemen. Die aanpak kreeg een extra impuls in de in 2019 met het Rijk afgesloten Regiodeal om de sociaal-economische positie en leefbaarheid van het gebied op te trekken naar het gemiddelde van Den Haag. Het biedt de kans om meer projecten te financieren en meer initiatieven te ondersteunen.

Maar deze eerste stap is bij lange na niet genoeg.

Breed, intensief en langdurig aanpakken

Op 8 juli 2021 hebben we, met meer dan honderd betrokken partijen het Verbond van Zuidwest getekend. De ondertekenaars, waaronder bewoners, ondernemers, professionele partijen, het Rijk en de gemeente, beloven de komende twintig jaar zich samen in te zetten opdat

*bewoners van Zuidwest zich net zo gezond voelen,
een net zo goede schoolloopbaan doorlopen,
zich net zo veilig, thuis, met elkaar verbonden
voelen, waar mogelijk deelnemen aan de
arbeidsmarkt en in ieder geval bestaanszekerheid
kennen en schulden-zorgenvrij zijn, en even goed
wonen als een gemiddelde Hagenaar.*

Daarvoor is een krachtige meerjarige integrale aanpak nodig. Nieuwbouw, renovatie en een andere stedenbouwkundige opzet kunnen in combinatie met sociaal economische maatregelen zorgen voor de ommekeer. Dit kan de gemeente niet alleen. Gelukkig willen talloze energieke bewoners zich inzetten voor een betere toekomst voor Zuidwest. We hebben allianties gesmeed met het bedrijfsleven, de corporaties, het onderwijs, de zorgsector en andere betrokkenen die meedenken over de plannen voor Zuidwest. Actieve bewoners, ondernemers en verenigingen-en daar zijn er velen van-dragen ook een steentje bij. Ze brengen hun ideeën in en worden betrokken bij de uitvoering. Het is cruciaal dat Zuidwest zélf mede de toekomst van Zuidwest bepaalt. En dat de plannen daadwerkelijk worden uitgevoerd. Zo brengen we perspectief terug in de wijken en in het leven van mensen.

Wie de jeugd heeft...

Waar je opgroeit, bepaalt mede wat je kansen zijn voor later. Daarom is het bieden van perspectief voor de huidige jonge inwoners van Zuidwest ons uitgangspunt. Vanuit de vraag: wat is er nodig om ervoor te zorgen dat iedereen, en zeker ook de jeugd, het over twintig jaar net zo goed heeft als de gemiddelde Hagenaar?

Liefst 20.000 van de 70.000 inwoners van Den Haag Zuidwest zijn jonger dan twintig jaar. In gesprekken met de jeugd blijkt dat ze net als hun leeftijdsgenoten elders in de stad ambitieus zijn in het realiseren van hun dromen. De levens van de tieners liggen in deze wijk. Als het lukt om de dromen van de jeugd waar te maken dan zijn zij de ruggengraat van de bevolking in 2040. Rondom de jeugd staan ouders, ouderen, leraren, burens, zorgverleners en ondernemers. Werken aan de jeugd staat 'garant' voor een goede toekomst voor iedereen.

Bijgaand figuur geeft aan hoe de leefcirkels op elkaar inwerken. Van buiten naar binnen: gezondheid, veiligheid en sociale samenhang zijn randvoorwaarden. De cirkel school, werk en wonen brengt in beeld dat school je voorbereidt om later aan het werk te kunnen. Werk en een woning vormen voor jouw kinderen dan weer een goede thuisbasis om zich te ontwikkelen op school. De focus leggen wij bij de jeugd, die staat in het middelpunt van onze aanpak.

Randvoorwaarden voor de weg omhoog

Bewoners in Den Haag Zuidwest in alle leeftijden en inkomensgroepen willen het gevoel hebben dat dit de plek is waar ze kunnen werken aan hun toekomst en waar ze hun toekomst kunnen vinden. De juiste randvoorwaarden zijn nodig. Het vraagt om een veilige en kwalitatief goede woon- en leefomgeving, op maat ontwikkelde voorzieningen, goede gezondheidszorg, maar vooral ook het behouden en benutten van de sociale verbanden.

De weg naar een betere toekomst is gebaseerd op de kwaliteit die Zuidwest van oorsprong ook had: het was en is een wijk waar je je als kind kan ontplooiën, waar je de basis legt voor een goede baan en waar je wil wonen al naar gelang je portemonnee. Zuidwest heeft zoveel te bieden, kent tientallen wijken en buurten, met ieder een eigen sfeer en diversiteit. De uitdaging is om de enorme energie en ambities bij de jeugd en hun ouders aan te grijpen en vanuit dat perspectief onze inspanningen en activiteiten te bezien.

Zo zorgen we ervoor dat bewoners van Zuidwest over twintig jaar dezelfde kansen hebben als andere inwoners van Den Haag.

Wat gaan we doen?

Kinderen starten op de voorschool en gaan goed voorbereid naar de basisschool. Op de basisschool worden achterstanden ingehaald. En als de kinderen op het voortgezet onderwijs zitten, voorkomen we schooluitval en zorgen we voor een soepele overgang naar werk. Daarbij stimuleren we dat ouders goed betrokken zijn bij de opvoeding en school, want dat is een randvoorwaarde voor een succesvolle schoolopleiding.

Mensen die niet meer mee kunnen komen in het arbeidsproces betrekken we bij wat er in de samenleving en in de wijk gebeurt. Mensen die wel kunnen werken, helpen we bij het vinden van een baan. Er komt werkgelegenheid in de wijk en de omgeving en goede relaties met belangrijke werkgebieden. Bij de nieuwbouw- en renovatieopgave in de wijk zijn nieuwe woonmilieus duurzaam, groen, gezond, betaalbaar en goed bereikbaar en er is plek om te werken. Daarbij hebben we aandacht voor het behoud van sociale structuren. De openbare ruimte is veilig en nodigt uit tot ontmoeten, zodat mensen zich thuis voelen. Zuidwest gaat mee in de vaart der volkeren als het gaat om nieuwe mobiliteitsvormen.

Met man en macht zetten we ons in om te voorkomen dat jongeren in de jeugdcriminaliteit terecht komen. Ondernijmende criminaliteit wordt zichtbaar aangepakt. Overlast gevende situaties zien we als een breed probleem dat we oppakken met aandacht voor de overlastgever en de omgeving. Op allerlei manieren zetten we ons in voor een gezonde leefstijl. We pakken het zorgsysteem aan en zetten meer in op preventie. Daarbij houden we er rekening mee dat er veel stress is bij bewoners en soms een stapeling van problemen die het dagelijks leven bemoeilijken. We stimuleren dat mensen meer bewegen, al dan niet georganiseerd bij een sportvereniging.

Uitgangspunt is dat de sociale samenhang of cohesie, maakt dat mensen zich ergens thuis voelen. In alles wat we doen hebben we dat voor ogen en versterken we dat waar dat kan. We sluiten aan bij de energie die er is bij actieve bewoners, ondersteunen dat en proberen deze netwerken uit te breiden.

De komende 20 jaar draait het om de toekomst van onze jeugd!

2.

**INTEGRAAL
EN GEBIEDS-
GERICHT
WERKEN**

Een brede aanpak van Zuidwest is buitengewoon urgent. De sociaal-economische problematiek van bewoners en de fysieke achterstanden zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. Zo ook de aanpak.

Er is een krachtige, meerjarige en integrale aanpak nodig: de Brede Aanpak Den Haag Zuidwest. Dit is een aanpak om strategische veranderingen te realiseren, waarbij met bewoners en ondernemers en partners wordt gewerkt aan projecten en activiteiten in samenhang. In de aanpak is de drijvende kracht de toekomst voor de jeugd. In Zuidwest wordt gewerkt aan een integrale aanpak waarin het sociaal-economische en het ruimtelijke zijn geïntegreerd.

2.1 Brede Aanpak op basis van 6 Allianties

De aanpak richt zich op zes thema's die een hoofdrol spelen bij het verbeteren van Zuidwest. Per thema is een alliantie van direct betrokkenen samengesteld. De zes allianties werken samen met meer dan honderd partners die op 8 juli 2021 samen het Verbond van Zuidwest hebben ondertekend. Iedere alliantie heeft een eigen ambitie. Het overkoepelende doel van alle ambities en inspanningen is dat bewoners van Zuidwest over twintig jaar dezelfde kansen hebben als bewoners van andere delen van Den Haag. De thematische allianties zijn: Participatie & Sociale Samenhang, Onderwijs, Werk & Economie, Veiligheid & Leefbaarheid, Gezondheid & Vitaliteit en Wonen & Leefomgeving.

De alliantievoorzitters, de burgemeester en wethouder en vertegenwoordigers van het Rijk en de Partnerraad Zuidwest vormen de Alliantieraad, de stuurgroep van de aanpak voor Zuidwest.

Raad van Advies

Een Raad van Advies bestaande uit Martin van Rijn, Bruno Bruins en Hans Borstlap is er als klankbord voor de Alliantieraad.

Regiodeal Den Haag Zuidwest

Mede met cofinanciering van het Rijk is de Regiodeal Den Haag Zuidwest ontstaan. De deal is in 2019 gesloten en wordt voortgezet tot begin 2023. De regiodeal bestaat uit een groot aantal projecten en is de opmaat geweest naar het brede programma. De projecten zijn ook onderdeel geworden van de brede aanpak.

(Concept) Structuurvisie Zuidwest

Naast het programmaplan zijn de ruimtelijke ambities voor Zuidwest ook opgenomen in de Structuurvisie Den Haag Zuidwest. De structuurvisie is een ruimtelijk instrument dat voor samenhang en verbinding tussen alle plannen voor Zuidwest moet zorgen. De Structuurvisie is in concept gereed. Dit geldt ook voor de Milieueffectrapportage (MER). De bewonersparticipatie hierover is vrijwel afgerond en momenteel wordt de laatste hand gelegd aan de visie en MER. Volgens planning geeft het College van B&W de visie en MER in mei 2022 vrij voor de ter inzagelegging. Daarna volgt de periode van zienswijzen, adviezen en informatiebijeenkomsten, alvorens na verwerking van de zienswijzen en adviezen deze voor definitieve besluitvorming aan het college en raad worden voorgelegd.

3.

THUIS EN GEKEND

De relatie tussen de inwoners van Zuidwest en de gemeente kan en moet beter. We willen het vertrouwen herstellen en de betrokkenheid van bewoners behouden. Het woningaanbod wordt beter en veelzijdiger en er komen meer ontmoetingsruimtes. Ook zijn er straks betere voorzieningen voor maatschappelijke opvang en kunnen bewoners meebeslissen over hun omgeving.

Ambitie: Zuidwest is een gebied waar mensen zich thuis voelen en gekend worden in wat ze nodig hebben.

Bewoners van Zuidwest hebben veel energie en zijn veerkrachtig. Mensen kijken naar elkaar om, zorgen voor hun wijk en zetten activiteiten op als die ontbreken. Van weggeefwinkels voor mensen die het minder breed hebben, tot het begeleiden van probleemjongeren in de avonduren wanneer de professionals naar huis zijn. Van buurtpreventieteams voor een veiliger wijk tot het opzetten van gezamenlijke moestuinen om nader tot elkaar te komen.

Maar bewoners lopen hierbij regelmatig tegen dichte deuren aan. Initiatieven gaan ten onder aan ingewikkelde regelgeving. Of plannen van de gemeente worden over bewoners uitgestort zonder hen hierin te kennen, en de input van bewoners wordt zonder terugkoppeling terzijde geschoven. Dit komt boven op de stapeling van problemen en de uitzichtloze situatie waarin veel bewoners van Zuidwest zich bevinden. Zij zijn iedere dag bezig met overleven en dat kost veel energie. Zeker als je niet wordt gehoord en gezien. Logisch dus dat het voor hen moeilijk is te geloven in een betere toekomst.

Herstel van vertrouwen

Bewoners van Zuidwest hebben steeds vaker het gevoel dat zij zich moeten aanpassen aan de processen en procedures van de gemeente, waarin er geen rekening wordt gehouden met hun dagelijkse uitdagingen en ervaringen. Hierdoor is een grote kloof ontstaan tussen de bewoners van Zuidwest en de overheid, het vertrouwen in de overheid en de instanties is klein. Om Zuidwest naar een hoger niveau te tillen is het essentieel om dit vertrouwen te herstellen. De bewoners moeten weer het gevoel krijgen dat ze gezien en gehoord worden door de gemeente en dat zij meer regie (terug)krijgen.

Dat kan op verschillende manieren. Bijvoorbeeld door bewoners het vertrouwen te geven om bepaalde activiteiten namens de gemeente te organiseren in plaats van dit door externe partijen te laten doen. Maar zeker ook door bewoners een plek aan tafel te geven om mee te praten over de ontwikkelingen in hun wijk. We moeten hun dagelijkse ervaringen meenemen in de plannen voor de toekomst en hen op de hoogte houden. Laat de leefwereld van de bewoners leidend zijn voor de plannen voor Zuidwest.

Het commitment is groot en er is veel energie bij bewoners en organisaties om zich in te zetten voor Zuidwest. Het afgelopen jaar zijn wij met velen van hen in gesprek gegaan om te kijken wat zij nodig hebben om zich nog verder in te zetten voor Zuidwest. Het behouden van dit commitment, deze energie en het gevoel van eigenaarschap zien wij als de meest impactvolle ambitie om de transitie in de komende 20 jaar te verwezenlijken. Daarom zetten wij het herstel van vertrouwen centraal. Langs twee lijnen zetten wij hierop in: door verantwoordelijkheid te delen en door vertrouwen te geven.

3.1 Doelen

Dit zijn de doelen die we ons gesteld hebben, vanuit de ambitie om iedereen zich in Zuidwest thuis en gekend te doen voelen. Daar hebben we KPI's aan toegevoegd, met bijbehorende indicatoren en streefwaarden.

Thuis en gekend

	Doel	Indicator	Streefwaarde
1	Verantwoordelijkheden delen	Mensen die actief mee doen aan activiteiten in de wijk/buurt	0-meting
		Waardering wijkparticipatie en zeggenschap	Tevredenheidsonderzoek starten
		Ontwikkelen andere werkwijze voor meer samenwerking gem./bew./partners	10 "opgavegestuurde"
		Ieder buurtje een ontmoetingscentrum, versterking culturele voorz. Meer kleinsch.sport, meer ontm. ruimte kinderen en jongeren	14 ontmoetingscentra etc.
		Experimenten met wijkdemocratie	Democratiseringsagenda opgesteld
2	Stimuleren van vertrouwen in eigen kracht en zelfredzaamheid van bewoners en ondernemers	Meer bewonersinitiatieven	0-meting
		Taalvaardigheid en digitale vaardigheid	≥ gem. niveau DH per buurt/wijk
		Betrokkenheid en emancipatie vrouwen	Grotere deelname vrouwenorg. in publiek domein

Verantwoordelijkheid delen en ruimte om te ontmoeten en te ontplooien

Bewoners van Zuidwest hebben veel energie en zijn veerkrachtig. Maar ze lopen ook regelmatig tegen dichte deuren aan. Bewoners hebben steeds vaker het gevoel dat ze zich moeten aanpassen aan de systeemwereld van de gemeente. Toch is er veel betrokkenheid. Het behouden van die betrokkenheid en het gevoel van eigenaarschap zijn essentieel om de transitie in de komende twintig jaar te verwezenlijken.

Om prettig samenleven mogelijk te maken, moet de buitenruimte zo zijn ingericht dat mensen naar buiten gaan en hun burens ontmoeten. De plekken waar dat kan zijn gevarieerd, zodat buurtbewoners elkaar gemakkelijker tegenkomen. Om de buitenruimte voor iedereen toegankelijk te maken, hebben wegen en looproutes zo min mogelijk obstakels en komen er invalideparkeerplaatsen, openbare toiletten en voorzieningen voor slechtzienden. Gebedshuizen hebben een belangrijke functie voor ontmoeting en welzijn. Wanneer religieuze organisaties een geschikte locatie zoeken in Den Haag Zuidwest dan kan de gemeente helpen door vraag en aanbod naar gebedsruimte aan elkaar te koppelen. Het mogelijk maken van ontmoetingen en de gelegenheid daarvoor, vormt een rode draad in het programma, in sociale en ruimtelijke zin.

In Zuidwest wonen meer kwetsbare mensen dan in alle andere wijken van Den Haag bij elkaar. Dit zet de leefbaarheid en de sociale samenhang van de wijk onder druk. Maatschappelijke opvang en beschermd wonen krijgen daarom een belangrijke plek. Verder is het belangrijk om bewoners ondersteuning te bieden in buurt- en wijkcentra, Centra voor Jeugd & Gezin en jongerenpunten.

Stimuleren van vertrouwen in eigen kracht en zelfredzaamheid van bewoners en ondernemers

Wie kan meebeslissen over zijn omgeving, voelt zich er beter thuis. Daarom stimuleren en ondersteunen wij de organisatie van bewonersplatforms voor ideeën en plannen. Er komt ook meer aandacht voor (jonge) vrouwen. We gaan verborgen talenten zichtbaar maken en zorgen voor rolmodellen. Daarnaast worden inwoners van Zuidwest ondersteund in de ontwikkeling van taal- en digitale vaardigheden. Culturele activiteiten gericht op taalontwikkeling voor jongeren worden uitgebreid.

3.2 Sociaal-economische maatregelen

We maken een onderscheid in sociaal-economische en ruimtelijke maatregelen, gebaseerd op de domeinen waar die betrekking op hebben. De eerste betreffen het maatschappelijke en het laatste het fysieke domein. Hieronder de samenvatting van de sociale maatregelen die we nodig achten om de doelen rondom de thema's Sociale Samenhang, Participatie, Kunst en Cultuur te bereiken:

Thuis en gekend

Sociaal-economische maatregelen		Verantwoordelijkheid delen en ruimte voor ontmoeten	Stimuleren in eigen kracht
1 Functioneren Participatiewerkplaats	De participatiewerkplaats in Zuidwest is een plek waar bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, ambtenaren, ketenpartners en bestuurders van Den Haag samen werken aan een beter Zuidwest.	●	
2 Verbeteren wijkdemocratie	Opstellen van een democratiseringsagenda voor Den Haag Zuidwest.		●
3 Opgave gestuurd werken	Ontwikkelen methodiek van 'opgave gestuurd' werken om de opgaven in Zuidwest aan te pakken in samenwerking tussen bewoners, maatschappelijke organisaties en gemeentelijke diensten.		●
4 Functioneren ontmoetingsruimten en culturele instellingen	Versterken van de sociale cohesie door meer en betere ontmoetingsplekken in de wijken. Hier horen de inhoudelijke en organisatorische activiteiten bij van de bestaande en nieuwe ontmoetingscentra bij, evenals de culturele instellingen zoals Dakota of het Kunstmuseum.	●	
5 Bewonersinitiatieven ondersteunen	Programma ondersteuning Initiatieven Zuidwest, uitbreiding opbouwwerk/community building en versterken rol van Partnerraad en wijknetwerken.		●
6 Versterken vaardigheden	Versterken van de taal en digitale vaardigheden van individuele bewoners om mee te kunnen. Hier horen o.a. cursussen ter bevordering van (vrouwelijk) ondernemerschap, taallessen via een taalschool en het organiseren van een skills lab waar men leert omgaan met digitale technieken.	●	●
7 Continuering lopende (Regiodeal)projecten	Voortzetting van de volgende Regiodeal Projecten: Wijkwinkel Bij Betje, Lief en Leedstraatjes, Zuidwest vertelt zijn verhaal, Stadslandbouw, De Participatie keuken, Allekanten en KIES! Sociale Supermarkt.	●	●

3.3 Ruimtelijke maatregelen

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke uitwerking van de maatregelen die we nodig achten om de vastgestelde doelen betreffende Sociale Samenhang, Participatie, Kunst en Cultuur te bereiken:

Thuis en gekend

Ruimtelijke maatregelen		Verantwoorde- lijkheden delen en ruimte om te ontmoeten	Stimuleren in eigen kracht
1	1 x Participatiewerkplaats	Het inrichten van een 'participatiewerkplaats' (500 m ²) voor advies op het gebied van participatiemethodes en uitwisseling van kennis.	●
2	4 x Ontmoetingsruimten	Creëren van vier meer- en veilige ontmoetingsruimten en activiteiten voor kinderen en jongeren. 4 ontmoetingscentra in de nieuwbouw/renovatie (150 m ²). Stimuleren van vertrouwen in eigen kracht en zelfredzaamheid van bewoners en ondernemers. Versterken van de sociale cohesie door meer en betere ontmoetingsplekken in de wijken.	●
3	Binnentuinen	Binnentuinen als belangrijke ontmoetingsplek in de wijk. openbare ruimte als ontmoetingsplek binnentuinen/speelplaatsen/sportvoorzieningen. Opgave: openbare ruimte veiliger maken, meer sportvoorzieningen (buiten de sportverenigingen), veilige en leuke speelplaatsen voor kinderen, vergroten toegankelijkheid bestaande sportaccommodaties, betere verbinding sportcampus met de bewoners in Zuidwest.	●
4	Atelierruimtes	Ateliers voor kunstenaars realiseren (580 m ²).	●
5	Broedplaatsen	Culturele broedplaatsen ontwikkelen (4500 m ²).	●
6	1 podium/zaal	Zalen/podium (1500 m ²) om zicht- en vindbaarheid cultuur in Zuidwest te vergroten.	●
7	Gebedshuizen	Gemeente faciliteert zoekvraag van religieuze organisaties.	●
8	Ruimte voor tijdelijke initiatieven en placemaking	6000m ² plintruimte in bestaande panden gebruiken voor tijdelijke initiatieven en placemaking. Ondergebracht in maatregel Top 4.	●
9	Cultuurinstellingen: 1 x Cultuuranker, 1 x wijkbibliotheek en 1 x museum.	In de wijken wordt er ruimte gecreëerd voor satellieten van culturele instellingen zoals Dakota of het Kunstmuseum; hierbij wordt samenwerking gezocht met de reeds bestaande culturele initiatieven in Zuidwest. 3.400m ² Cultuuranker, 450 m ² (wijk)bibliotheek en 4.000 m ² (stedelijk) museum. Locatie van allure met dependances van Kunstmuseum, Mauritshuis en een satelliet van Dakota met ruimte voor productie, oefenen, optreden, horeca. Iconische, dynamische plek met aantrekkingskracht ook voor bezoekers van buiten de stad.	●
10	Zicht- en vindbaarheid cultuur in ZW vergroten	Letterlijk zichtbaar maken, kunst in de openbare ruimte/festivals, optredens op straat in etalages. Nu in Regiodeal.	●

4.

GELIJKE ONDERWIJS- KANSEN

Als kinderen de kans krijgen om hun talenten te ontwikkelen en te leren, groeien ze op tot volwassenen die hun kwaliteiten kunnen benutten. Ook op dit punt is er in Zuidwest een slag te maken. Het aanbod van zowel onderwijs als ruimte tot brede ontwikkeling, zowel fysiek als mentaal, blijft op dit moment nog achter. Kinderen die naar havo of vwo willen, moeten daarvoor naar een ander deel van de stad. Ook op andere vlakken blijft Zuidwest achter. Speerpunt van deze ambitie is dat alle kinderen in Zuidwest gelijke kansen krijgen. Als kinderen opgroeien, moeten ze de mogelijkheid krijgen om de talenten die ze in huis hebben, zo goed mogelijk toe te passen in hun bestaan.

Ambitie: Zuidwest is een goede plek om op te groeien en je te ontwikkelen, met gelijke onderwijskansen.

In Den Haag Zuidwest wonen veel mensen met geen of weinig opleiding. Mensen hebben een migratie-achtergrond en beheersen het Nederlands niet of slechts gebrekkig. De overwegend sociale woningvoorraad behoort tot de goedkoopste in de regio en bestaat voor een groot deel uit verouderde, kleine portiek-woningen. De bewoners zijn vaker werkloos of arbeidsongeschikt en hebben in het algemeen een laag inkomen. Zuidwest kent veel éénoudergezinnen. Deze nemen de plaats in van de oudere oorspronkelijke bewoners uit de wederopbouwtijd. De ouders zijn door hun problematiek vaak minder goed in staat hun kinderen te ondersteunen in hun onderwijsloopbaan. Ook is er veel psychisch-sociale problematiek. Slechts een gedeelte van de kinderen neemt deel aan de kinderopvang of peuterspeelzaal. Zij komen met een taal- en ontwikkelingsachterstand op de basisschool. Deze is mede onder invloed van de grote zorgvraag, de geringe ouderparticipatie en het lerarentekort onvoldoende in staat om de opgelopen achterstand in te halen. Jongeren die het moeilijk hebben op het voortgezet onderwijs zijn vaker vatbaar voor de verleiding van de criminaliteit.

4.1 Doelen

Dit zijn de doelen die we ons gesteld hebben, vanuit de ambitie om in Zuidwest gelijke onderwijskansen te organiseren. Daar hebben we KPI's aan toegevoegd, met bijbehorende indicatoren en streefwaarden.

Gelijke onderwijskansen

	Doel	Indicator	Streefwaarde
1	Achterstanden voorkomen	Mate van signalering zorgvragen	Van 60% VVE naar 100%
2	Achterstand Inhalen	Extra onderwijsuren per leerling	6 u per leerling
		Verlaging werkdruk docenten door uitbesteding lesuren	8 uren
		Aanwezigheid Integraal Kind Centrum	10 IKC's in Zuidwest
		Mate waarin kinderen deelnemen aan sport, cultuur, bibliotheek, naschoolse opvang	≥ 100% per PO school
3	Goede start en terugdringen voortijdige schooluitval	Aantal po-vo overstappers met individuele begeleiding	50%
		Begeleiding leerlingen ZW op VO school	≥ 100% per VO school
4	Ouders aan zet	Mate waarin ouders participeren/betrokken zijn op/ bij school	N.t.b.

Achterstanden voorkomen

Het aantal kinderen met een indicatie voor extra begeleiding in hun ontwikkeling ligt in Zuidwest wat hoger dan in de rest van Den Haag. Kinderopvang met voorschoolse educatie is erop gericht om die ontwikkeling te stimuleren. Het Centrum voor Jeugd en Gezin regelt voorschoolse educatie voor peuters van 2,5 tot 4 jaar met een indicatie. Dit heeft het meeste effect als ook kinderen zonder indicatie hieraan meedoen. Want op die manier leren kinderen van elkaar en bovendien brengt het kinderen uit verschillende werelden samen.

Achterstand inhalen

Door de coronapandemie heeft het onderwijs in Zuidwest een flinke achterstand opgelopen. Ondersteuning bij thuisonderwijs door de ouders schiet vaak tekort en laptops of tablets zijn niet altijd aanwezig. Verder ontbreekt er vaak een rustige plek in huis. Er wordt geïnvesteerd in het wegwerken van achterstanden door de gemeente (via het Nationaal Economisch Herstelfonds) en door het Nationaal Programma Onderwijs. Als de looptijd hiervan achter de rug is, gaan we door met de succesvolle interventies van het NPO.

Goede start en terugdringen vroegtijdige schooluitval

Ieder kind heeft recht op een goede start. De scholen die we gaan bouwen, zijn onderdeel van een Integraal Kindcentrum (IKC). Dat is een plek waar je niet alleen naar school gaat, maar waar ook kinderopvang, sport, zorg en cultuur zijn ondergebracht. Met de toevoeging van 10.000 woningen zijn vier nieuwe basisscholen nodig. In totaal komen we straks uit op tien IKC's. In de 'gezonde school' leren kinderen een gezonde manier van leven aan. In de moestuin zien en proeven ze hoe voedsel groeit en hoe het smaakt. Er is ook een gezonde kantine waar ouders elkaar kunnen ontmoeten nadat ze hun kinderen naar school gebracht hebben.

Ook is een veilige bereikbaarheid van scholen belangrijk. Vooral vanuit het langzaam verkeer; wandelen en fietsen, maar ook door een goede bereikbaarheid met het Openbaar Vervoer. Belangrijk is het combineren van allerlei functies waardoor nabijheid wordt gecreëerd en dat zorgt weer voor een betere en veilige bereikbaarheid, maar ook dat functies beter worden benut. Zo kunnen scholen tevens een plek worden waar omwonenden elkaar ontmoeten.

Ouders aan zet

Ouders zijn doorslaggevend in de ontwikkeling van het kind. Op dit moment worden ze onvoldoende bereikt. Iedere basisschool krijgt daarom een ouderfunctionaris om de betrokkenheid van ouders te vergroten. De ouderfunctionaris helpt met de verwijzing naar zorg en stimuleert bij de ouders dat hun kinderen gebruik maken van sport en bewegen, cultuur, bibliotheek, naschoolse opvang. Daarnaast geeft de ouderfunctionaris begeleiding bij educatie en beroepsoriëntatie.

4.2 Sociaal-economische maatregelen

We maken een onderscheid in sociaal-economische en ruimtelijke maatregelen, gebaseerd op de domeinen waar die betrekking op hebben. De eerste betreffen het maatschappelijke en het laatste het fysieke domein. Hieronder de samenvatting van de sociale maatregelen die we nodig achten om de doelen rondom de thema's Onderwijs en Sport te bereiken:

Gelijke onderwijskansen		Achterstand voorkomen	Achterstand inhalen	Goede start en terugdringen voortijdige schooluitval	Ouders aan zet
1 Stimuleren voorschool bij jonge ouders	Publiekscampagne om drempels te verlagen, aanbod voorschoolse educatie uitbreiden, interventies ontwikkelen om deelname te verbeteren en inzet op extra kindvoorzieningen.	●			
2 Meer intensieve leer- en ontwikkeltijd	Zes a tien uur extra per week beschikbaar maken voor ieder kind in Zuidwest.		●		
3 Ouders als partners	Voor iedere basisschool een contactfunctionaris aanstellen die ouders helpt met tijdige verwijzing en ouderparticipatie.		●		
4 Integrale Kind Centra	Doorontwikkeling van tien IKC's: zes vanuit bestaande scholen en vier nieuwe. Inclusief experimenten om belemmerende regels buiten werking te stellen.		●		
5 Meer handen in de klas	Lerarentekort bestrijden middels werving, begeleiding en behoud, maar ook verlichting van werkdruk. Inclusief het aanstellen van andere professionals in de school.		●		
6 Warme overdracht naar het VO	Versterken warme overdracht naar voortgezet onderwijs samen met Bovo en Jinc, inclusief project waarbij overstappers worden gecoacht en begeleid.		●		
7 Onderwijs-programma Universiteit Leiden op school	Schoolloopbaan naar universiteit als vanzelfsprekende optie voor jongeren aanreiken. Speciaal onderwijs-programma inrichten voor leerlingen uit Zuidwest.			●	
8 Ondersteuning in de wijk	Gratis huiswerk- en stagebegeleiding, inclusief examentraining.			●	
9 Beperken voortijdig schoolverlaten	Verbinding tussen instanties leggen opdat schoolverlating zonder diploma wordt beperkt.			●	
10 Drempelloze hulp in de buurt voor jongeren	Begeleiding op gebied van opleiding en werk voor jongeren tussen 18 en 27 jaar. "Leer- en Ontwikkelhuis" aan de Meppelweg en samenwerking met o.a. ROC Mondriaan.			●	
11 Verbetering ouderparticipatie	Structurele aanpak ter verbetering van ouderparticipatie vanuit meerdere best practices uit den lande.				●
12 Continuering lopende (Regiodeal) projecten	Voortzetting van de volgende Regiodeal Projecten: JINC, Kinderopvang en Pop-Up Buurtbibliotheek Moerwijk.	●	●	●	●

4.3 Ruimtelijke maatregelen

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen die we nodig achten om de vastgestelde doelen rondom de thema's Leren, ontwikkelen en onderwijs te bereiken:

Gelijke onderwijskansen		Achterstand voorkomen	Achterstand inhalen	Goede start en terugdringen voortijdige schooluitval	Ouders aan zet
1 Vier nieuwe IKC's	Doorontwikkeling van zes bestaande en vier nieuwe integrale kindcentra's (IKC) in Zuidwest, in iedere buurt één.	●			
2 Twee middelbare scholen	Op termijn zijn er in het verlengde van de herstructurering twee nieuwe scholen gepland. Ruimte reserveren voor toekomstige HAVO-VWO school, en op lange termijn ook een tweede middelbare school. Een verkenningsstudie naar een geschikte locatie hoort hier ook bij.			●	
3 'Leer- en ontwikkelhuis' Meppelweg	Opening augustus 2022 van Entree opleiding aan de Meppelweg.			●	
4 Bereikbaarheid en toegankelijkheid van de onderwijslocaties	Dit dient geborgd te worden in maatregelen duurzame mobiliteit, onderdeel van "Fijn Wonen".			●	
5 Aantrekkelijke en veilige langzaamverkeer verbindingen naar onderwijs	Dit dient geborgd te worden in maatregelen duurzame mobiliteit, onderdeel van "Fijn Wonen".			●	
6 Onderwijs combineren met ontmoetingsplekken in de wijk en functies als sport, spel, cultuur en welzijn	Dit dient tevens geborgd te worden in de combinatie van maatregel 1, 2, 4, 5, 6 "Wel zo Gezond", maatregel 12 t/m 33 "Fijn Wonen", en maatregel 2, 5, 6 "Thuis & Gekend".			●	
7 Scholen als belangrijke ontmoetingsplekken in wijk	Actief zoeken naar inzet van scholen als ontmoetingsplekken door onderwijs met sport, spel, cultuur en welzijn te verbinden; dit dient tevens geborgd te worden in maatregel 11, onderdeel fijn wonen.			●	
8 Pop-Up Buurtbibliotheek Moerwijk *Regiodeal	Pop-Up Buurtbibliotheek in Moerwijk: goed zichtbaar, lange openingstijden, een goede collectie en aansprekende activiteiten (*geen regiodeal project, wel mede mogelijk gemaakt met regiodealmiddelen).	●			

5.

PERSPECTIEF OP WERK

Het gemiddelde inkomen in Zuidwest is een derde lager dan in de rest van Den Haag. Twee keer zoveel mensen zitten in de bijstand. Dat zijn nuchtere cijfers, die zicht geven op een droevige werkelijkheid. Ervoor zorgen dat mensen in Zuidwest perspectief op werk, ontwikkeling en een zinvolle dagbesteding krijgen, is daarom een logische ambitie. Wat er nodig is om Zuidwest op het niveau van de rest van Den Haag te krijgen, staat hieronder.

Ambitie: In Zuidwest is er voor iedereen perspectief op werk, ontwikkeling en zinvolle dagbesteding. Zuidwest is schuldenzorgenvrij.

In Den Haag Zuidwest is de inkomenspositie lager dan gemiddeld in Den Haag en veel mensen hebben een uitkering. Ieders wens is dat de inkomenspositie van bewoners verbetert door ze samen met het bedrijfsleven, onderwijsinstellingen en andere partners aan werk te helpen. Bewoners die nog een te grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben, krijgen eerst een zinvolle dagbesteding, die zorgt voor participatie in de wijk, om de zoektocht naar geschikt werk te overbruggen. We willen dit bereiken door meer banen voor bewoners in en voor Zuidwest te creëren. We doen dit door ondernemerschap in de wijken te stimuleren, door de verbindingen met bedrijventerrein Zichtenburg Kerketuinen Dekkershoek en het Westland. Daarnaast onderzoeken we of we nog andere interessante economische gebieden kunnen versterken en daarbij de koppeling kunnen maken met bedrijven elders in Den Haag en in de regio. We nemen maatregelen om het aantal uitkeringen te verminderen, helpen iedereen met een schuld en zetten preventieve schuldhulpverlening centraal. Samenwerking tussen de onderwijsinstellingen en het bedrijfsleven, gericht op wederzijds versterken en stimuleren, draagt daaraan bij. Dat kan alleen met een passende bereikbaarheid van onderwijs, werk en bedrijfslocaties. De woningbouwtransitie is een versneller, waaraan de ondernemers in de wijk kunnen bijdragen. En er ontstaat een bloeiende wijk economie, die als opleidingsmogelijkheid kan dienen. Daarnaast liggen er kansen op het gebied van logistiek, de zorg en de maakindustrie.

We willen het vestigingsklimaat voor ondernemers in Zuidwest versterken, om extra werkgelegenheid te creëren en om de arbeid in te zetten die nog niet benut wordt en te verbinden met banen of andere activiteiten. We zien voor Zuidwest baan- en ondernemerskansen in het versterken van de zorg-, maak-, bouw- en logistieke sector. We experimenteren met werk van waarde, voor mensen voor wie deelnemen aan de huidige economie een stap te ver is. Op deze manier kunnen ze toch deelnemen aan de maatschappij. Voor de jongeren en volwassenen die in de toekomst deelnemen aan het arbeidsproces, willen we samen met het mbo en hbo investeren in goede praktijkopleidingen, gericht op de inzet bij de Haagse ondernemers.

In Zuidwest wonen relatief veel mensen die van de bijstand afhankelijk zijn. We verwachten dat een groot deel van hen wil en kan werken. Soms is het werk op de korte of (midden) lange termijn haalbaar, soms heeft meedoen in de maatschappij de voorkeur. Onze inzet: mensen de kans geven om zich te ontwikkelen tot een niveau wat bij hen past en waar zij zich goed bij voelen. Voor degenen die op zoek zijn naar een baan, is opleiding en de beschikbaarheid van stages en/of werk nodig. In Zuidwest en daarbuiten. Want het is van belang dat ondernemers in Zuidwest hieraan een bijdrage kunnen en willen leveren, zowel bestaande én nieuwe ondernemers. Zo ontstaat voor de bewoners in de bijstand perspectief om in het eigen levensonderhoud te voorzien en los te komen van een uitkering. Voor degenen die niet aan het werk kunnen, maar zich wel willen inzetten voor de samenleving in de wijk en hun directere woon- en leefomgeving, willen we kansen creëren om hiermee aan de slag te gaan. Daarnaast zetten we in op het voorkomen van schulden en het schuldenzorgenvrij worden van de inwoners van Zuidwest. Armoede is meer dan een gebrek aan geld. Het is een gebrek aan perspectief en mogelijkheden. Armoede maakt dat mensen zich buitengesloten voelen en zorgt voor stress. Het aanpakken van armoede is niet alleen op te lossen door het aanvullen van tekorten, maar door bij te dragen aan het welzijn.

5.1 Doelen

Dit zijn de doelen die we ons gesteld hebben, vanuit de ambitie om in Zuidwest gelijke onderwijskansen te organiseren. Daar hebben we KPI's aan toegevoegd, met bijbehorende indicatoren en streefwaarden.

Perspectief op werk

	Doel	Indicator	Streefwaarde	
1	Zinvolle dagbesteding gericht op scholing en werk	# jongeren dat doorstroomt naar goede opleiding en/of baan	X jongeren per wijk	X jongeren per opleiding/school
		# inwoners dat doorstroomt van werk naar werk	X inwoners per wijk	toename van X% per wijk
		Aanbod & gebruik 'Leven lang leren'	X inwoners per wijk	
		Aanbod bijscholing beroepsbevolking	X opleidingen per ROC	
2	Versterking vestigingsklimaat ondernemerschap	Werkgelegenheid in de groei sectoren in Zuidwest & ZKD	Toename van X% per wijk	
		Nieuwe ondernemers (ZMP'ers) in Zuidwest & ZKD	Toename van X% per wijk	
		Extra ruimte voor werken, leren en innoveren	270.000 m ² *	
3	Extra werkgelegenheid creëren	# banen in Zuidwest totaal met focus op groeisectoren zorg, maak, bouw en logistiek	Toename van 13.500**	
		# banen in 30 minuten te bereiken vanuit Zuidwest	Toename van 22.500***	

* inclusief kleinschalige bedrijvigheid in de wijken, voorzieningen (maatschappelijke en economische) en intensivering van ZKD bedrijventerrein.

** groeit minimaal in het zelfde tempo mee met groei van het aantal inwoners Zuidwest.

*** inclusief de toename van 13.500 banen in Zuidwest.

Zinvolle dagbesteding

Dit betreft een gestructureerde aanpak, waarbij nauwe samenwerking is georganiseerd tussen bedrijven, kennisinstellingen en de gemeente, om op het gebied van Tech/IT en Zorg in Zuidwest de praktijkgerichte verbinding te maken tussen arbeidspotentieel en de vraag naar personeel.

Versterking vestigingsklimaat ondernemerschap

Zuidwest heeft onvoldoende bedrijfsruimte. Er is behoefte aan kleinschalige bedrijfsruimte, waarbij de focus ligt op (ambachtelijke) productie, opslag, logistiek en handel. We maken daarom in elke wijk betaalbare verzamelgebouwen voor startende, sociale of culturele ondernemingen. Zuidwest wordt een woon-werkwijk, met bedrijven die goed passen in een stedelijk woongebied. In de woonwijken zelf is ruimte voor lichte bedrijvigheid met minimale overlast. Verder komt er op bedrijventerrein ZKD (Zichtenburg Kerketuinen Dekkershoek) meer ruimte voor bedrijven. We onderzoeken of we dit gebied interessanter kunnen maken door er ook horeca, cultuur, sport en welzijn te vestigen.

Er komen twee nieuwe centra voor vervolgonderwijs. Het worden broedplaatsen van bedrijvigheid, waar leerlingen, stagiairs en ondernemers kunnen profiteren van elkaars kennis en capaciteit. Het HagaZiekenhuis, de Haagse Hogeschool Sportcampus en het ROC Mondriaan zijn extra plekken waar kinderen van zestien jaar en ouder veel kunnen leren, naast of na school. Vooral in de zorg- en bouwsector liggen kansen.

Om te zorgen voor een gebied met economisch perspectief, moet je het zo inrichten dat er bedrijvigheid mogelijk is. Werk moet bereikbaar, zichtbaar en toegankelijk zijn. Mobiliteitsknooppunten zijn geschikte plekken om bedrijvigheid te clusteren. Het zijn bovendien prima locaties voor bedrijfsverzamelgebouwen, innovatiehubs en praktijkgericht onderwijs. We bouwen in Zuidwest verder op wat er op dat vlak nu al is en vullen het zo nodig aan op andere plekken. Met campusontwikkeling brengen we werken, leren en innoveren in groeisectoren bij elkaar, waardoor aantrekkingskracht van Zuidwest op talent, bedrijven en kennisinstellingen aanzienlijk toeneemt.

Extra werkgelegenheid creëren

De detailhandel, zorg en bouw zorgen op dit moment voor de meeste banen in Zuidwest. De meeste banen worden gegeneerd in de maakindustrie, logistiek, zakelijke dienstverlening, onderwijs en overheid. Die laatste twee zijn voor Zuidwest minder relevant. Een toename van zorg, maak, bouw en logistiek kan bijdragen aan groei van de economie in Zuidwest, waar veel mensen wonen met een praktisch opleidingsprofiel. Concreet gaan we meer mensen aan het werk helpen via opleidingen, sectordeals en via werkgelegenheidstrajecten.

Om Zuidwest een economische factor van betekenis te laten worden, is een ruimteclaim van 137.500 m² gedaan voor economische functies. Dit is nodig om het aantal banen in groeisectoren in Zuidwest te laten meegroeien met de groei van het aantal inwoners en om bestaande achterstanden op gebied van werkgelegenheid in te lopen.

5.2 Sociaal-economische maatregelen

We maken een onderscheid in sociaal-economische en ruimtelijke maatregelen, gebaseerd op de domeinen waar die betrekking op hebben. De eerste betreffen het maatschappelijke en het laatste het fysieke domein. Hieronder de samenvatting van de sociale maatregelen die we nodig achten om de doelen rondom de thema's Perspectief op werk & inkomen en economische ontwikkeling van Zuidwest te bereiken:

Perspectief op werk

Sociaal-economische maatregelen		Zinvolle dag-besteding	Versterking vestigings-klimaat ondernemerschap	Extra werkgelegenheid creëren
1	Shos/ Doorbraamethode	Sociaal Hospitaal regelt maatwerk voor de kwetsbaarste huishoudens die de hoogste maatschappelijke kosten met zich meebrengen	●	
2	Helpdesk Geldzaken	Laagdrempelig initiatief waar inwoners vragen kunnen stellen over hun inkomsten en uitgaven ter voorkoming van schulden	●	
3	Kinderopvang	Kinderopvang mogelijk maken voor de kinderen van ouders uit de participatiedoelgroep waarvan de kinderen een VVE-indicatie hebben gekregen of waarvan de verwachting is dat zij deze krijgen	●	
4	Maatschappelijk fit	Pilot gericht op het helpen van kandidaten om te gaan met hun belemmeringen, hen maatschappelijk te laten participeren en hen gedurende maximaal één jaar voor te bereiden op mogelijke stappen naar school of re-integratie.	●	
5	Impulsaanpak jongeren	Om de kansen voor alle jongeren op het voltooien van hun opleiding en het vinden van een baan te vergroten, zorgen we dat meer jongeren een stageplek, een leerwerkplek en werk kunnen vinden	●	
6	Jongeren Perspectief Fonds	Innovatieve aanpak voor jongeren van 18 tm 27 jaar die door schulden worden belemmerd in hun maatschappelijke ontwikkeling. Zorgen dat ze schuldevrij worden, begeleiding ontvangen t.b.v. een perspectiefplan met persoonlijke trajectbegeleider. Kwijtschelding van schulden is onderdeel van het voorstel dat in vanuit een publiek private samenwerking tot stand zal komen.	●	
7	Individuele Plaatsing en Steun (IPS)	Methode om mensen met een ernstige psychische aandoening te helpen bij het verkrijgen en behouden van betaald werk.	●	●

8	Werken, leren en innoveren aanpak in Zuidwest	Samenwerking tussen het onderwijs en de (plaatselijke) bedrijven wordt aangemoedigd voor talentontwikkeling en een betere aansluiting van de opleidingen op de arbeidsmarkt. We onderzoeken de mogelijkheid van een mbo-campus als aanjager voor innovatie-ecosystemen en economische ontwikkeling. Het gaat om accommodatie van nieuwe verbindingen tussen onderwijsinstelling en bedrijfsleven om drempels tussen opleidingen, vaardighedenontwikkeling en behoeften van bedrijven in enkele specifieke sectoren weg te nemen.	●	●	
9	Jongerenpunt070	Jongerenpunt070 geeft informatie over leren en werken. En helpt bij het oplossen van problemen, zoals schulden.	●	●	
10	STiP-banen	De STiP-baan is bedoeld voor mensen met een lage loonwaarde (doelgroep banenafpraak) die door individuele factoren, zoals leeftijd, opleidingsniveau, laaggeletterdheid of bijvoorbeeld werkloosheidsduur, een zeer grote afstand tot de arbeidsmarkt hebben.		●	
11	Werkfit	Bij het werkfit maken van mensen gaat het om het ontwikkelen van werknemersvaardigheden, stabiliteit creëren op verschillende leefgebieden, vitaliteit bevorderen en persoonlijke ontwikkeling.		●	●
12	Werkontwikkeltraject	Een werkontwikkeltraject is een traject waarbij de kandidaat met behoud van uitkering (max. drie tot zes maanden) aan de slag gaat bij een reguliere werkgever, waarbij sprake is van uitzicht op een betaalde baan.		●	●
13	Bedrijfsverzamelgebouwen Twickelstraat en Ruimzicht	Investeren we in het geschikt maken van meer panden voor kleinschalige bedrijvigheid, in samenwerking met woningcorporaties en andere private eigenaren.		●	●
14	Aanpak Leyweg	Brancheringsmix en verblijfskwaliteit van winkelcentrum verbeteren en het winkelgebied compacter te maken, in samenwerking met en tussen eigenaren.		●	●
15	TechConnect	Activeren van mensen uit ondervertegenwoordigde groepen naar technologie & IT.		●	●
16	Kwartiermaker Zorg	Zuidwest is bij uitstek een gebied waar zowel arbeidspotentieel is, als een grote vraag naar (wijk)zorg. De kwartiermaker gaat in afstemming met de zorginstellingen de economische mogelijkheden van innovaties verkennen en benutten.		●	●
17	ZorgConnet	Opleiden inwoners van Zuidwest, door ze te voorzien van de juiste vaardigheden, voor specifieke zorgbanen in de eigen wijk		●	●
18	Kwartiermaker Maakindustrie	Kwartiermaker die kansen verkent en benut in versterken maakindustrie in Zuidwest, in samenwerking met onderwijsinstellingen			●
19	Continuering Regiodeal Projecten	Voortzetting van de volgende Regiodeal Projecten: Instapeconomie, bedrijfscontactfunctionaris, wijkleerbedrijf, Pand Zuidwest, Samenwerken Twickelstraat, Inzicht (Locatie Ruimzicht)	●	●	●

5.3 Ruimtelijke maatregelen

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen die we nodig achten om de vastgestelde doelen rondom het domein Werk en Inkomen en economische ontwikkeling mee te bereiken:

Perspectief op werk

Sociaal-economische maatregelen		Zinvolle dag-besteding	Versterking vestigings-klimaat onder-nemerschap	Extra werkgele-genheid creëren
1	Jongerenpunt070	Hulp richting werk: servicepunt arbeid/jongerenpunt. Uitwerking in thema Thuis en Gekend	●	
2	Werken, leren en innoveren aanpak in Zuidwest	De ruimteclaim voor extra economische functies bedraagt 137.500 m ² op basis van de ambitie om van Zuidwest economische factor van betekenis in de Haagse economie te laten zijn in 2040. Ruimte ontwikkeling voor economische functies moet hiervoor meegroeien met de woningbouwontwikkelingen en de groei van het aantal inwoners in Zuidwest. Ruimtelijke opgave: ruimtelijk-planologische uitwerking van het economische programma en de ruimteclaim voor economische functies in zuidwest tot 2024 (gezamenlijk onderzoek Stedenbouw-Planologie-Economie).	●	●
3	Bronpunten voor Werken, leren en innoveren aanpak in Zuidwest - ZKD/Meppelweg - Sportcampus Zuiderpark - Winkelgebied Leyweg - Knoop Moerwijk/Fruitweg - De Uithof	Fysieke ontwikkelingen als aanjager voor het ontstaan van innovatie-ecosystemen met focus op de sectoren Maak, Bouw en Zorg. Hiervoor zien we 5 kansrijke locaties in Zuidwest, waarvoor concrete initiatieven worden ontwikkeld tot en met 2026. De ambities is om tot en met 2026 op een of meer van de kansrijke locaties 5.000 m ² economische voorzieningen per jaar te realiseren; in totaal 20.000 m ² tot en met 2026.	●	
4	Bereikbaarheid en toegankelijkheid economische clusters	Bereikbaarheid, toegankelijkheid en zichtbaarheid van werk zijn belangrijk.	●	
5	Zichtbaarheid economische clusters	Bereikbaarheid (vaak met auto) van kleinschalige bedrijven in de wijken.	●	
6	Transformatie (herontwikkeling en nieuwbouw) voormalige winkelplinten	Ruimtelijke opgave: onderzoek naar mogelijkheden voor herstructurering en/of nieuwbouw van alle 24 voormalige winkelplinten (circa 55.000 m ²) tot en met 2040. Prestatie tot en met 2026: 3 plinten van in totaal 5.000 - 7.000 m ² transformeren tot goede vestigingslocaties voor wijkgerichte ondernemers.	●	
7	Transformatie winkelstrips Jan Luykenlaan en Van Baerlestraat	Integrale aanpak in het kader van programma prioritaire gebieden. Circa 5.000 m ² bedrijfsruimte wordt met en door eigenaren getransformeerd tot aantrekkelijke vestigingslocatie voor wijkgericht ondernemerschap. Uitwerking in thema Veilig & Leefbaar.	●	
8	Sociaal Maatschappelijke Voorzieningen	Voldoende sociaal-maatschappelijke functies (niet-economische functies) zijn belangrijk voor de leefbaarheid van buurten en daarmee voor het vestigingsklimaat voor ondernemers. Uitwerking in thema's Thuis en Gekend en Gelijke Onderwijskansen.		●
9	Een bedrijfsverzamelgebouw per wijk voor klein- schalige bedrijven	Realiseren van bedrijfsverzamelgebouwen Twickelstraat, Ruimzicht en Beatrijsstraat (respectievelijk 1.100 m ² , 3.500 m ² en 4.300 m ² BVO).		●
10	Herontwikkeling Winkelcentrum Leyweg	Ruimtelijke opgave: onderzoek naar mogelijkheden voor een gemeentelijke bijdrage aan de kwalitatieve verbetering van de openbare ruimte in en rondom het winkelgebied om het vestigingsklimaat voor economische functies te vergroten.	●	
11	Ondernemershub Pand Zuidwest (her) ontwikkelen	Pand Zuidwest groeit uit tot een rendabele, permanente ondernemers HUB van circa 1.100 m ² BVO centraal in Zuidwest. Ruimtelijke opgave: onderzoek naar permanente vestigingslocatie vanaf 2026.		●
12	Bedrijventerrein ZKD	Afronding gebiedspaspoorten in 2022. Herstructurering om te komen tot 40.000 m ² extra bedrijfsruimte (door sloop/nieuwbouw & stapelen) de komende 10 jaar.		●

6.

FIJN WONEN IN ZUIDWEST

Om de bevolkingsgroei van Den Haag op te vangen, komen er meer woningen in Zuidwest. Bovendien wordt een gedeelte van de bestaande voorraad vervangen. Juist in een verdichte stad is extra aandacht nodig voor een prettige leefomgeving. Om alle huidige en nieuwe bewoners van Zuidwest een fijne plek te bieden, maken we het gebied duurzaam, groen en zorgen we voor mobiliteit op menselijke maat.

Ambitie: In 2040 ervaren de bewoners Zuidwest als een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is.

Den Haag groeit en Zuidwest groeit mee. In Zuidwest worden 10.000 nieuwe woningen gebouwd. Deze verdichting is gekoppeld aan het ruimtegebruik (groen en openbare ruimte) en mobiliteit (denk bijvoorbeeld aan de inzet op duurzaam vervoer, zoals lopen, fietsen en openbaar vervoer). De ruimtelijke en programmatische verankering is vastgelegd in de Structuurvisie 2040. In het ruimtelijk raamwerk staan bijvoorbeeld de principes van de kwaliteitsverbetering van de openbare ruimte terwijl de kansenkaart aangeeft waar kan worden verdicht en waar voorzieningen kunnen worden toegevoegd.

6.1 Doelen

Dit zijn de doelen die we ons gesteld hebben, vanuit de ambitie om in Zuidwest gelijke onderwijskansen te organiseren. Daar hebben we KPI's aan toegevoegd, met bijbehorende indicatoren en streefwaarden.

Fijn wonen in Zuidwest

	Doel	Indicator	Streefwaarde
1	Woningen toevoegen en vernieuwen in verschillende categorieën, segmenten, woningtypen voor diverse doelgroepen	Woningen toevoegen en vernieuwen a) 40% woningen netto toevoegen b) 26% sociale woningen sloop/nieuwbouwen c) 34% woningen renoveren/vernieuwen	25.000 in 2040 waarvan 10.600 tot 2027 a) 10.000 in 2040, waarvan 7.100 tot 2027 b) 6.500 in 2040, waarvan 3.100 tot 2027 c) 8.500 in 2040, waarvan 400 tot 2027
Woningdifferentiatie		- verdeling netto toevoeging conform - Woonagenda; 30%-20%-20% - <20% kleine woningen (40/50 m ² gbo) - >20% ruime woningen (80/90 m ² gbo) - bijzondere woonvormen (minimaal 10% van de 20% betaalbare koop)	
Woonkwaliteit Voldoende gebruikskwaliteit, indeelbaarheid, flexibiliteit, toegankelijkheid, op termijn levensloopbestendig te maken, buitenruimte		Borging in publiekrechtelijke stukken, beleidsstukken (beeld)kwaliteitsplannen, aanpassing woonagenda. Borging in proces/ gesprek met initiatiefnemers	
Doelgroepen Variatie van blijvers, stijgers en nieuwkomers		- Aandachtsgroepen; studenten, zorgdoelgroepen, ouderen, arbeidsmigranten, woonwageneigenaren, statushouders, dak- en thuislozen. Huisvesting voor deze aandachtsgroepen verspreid over de stad - Onmisbare beroepsgroepen; docenten, politieagenten en zorgmedewerkers. 3 x 5 woningen per jaar voor docenten - Reguliere doelgroepen; gezinnen. 1 en 2 persoonshuishoudens (jong/oud), starters en empty-nesters	

Fijn wonen in Zuidwest

	Doel	Indicator	Streefwaarde
2	Wonen in een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving	Score op de Haagse Leefbaarheidscirkel	Gemiddelde score hoger/beter
3	Openbare ruimte waar mensen zich thuis voelen	Toe te voegen m ² openbare ruimte cf Haagse referentienorm	141.700 m ² BVO buiten X m ² per wijk
		Verbeteren kwaliteit en beheer binnentuinen	X binnentuinen in 5 jaar
4	Duurzame mobiliteit	Aandeel lopen, fietsen en OV in verplaatsingen naar en in Den Haag Zuidwest	Lopen: X% Fiets: X% OV: X%
		Veiligheid lopen en fietsen	Nul verkeersdoden 2040 (of andere waarde)
		Aandeel 0-emissie voertuigen	X % van aantal auto's in 2025 X % van logistiek in 2025
		Strategische interventies uitvoeren schaalniveau Zuidwest	X interventies
		Strategische interventies uitvoeren deelgebieden Zuidwest	X interventies
5	Een energiezuinige wijk op schone energie (Energietransitie)	Alle woningen van het aardgas af (bestaande woningen en gebouwen)	Toewerken naar # 500 w/j
		Alle bestaande woningen en gebouwen transitieklaar 2040	Woningen op streefwaarde B label bij MT netten.
		Nieuwbouw voorzien van schone energie (warmte) in 2040 in Zuidwest	Alle gebouwen op warmtenetten/warmtepompen in 2040
6	Zorgdragen voor klimaatadaptieve gebouwen en buitenruimte (Duurzaamheid)	Geen schade bij zware regenbuien + hergebruik hemelwater	50 mm waterberging
		Minder hitte-eiland, meer koelte	max 300m afstand tot koelere plek

Meer woningen voor een gevarieerde bevolking

Dit is wat wij voor ogen hebben: een uitgebreidere, meer gedifferentieerde, duurzamere, aantrekkelijkere en levensloopbestendigere woningvoorraad voor een gevarieerd samengestelde bevolking. Voor blijvers, stijgers en nieuwkomers. De basis van de woningvoorraad moet op orde zijn. De buitenzijden van woningen zijn goed onderhouden (door renovatie of door sloop/nieuwbouw) en ook binnen zijn woningen gezond en veilig (dus geen vocht- en schimmel, loden leidingen, etc.). De VvE's moeten actief zijn en sparen voor onderhoud.

De woningvoorraad in Zuidwest is nu nogal eenzijdig. Het aanbod beperkt zich tot goedkope sociale huur. Het aanbod van sociale huurwoningen wordt in de toekomst een stuk veelzijdiger. Vanuit het doel om meer woningen (gevarieerd, duurzaam, aantrekkelijk, levensloopbestendig en voor een gevarieerde bevolking) te realiseren, komen er 10.000 nieuwe woningen in Zuidwest. Daarnaast worden er 6.500 woningen gesloopt en herbouwd. Uit de bestaande voorraad worden 8.500 woningen gerenoveerd. Bij elkaar opgeteld krijgt Zuidwest tussen nu en 2040 maar liefst 25.000 nieuwe of verbeterde woningen. Voor iedere gesloopte sociale huurwoning komt een sociale huurwoning in de plaats. Er is daarnaast behoefte aan andere woonvormen; voor blijvers, stijgers en nieuwkomers. Daarom zal 70% van de woningen die extra bijgebouwd worden, gericht zijn op deze doelgroepen.

We gaan onderzoek doen naar de impact van de doelen op het gebied van wonen en leefomgeving, op de verbetering van de leefbaarheid en de veiligheid. Er moet meer ruimte komen voor bijzondere woonvormen en woningen voor bepaalde doelgroepen, zoals onderwijzers, zelfbouwers, kunstenaars en studenten.

Doelgroepen die de wijk op sleeptouw kunnen nemen en van groot belang zijn voor het economisch draagvlak van de commerciële voorzieningen. De kwaliteit en kwantiteit van de woningvoorraad is belangrijk en de woningen moeten passen bij de behoeften van de huidige en toekomstige bewoners. Door het creëren van een veilige en aantrekkelijke woon- en leefomgeving, die duurzaam, groen, gezond en goed bereikbaar is, willen we de huidige bewoners aan Zuidwest binden en toekomstige bewoners verleiden om in Zuidwest te komen wonen. Voor de huidige bewoners betekent dit dat ze op termijn een betere, duurzamere, passendere woning moeten kunnen huren of kopen in Zuidwest. Voor de nieuwe bewoners betekent dit dat de groene woonomgeving onderscheidend is en dat de woningen en voorzieningen in de buurt passen bij hun behoeften.

Openbare ruimte waar mensen zich thuis voelen

Ons doel is dat de buurten van Zuidwest hun groene karakter behouden met een betere verblijfs- en gebruikskwaliteit van het groen en de openbare ruimte, en dat ze duurzaam en klimaatbestendig zijn. Ook de energietransitie, met de aanleg van warmtenetten, moet een plek krijgen. We versterken de grote groenstructuren en ecologische verbindingen en maken ze robuuster. We maken de openbare ruimte gezonder en aantrekkelijker om te verblijven, te sporten en te bewegen. Dit betekent dat we de verbindingen tussen wijken en grote groenstructuren voor voetgangers en fietsers verbeteren. De winkelcentra, buurtparken en pleinen verbinden we met aantrekkelijke informele routes. De openbare ruimte rondom woningen wordt toegankelijker en de bewoners voelen zich er meer eigenaar van. De collectieve binnentuinen sluiten logischer aan op de woningen en worden weer aantrekkelijk en toegankelijk voor de bewoners eromheen.

Een aantrekkelijke leefomgeving ziet er mooi uit, is goed onderhouden en geeft een gevoel van veiligheid. Mensen beleven hun omgeving op ooghoogte. Daarom gaan we zorgen dat er in de plinten van gebouwen ruimte komt voor winkels, horeca, cultuur, en welzijn. Ook voor groen in de wijk is aandacht en dan vooral voor de manier waarop planten, bomen en water kunnen bijdragen aan een prettige en veilige omgeving. We versterken de bepalende jaren '50-identiteit van Zuidwest en zetten placemaking in.

Mobiliteitstransitie

In 2040 heeft Zuidwest betere OV-, loop- en fietsverbindingen. De mobiliteitstransitie draagt bij aan de brede opgaven in Zuidwest, zoals woningbouw, het verbeteren van de leefbaarheid en het vergroten van kansen in de maatschappij. Daarbij zetten we in op een duurzaam mobiliteitssysteem dat past bij de mobiliteitsvoorkeuren van zowel de bestaande als toekomstige bewoners. De volgorde van het STOMP-principe is leidend (stappen, trappen, OV, MaaS, privéauto). Het OV-netwerk wordt versterkt met de schaa sprong OV om het gebruik ervan vanzelfsprekender te maken in het dagelijkse leven. Deze vanzelfsprekendheid moet ook voor de fiets gaan gelden. Door bijvoorbeeld aandacht te besteden aan goed toegankelijke fietsbergingen en meer fietsparkeerplaatsen bij woningen en voorzieningen. Gelijktijdig doen we infrastructurele aanpassingen om de auto minder prominent aanwezig te laten zijn. De veelheid aan ontsluitingswegen in Zuidwest wordt teruggebracht tot de meest noodzakelijke. De maximumsnelheid op overige wegen wordt 30 km/uur. De kernopgave bij de intensieve verdichting in Zuidwest is het beheersen van de parkeerdruk in de openbare ruimte. Het nieuwe parkeerbeleid is in 2021 vastgesteld en het invoeren van een parkeerregime is noodzakelijk. Daarnaast is het noodzakelijk dat we een schaa sprong OV realiseren, onder andere door de Zuidwestland corridor en de tangent van Rijswijk richting Kijkduin te onderzoeken, zodat Zuidwest beter wordt verbonden met stad en regio. Zuidwest krijgt hierdoor een meer centrale ligging tussen stad en regio in plaats van een perifere ligging.

Energietransitie & Duurzaamheid

Woningen worden volgens het Stedelijk Energieplan en de Wijkenergieplannen 'transitieklaar' gemaakt. Dat betekent dat ze in de toekomst kunnen worden aangesloten op de meest voor de hand liggende alternatieve warmteoplossing. In de bestaande voorraad gebeurt dat voornamelijk door middel van isolatie en gasloos koken.

In Zuidwest staan de gebouwen dicht op elkaar. Er zijn verschillende warmtebronnen aanwezig. Bovendien ligt er een warmtenet in een deel van de wijk. De insteek is om de bestaande woningen te isoleren. Ze kunnen dan verwarmd worden met een warmtenet op middentemperatuur (70 graden). De nieuw te bouwen woningen zijn straks helemaal aardgasvrij. Doordat ze optimaal geïsoleerd worden, kan de nieuwbouw aangesloten worden op een warmtenet op lage temperatuur (minder dan 70 graden). Dat gebeurt met warmte uit de bodem of water uit de omgeving. Uiteindelijk wordt heel Zuidwest verwarmd door duurzame warmtebronnen. Op het moment zijn die voor een deel aanwezig en voor een ander deel in ontwikkeling. We geven hierbij voorrang aan lokale en duurzame bronnen.

Door de opwarming van de aarde stijgen de gemiddelde temperaturen en krijgen we meer te maken met droogte en hittestress, maar ook met extreme regenbuien. Doel is mitigeren van wateroverlast en hittestress. Om wateroverlast bij steeds heviger buien te voorkomen, is genoeg ruimte voor water nodig. Dit kan met wadi's langs de randen van de ligweides. Natuurlijke oevers en plasdraszones langs bestaande watergangen voegen naast waterberging ook biodiversiteit toe. Meer groen toevoegen draagt bij aan het opvangen van water en tegengaan van hitte.

Digitale infrastructuur in de buitenruimte levert een grote bijdrage aan veiligheid, leefbaarheid en duurzaamheid in een groeiende stad. De ontwikkelingen waar Zuidwest voor staat, bieden een enorme kans een hypermoderne publieke ruimte te creëren met allerlei innovatieve toepassingen en daarom hebben we het aanleggen van digitale infrastructuur (smart city programma) opgenomen in dit plan.

6.2 Sociaal-economische maatregelen

We maken een onderscheid in sociaal-economische en ruimtelijke maatregelen, gebaseerd op de domeinen waar die betrekking op hebben. De eerste betreffen het maatschappelijke en het laatste het fysieke domein. Hieronder de samenvatting van de sociale maatregelen die we nodig achten om de doelen rondom de thema's Fijn wonen in Zuidwest te bereiken:

Fijn wonen in Zuidwest		Meer Woningen	Leefomgeving	Mobiliteits-transitie	Energie transitie	Duurzaamheid
1 Woningen toevoegen en vernieuwen	Procesmatige en maatschappelijke begeleiding van opgave om 25.000 woningen in Zuidwest te kwalitatief te verbeteren. Begeleiding betreft de uitvoering van de Woonagenda: de afgesproken terugkeergarantie, de borging van de balans tussen sociale en markt woningen, het garanderen van de nodige bijzondere woonvormen etc.	●				
2 Woonwensen (huidige en nieuwe) bewoners centraal	Woonwensen van de nieuwe bewoners maken we inzichtelijk door met partners (corporaties en bouwbedrijven) gezamenlijk aan woonmilieus te werken. Woonwensen van de huidige bewoners krijgen we inzichtelijk via de corporaties, zodat ze een passend woningaanbod krijgen.		●			
3 Toewijzingsbeleid voor professionals	We wijzen minimaal vijf woningen per corporatie (totaal vijftien woningen) per jaar toe aan de sleutelberoepen: onderwijzers, verplegers en politieagenten. Vanuit het perspectief voor de jeugd starten we met de woningen voor docenten die lesgeven aan scholen in Zuidwest.		●			

Fijn wonen in Zuidwest

Sociaal-economische maatregelen		Meer Woningen	Leefomgeving	Mobiliteits-transitie	Energie transitie	Duurzaamheid
4	Tijdelijkheid benutten		●			
5	Systeem-aanpassingen		●			
6	Doelgroepenbeleid					
7	Transformatie gemeentelijk vastgoed	●				
8	Voorzieningen-programma					
9	Groen en voorzieningen conform Haagse Referentienormen					
10	Binnentuinen					
11	Monitoren kwaliteit Openbare ruimten					
12	Parkeerbeleid					
13	Woningen van het gas af				●	
14	Duurzaamheid			●		
15	Continuering lopende (Regiodeal) projecten	●	●	●	●	

6.3 Ruimtelijke maatregelen - Wonen

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen op gebied van wonen en voorzieningen die we nodig achten om de vastgestelde doelen te bereiken:

Fijn wonen in Zuidwest

Ruimtelijke maatregelen

Meer woningen, gevarieerd, duurzaam, aantrekkelijk, levensloopbestendig en voor een gevarieerde bevolking

1 Lopende/huidige woningbouw projecten	- 3.100 vervanging sociale voorraad (sloop-nieuwbouw) - 7.100 toevoeging woningvoorraad (nieuwbouw op basis woonagenda) - 8.100 renovatie
2 Nieuw op te voeren woningbouw projecten	- 3.400 vervanging sociale voorraad (sloop-nieuwbouw) - 2.900 toevoeging woningvoorraad (nieuwbouw op basis woonagenda) - Renovatie 500 woningen vanaf 2023, incl. renovatie uit projecten
3 Kwaliteitsborging woningaanbod	Woonwensen & woonaanbod op elkaar aansluiten.
4 Herhuisvesting en terugkeergarantie	Geen ruimtelijke maatregel.
5 # Woningen sleutelberoepen	Starten met 3 x 5 woningen per jaar en behoefte analyse uitzetten
6 Benutten van (tijdelijke) ruimte: 3 etalageprojecten in 5 jaar	Tijdelijkheid Zuidwest: het benutten van (tijdelijke) ruimte voor (re)vitalisatie van wijken, buurten en gemeenschappen en kwaliteit woonomgeving in Den Haag (Zuidwest). Resultaat: drie etalageprojecten en een visie. Co-creatie en eigenaarschap dragen bij aan het doel om sociale cohesie te bereiken.
7 Puntensysteem natuur inclusief bouwen	Gebouwen voldoen aan het puntensysteem natuur inclusief bouwen en duurzaamheidseisen.
8 Herhuisvesting en terugkeergarantie	Voor bestaande bewoners, waarvan de woningen gesloopt worden, wordt herhuisvesting en terugkeergarantie geregeld. Daarbij wordt actief ingezet op het realiseren van de voorkeur om samen met andere bewoners terug te keren als burens in een nieuwbouwcomplex. We zoeken uit wat hiervoor nodig is om dat in de praktijk mogelijk te maken. Het heeft ook een relatie met urgentieverklaring en percentage direct toewijzen bij de corporaties.
9 Leegstandvergunning en tijdelijke verhuur	Leegstandsvergunning en tijdelijke verhuur kijken wat de mogelijkheden zijn in een pilot met Staedion en gemeente in relatie tot herhuisvesting, tijdelijkheid en placemaking.
10 Doelgroepenbeleid	Taakstellingen voor het huisvesten van diverse doelgroepen ligt nu gemeentelijk vast in de prestatieafspraken met de corporaties. Dit betreft de diverse doelgroepen; statushouders, studenten, arbeidsmigranten, woonwagenbewoners en zorgdoelgroepen bezien in relatie tot de huisvesting van deze doelgroepen in de kwetsbare wijken. Het beleid richt zich op spreiding over de stad/stadsdelen.
11 Voorzieningen	Voorzieningen groeien in hetzelfde tempo mee met de toevoeging van nieuwe woningen, conform stadsbrede richtlijnen.
12 Behoud en versterking van groen. Voor groen is het uitgangspunt om te voldoen aan de groennorm in Haagse Referentienormen maatschappelijke voorzieningen	Behoud bestaand groen en aanleg nieuw groen is onderdeel van de exploitatie van nieuwbouwprojecten o onderdeel van andere maatregelen (herinrichtingen openbare ruimte).
13 Wegwerken van achterstallig onderhoud in het groen	Ervoor zorgen dat het groen op residentieniveau kan worden beheerd.

6.4 Ruimtelijke maatregelen - Openbare ruimte

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen op gebied van openbare ruimte en leefomgeving die we nodig achten om de vastgestelde doelen te bereiken:

Fijn wonen in Zuidwest

Ruimtelijke maatregelen

Openbare ruimte waar mensen zich thuis voelen

14 Wegwerken van achterstallig onderhoud in de wegen	Ervoor zorgen dat de wegen op residentieniveau kunnen worden beheerd.
15 Ontkoppelen hemelwaterafvoer riolering in bestaande straten voor klimaatadaptatie	Vervanging van riolering (uitgaande van gescheiden systeem) mogelijk niet afdoende, afhankelijk van de mate waarin het vanuit bouwopgaven kan worden bekostigd.
16 Intensiever beheer	Ervoor zorgen dat de openbare ruimte op residentieniveau beheerd blijft, ondanks de 30% toename van inwoners.
17 Een goed beheer van extra m² groen en weg die als gevolg van een ontwikkeling in beheer komen bij de gemeente (areaaluitbreiding)	Uitbreiding van areaal.
18 Ecologische verbindingen versterken en robuuster maken	Bestaande ecologische zones worden (gedeeltelijk) heringericht, beplanting toegevoegd, natuurvriendelijke oevers aangelegd.
19 Groene netwerken versterken	Gedeeltelijke herinrichting singels: vergroenen door versmallen rijbaan of opheffen parkeren, toevoegen wandelpaden, toevoegen voorzieningen voor sport, spel en ontmoeting, natuurvriendelijke oevers.
20 Aantrekkelijke ontmoetingsplekken in de openbare ruimte, aansluitend bij voorzieningen (cultuur, bibliotheek, buurtcentra)	Gedeeltelijke herinrichting: verbetering van bestaande pleinen/ontmoetingsplekken: Banken en spel/sportfaciliteiten toevoegen, vergroenen.
21 Aantrekkelijke ontmoetingsplekken in de openbare ruimte, aansluitend bij voorzieningen (cultuur, bibliotheek, buurtcentra)	Volledige herinrichting: aanleg nieuwe pleinen/ontmoetingsplekken.
22 Voldoende en aantrekkelijke speelvoorzieningen door aanleg nieuwe speelplekken of verbeteren van bestaande speelplekken	M ² (her)in te richten op basis van referentie norm bij toevoegen 10.000 woningen.
23 Groene binnentuinen blijven een belangrijk onderdeel van de buurt, al zal opbouw, inrichting en gebruik veranderen	Initiatief te onderzoeken, samenwerking met corporaties.
24 Binnentuinen klimaatadaptief maken	Initiatief te onderzoeken, samenwerking met corporaties.
25 Betere overgang openbare ruimte – privé (erfafscheidingen etc.)	Randvoorwaarde bij projecten, in samenwerking met corporaties en ontwikkelaars.
26 Water toevoegen	Verbreden singels en duikers, duikers omvormen tot bruggen.
27 Water toevoegen	watergang Melis Stokelaan
28 Vergroenen, toevoegen van bomen	(Gedeelte zit in sportparken projecten en ZKD). Bomen planten.
29 Aanpak belangrijke openbare ruimtes Zuidwest	De Uithof wordt een toekomstbestendig groengebied voor mens, dier en plant conform het ambitiedocument Gebiedsagenda Uithof. We vergroten de aantrekkelijkheid en de gebruikswaarde van de Uithof conform het ambitiedocument Gebiedsagenda Uithof. We verbeteren de verbondenheid aan Zuidwest en de toegankelijkheid voor gebruikers conform het ambitiedocument Gebiedsagenda Uithof.
30 Aanpak belangrijke openbare ruimtes Zuidwest	Het Zuiderpark wordt een toekomstbestendig en aantrekkelijk park voor bewoners, dieren en planten conform de visie die in ontwikkeling is. We vergroten de gebruikswaarde, versterken de iconen van het Zuiderpark en zetten in op sportieve en educatieve mogelijkheden voor jong en oud. We verbeteren de verbondenheid aan Zuidwest en de toegankelijkheid voor gebruikers.

6.5 Ruimtelijke maatregelen - Mobiliteitstransitie

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen op gebied van mobiliteit die we nodig achten om de vastgestelde doelen te bereiken:

Fijn wonen in Zuidwest

Ruimtelijke maatregelen

Duurzame mobiliteit

31	Herinrichtingen STOMP-principe vanuit Mobiliteitstransitie waar geen sprake is van grootschalige herontwikkeling	Herinrichten van een aantal woonstraten Moerwijk, bouwlust en Morgenstond (cf. kaart Voetgangersnetwerk Ruimtelijk Raamwerk), verbreden trottoirs en vergroenen door versmallen rijbaan of opheffen parkeren, toevoegen oversteken, toevoegen voorzieningen voor fietsparkeren, deelmobiliteit en ontmoeting.
32		Herinrichtingen openbare ruimte winkelcentrum Leyweg e.o, gedeeltelijke herinrichting met toevoegen groen/bomen, ontmoetingsplekken, fietsverbinding.
33		Omvormen 50 km naar 30 km regime aan de Leyweg, Hengelolaan, Melis Stokelaan, Beresteinlaan, Troelstrakade en Vrederustlaan. Herinrichting/herprofilering rijbanen/ fietspaden.
34	Fietsen en lopen: gebied uit isolement halen, barrièrewerking oplossen	Verbeteren oversteken Loevesteinlaan en Erasmusweg. Aanleg / verbreden voetgangersoversteken, plaatselijke versmalling rijbaan.
35		Lozerlaan, relatie verdiepte ligging Lozerlaan en ecoduct. Aanleg brug/ongelijkvloerse oversteek voor fietsers/voetgangers.
36		Toevoegen oversteek, incl. voet/fietsbrug Soestdijksekade en Moerweg. Aanleg voetgangersoversteken, plaatselijke versmalling rijbaan, aanleg voet/fietsbrug
37		Meppelweg, verbeteren en toevoegen oversteken, ontsluiting ZKD voor fietsers en voetgangers. aanleg / verbreden voetgangersoversteken, plaatselijke versmalling rijbaan.
38		Realiseren toegangen Zuiderpark, relatie met Visie Zuiderpark (Flux). Aanleg bruggen/ toegangen Zuiderpark.
39	Hubs en parkeren: collectieve parkeerhubs, andere hubs, 'fiets 'm erin'-stallingen	Realiseren collectieve parkeerhubs: DGZ 1 (omgeving einde Erasmusweg), DGZ 2 (Vrederustlaan), DGZ 3 (Venen Meppelweg) en DGZ 4 (Moerweg) plus 6 n.t.b. locaties.
40		Realiseren Mobiliteitshub Moerwijk nabij Erasmusweg, station Moerwijk, Zuiderpark, Leyweg (Hagahub) en overige grote tram/randstadrailhaltes.
41		Realiseren personenhub ZKD Meppelweg.
42		Realiseren Uithof Hub (P+R).
43		Realiseren fietsenstallingen nieuwe en bestaande woningen met ontoereikende stallingen, zorgen voor goed toegankelijke fietsenbergingen bij de woningen om het fietsgebruik te stimuleren. Zoveel mogelijk inpandig en op eigen terrein.
44	Realiseren fietsparkeren voorzieningen, in ieder geval bij station Moerwijk, winkelcentrum Leyweg (aan 2 kanten), Uithof, Haga.	
45	OV: sneller en meer verbindingen, maar relateren aan bredere opgaves	Schoolbus langs HAVO/VWO scholen.
46		Betere aansluiting netwerken fiets en lopen op OV-haltes. verplaatsen/reshufflen OV-haltes en/of aanpassingen in de halteomgeving.
47		Verbeteren/verhubben station Moerwijk.
48		Tram 9 versnellen en beter aansluiten op Moerwijk.
49		Tram 6 verlengen over Hengelolaan.
50		Doorkoppeling lijn 6 Leyweg.
51		Koppelen lijn 4 op HOV richting Westland.
52		Veilinglijn verbeteren/uitbreiden.
53		SSOV - Lange Termijn Leyenburg en HOV Westland/Greenport.

6.6 Ruimtelijke maatregelen - Energietransitie

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen die we vanuit de energietransitie nodig achten om de vastgestelde doelen te bereiken:

Fijn wonen in Zuidwest

Ruimtelijke maatregelen

Een energiezuinige wijk op schone energie (Energietransitie)

54		Isoleren van bestaand vastgoed (particulieren, corporaties, VvE's).
55	Alle bestaande woningen en gebouwen transitieklaar	Woningen gaan over op Inductie koken (bij particulieren, corporaties, VvE's).
56		Verwarmingsinstallatie geschikt maken voor duurzame warmteoplossing (bij particulieren, corporaties, VvE's).
57		Opstellen wijkuitvoeringsplannen en opnemen in omgevingsplan. (In uitvoeringsplannen wordt het duurzame warmte-alternatief voor de buurt/wijk bepaald. Dit betreft een verplichting vanuit het rijk. Deze stap is noodzakelijk om buurten/wijken uiteindelijk te verplichten over te gaan naar een alternatief voor aardgas).
58	Alle bestaande woningen en gebouwen van het aardgas af	Aanleg warmtenetten in buurten en aansluiten woningen op schone energie bronnen.
59		Bestaande bouw verwarmen met collectief warmtenet op midden temperatuur (70 graden).
60		Realisatie Warmte overdracht station in Moerwijk (WarmtelinQ).
61		Realisatie koppeling warmtenet Westland.
62		Aansluiten van woningen en gebouwen op collectief warmtenet of individuele warmtevoorziening zodat de woningen van het aardgas afgesloten zijn (850 woningen in proeftuin aardgasvrije wijken), woningen worden transitieklaar gemaakt en vervolgens aangesloten op het warmtenet).
63		Blok voor blok aanpak: woningen worden per straat/blok transitie klaar gemaakt en vervolgens aangesloten op een warmtesysteem (project: blok voor blok: start met aanpak straat van ca 100 woningen).
64		Nieuwbouw wordt niet meer op aardgas aangesloten maar op lage temperatuur warmtevoorziening (individueel of collectief) zoveel mogelijk gebruikmakend van lokale bronnen, als bodemenergie (WKO) en aquathermie.
65	Alle nieuwbouw voorzien van Schone energie (warmte) in 2040 in Zuidwest	Realiseren van een middenspanningstation (Electra 150 kv) en E- verbinding door Zuidwest naar het station. Noodzakelijk om te voorzien in de toekomstige elektriciteitsvraag in Den Haag.

7.

**VEILIG EN
LEEFBAAR**

Zuidwest loopt ook op het gebied van leefbaarheid en veiligheid achter op de rest van Den Haag. De criminaliteitscijfers verschillen per wijk, maar zijn overal hoger dan gemiddeld. Morgenstond en Moerwijk spannen de kroon. Daarom is er extra aandacht voor leefbaarheid en veiligheid, zodat er een prettig leef- en vestigingsklimaat is voor bewoners en ondernemers.

Ambitie: Zuidwest is in 2040 veiliger en leefbaarder dan in 2019 en bewoners en ondernemers voelen zich veiliger

Op verschillende vlakken gaat het niet goed om met de (ervaren) veiligheid en daardoor leefbaarheid in Zuidwest. Zo komen gevallen van jeugdcriminaliteit, ondermijnende criminaliteit en zware criminaliteit bovengemiddeld veel voor. Normvervaging onder sommige bewoners maakt dat gevallen van criminaliteit en overlast genormaliseerd zijn. Het verkrijgen van (drugs)geld en status via criminele activiteiten vindt mede zijn oorsprong in deze normvervaging. De jeugd vraagt hierbij in het bijzonder onze aandacht. Zij lopen zowel risico om deel uit te gaan maken van het criminele circuit maar ook om slachtoffer te worden van criminaliteit. Ook andere bewoners zijn bang om slachtoffer te worden van criminaliteit en hun kinderen mogen 's avonds niet meer in bepaalde delen van de buurt komen.

Veiligheid en leefbaarheid omvat zowel de objectieve veiligheid als de subjectieve (ervaren) veiligheid. Hierbij gaat het dus ook om hoe veilig bewoners en ondernemers van Den Haag Zuidwest zich voelen. Er is een relatie aanwezig tussen deze twee vormen van veiligheid, al is er geen rechtstreeks verband. Verschillende factoren beïnvloeden of een daling in objectieve veiligheid ook gepaard gaat met een verbetering van het veiligheidsgevoel.

Om onze ambitie te realiseren hanteren we twee sporen. Het eerste spoor is de **preventieve** aanpak. Die aanpak wordt in dit stuk centraal gepositioneerd. Het bieden van perspectief voor jongeren en hun omgeving zal hier een belangrijk onderdeel van zijn. Het tweede spoor richt zich op repressie. Dit **repressieve** spoor is nodig om de harde kern van jeugd- en ondermijnende criminaliteit aan te pakken, maar ook norm-herstel te bewerkstelligen. De gekozen sporen sluiten goed aan bij het huidige Integraal Veiligheidsplan (IVP) 2019-2022 en ook in het nieuwe IVP 2022-2026 zullen deze herkenbaar terugkomen.

Wat betreft het aspect leefbaarheid is een sterke cross-over inspanning vereist. Er is een relatie tussen de objectieve veiligheid, het subjectieve veiligheidsgevoel en de leefbaarheid (zie ook het CBS Prettig Wonen Onderzoek). Door te werken aan het verbeteren van perspectief voor jongeren en te investeren in het voorkomen van criminaliteit, ondermijning en overlast, is de verwachting dat de leefbaarheid van Zuidwest zal verbeteren. Maar leefbaarheid is een concept dat niet alleen via de veiligheidsweg kan worden aangepakt. Belangrijke aspecten van leefbaarheid hebben verbanden met in het bijzonder de leefomgeving.

7.1 Doelen

Dit zijn de doelen die we ons gesteld hebben, vanuit de ambitie om in Zuidwest gelijke onderwijskansen te organiseren. Daar hebben we KPI's aan toegevoegd, met bijbehorende indicatoren en streefwaarden.

Veilig & leefbaar

	Doel	Indicator
1	Minder jongeren raken betrokken in jeugdcriminaliteit	Aantal jongeren opgenomen in persoonsgerichte aanpak en/of PGA Lokaal
		# 13-17 jarigen verwijzing naar bureau HALT per 1000 inwoners
		Aantal criminele hotspots in de wijk
2	Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit	Aantal meldingen van ondermijnende activiteiten (o.a. MMA, VM)
		Aantal (afgewezen) vergunningen n.a.v. Bibobtoets
		Aantal kwetsbare branches
3	Verbeteren van leefbaarheid	Fysieke kwaliteit van de woonomgeving
		Vormen van fysieke verloedering
		Vormen van verkeersoverlast

Minder jongeren raken betrokken bij jeugdcriminaliteit

Jeugdcriminaliteit en overlast door groepen jongeren maken het gebied onveilig voor bewoners en drukken de leefbaarheid, gevoelens van onveiligheid worden hierdoor aangejaagd. Daarnaast heeft het ook gevolgen voor de jongeren zelf. Jongeren in Zuidwest zelf lopen risico om betrokken te raken in (ondermijnende) criminaliteit. Waar het moeilijk is om er weer uit te komen. En dat heeft consequenties voor hun toekomst als volwassene. We gaan hen daarom (via ouders, rolmodellen en werk) zicht geven op een alternatief. De betrokken professionals (w.o. op het vlak van scholing) spelen een sleutelrol in de preventieaanpak. Door extra preventief in te zetten op jeugdoverlast- en criminaliteit blijven meer jongeren weg uit het criminele circuit en hebben ze meer kans op een legitiem bestaan. Daarnaast gaan we strenger handhaven en jeugdgroepen die voor overlast zorgen bestuurs- en strafrechtelijk aanpakken.

Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit

Ondermijnende criminaliteit (malafide bedrijvigheid, vastgoedfraude, drugscriminaliteit en arbeidsuitbuiting) drukt sterk op de leefbaarheid en veiligheid. Leegstaande winkels of winkels die schijnbaar geen omzet maken, onbekende en roulerende bewoners in een flat, rare geluiden en geuren uit een garage: het zijn allemaal zaken die de leefbaarheid verminderen. We gaan malafide bedrijvigheid daarom branche- en locatiegericht aanpakken, onder andere door misbruik van ondernemingen en vastgoed moeilijker te maken. Het aanpakken van de voedingsbodemp van ondermijnende criminaliteit in Zuidwest is belangrijk want dat heeft een positief effect op het leef- en vestigingsklimaat is van bewoners en ondernemers.

We doen dit door branchering en het invoeren van gebiedsvergunningen, zodat ondernemers kunnen worden onderworpen aan een Bibob-toets. Verder gaan we bonafide ondernemers stimuleren en zorgen dat bepaalde branches kunnen worden geweerd. Aanpassing van branchering is met name aan de orde bij bedrijvenstrips en winkelstraten die een netwerk vormen in de woonbuurten. Een aantal van die strips gaan we koesteren als onderdeel van een waardevolle historische structuur en ontwikkelen tot economische hotspots (zie ook de transformatie van de plinten zoals voorgesteld in maatregel 4). Rondom deze plekken komt in de toekomst nieuwe woningbouw, waardoor de vraag naar bedrijfsruimte en maatschappelijke voorzieningen toeneemt. Samen met ondernemers, corporaties, de gemeente, politie en andere partners willen we grote stappen zetten met de zichtbare uitstraling van de wijk.

Verbeteren van leefbaarheid

De leefbaarheid in Zuidwest moet in 2040 op orde zijn. De inrichting van een gebied kan zowel bijdragen aan de werkelijke veiligheid als aan de ervaren veiligheid. De buitenruimte is overzichtelijk, goed verlicht en onderhouden. De omgeving is aantrekkelijk, gebruiksvriendelijk en heeft een mooie uitstraling. Verder zijn de bewoners zelf ook verantwoordelijk voor het leefbaar houden van hun woning en buurt.

De leefbaarheid wordt niet alleen beïnvloed door hoe het ergens veilig is, maar ook door hoe veilig je je er voelt. De inrichting van een gebied kan zowel bijdragen aan de werkelijke veiligheid als aan de ervaren veiligheid. Goede ontmoetingsplekken en voorzieningen buiten en binnen maken daar deel van uit. Ze moeten kunnen worden gebruikt door alle bewoners en hebben vooral als doel om de sociale cohesie en de positieve invloed van rolmodellen te vergroten en problemen vroeg te signaleren.

7.2 Sociaal- economische maatregelen

We maken een onderscheid in sociaal-economische en ruimtelijke maatregelen, gebaseerd op de domeinen waar die betrekking op hebben. De eerste betreffen het maatschappelijke en het laatste het fysieke domein. Hieronder de samenvatting van de sociale maatregelen die we nodig achten om de doelen rondom de thema's Veiligheid en Leefbaarheid te bereiken:

Veilig & leefbaar		Minder jongeren raken betrokken in jeugdcriminaliteit	Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit	Verbeteren van leefbaarheid
1 Project Vreedzame Wijk/Vreedzame School	De basis van een Vreedzame Wijk wordt gevormd door de scholen. De principes van De Vreedzame School worden verbreed naar andere plekken via wijkprofessionals en -organisaties; van de leerkracht en de wijkagent via de leerlingen naar de ouders, de buurt en de religieuze instellingen. Gezamenlijk bieden deze organisaties een duurzaam, veilig en eenduidig opvoedingsklimaat aan.	●		
2 School des levens	Jongeren kunnen zich ontwikkelen tot een rolmodel voor de kinderen en door eigen maatschappelijke activiteiten voor de wijk een positieve ervaring opdoen zodat zij de rest van hun leven kunnen terugkijken op een belangrijk bepalend moment in de ontwikkeling van hun identiteit en zelfbeeld.	●		
3 Weerbaarheids-training op basisscholen op basisscholen	Een kind is weerbaar wanneer het voor zichzelf durft op te komen, zonder daarbij anderen te schaden of respectloos te behandelen. Een kind dat weerbaar is, is in staat zijn of haar grenzen te bewaken. En het kind kan zichzelf verdedigen en durft een eigen mening te hebben. Deze weerbaarheid kan ertoe leiden dat jongeren minder snel actief worden in criminaliteit.	●		
4 Jeugdboa	De jeugdboa's zijn onderdeel van de handhavingsorganisatie en vormt de ontbrekende schakel tussen repressie en preventie. Zij zoeken actief het contact met jongeren en kunnen verbinding leggen naar zowel de wijkagent als naar de hulpverlening.	●		
5 Actieplan wapens en jongeren	Gerichte inzet op messenproblematiek in Zuidwest conform het Actieplan wapens en jongeren.	●		
6 Persoonsgerichte aanpak	Gerichte inzet (en intensivering) van de bestaande persoonsgerichte aanpak in Zuidwest, in het bijzonder op criminele jeugdgroepen.		●	

Veilig & leefbaar

Sociaal-economische maatregelen		Minder jongeren raken betrokken in jeugdcriminaliteit	Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit	Verbeteren van leefbaarheid
7 Continuering project Basis op Orde	Continuering project Basis op Orde om woonoverlast, misstanden en gevallen van ondermijning bloot te leggen en aan te pakken. Denk aan een controle op onjuiste inschrijvingen of het ontbreken van inschrijvingen in de Basisregistratie Personen, schijnverlating, onderverhuur, leegstaande panden, drugsproblematiek en (arbeids)uitbuiting. Deze maatregel ziet enerzijds op het aanpakken van de voedingsbodem van ondermijnende criminaliteit maar ook op het herstellen van de geldende norm.		●	
8 TOP-X team en	Inzet op jonge aanwas via een TOP-X team in Zuidwest en aanpak criminele families.		●	
9 Benutten HEIT-controles	Benutten van HEIT-controles in Zuidwest om malafide bedrijvigheid aan te pakken en zo de voedingsbodem voor ondermijning te verstoren. Jongeren krijgen daardoor minder kansen om betrokken te raken in ondermijnende activiteiten.		●	
10 Faciliteren uit-/inhuizing	Woningbouwcorporaties faciliteren bij uithuizingen van slooppanden en inhuizingen bij nieuwbouw.			●
11 Participatie projecten milieu	Participatie projecten op het gebied van milieu zodat eigenaarschap ontstaat bij onze bewoners.			●
12 Participatie projecten ratten	Participatie projecten op het gebied van overlast door ratten.			●
13 Continuering lopende (Regio Deal) projecten (quick wins)	Basis op Orde: Woonoverlast, Ontmoetingscentrum Jan Luykenlaan, Vreedzame Wijk.			

7.3 Ruimtelijke maatregelen

Voorop staat dat de maatregelen binnen het thema jeugdcriminaliteit buiten de scope van het ruimtelijk uitvoeringsplan liggen: deze maatregelen zien met name op sociale aspecten zoals school, werk en rolmodellen. Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen die we vanuit de veiligheids leefbaarheid nodig achten om de vastgestelde doelen te bereiken:

Veilig & leefbaar			
Ruimtelijke maatregelen	Minder jongeren raken betrokken in jeugdcriminaliteit	Minder gelegenheid voor ondermijnende criminaliteit	Verbeteren van leefbaarheid
1 Aanpak ondermijning via extra vergunningverlening (denk Weimarstraat aanpak), juridische backoffice, ondersteuning etc.		●	
2 Implementeren van een vergunningplicht voor branches of gebieden in Zuidwest t.b.v. integriteitstoets op basis van de Wet Bibob.		●	
3 Ontmoetingscentrum Jan Luykenlaan: Vanwege de ondermijning, bedreigingen en andere vormen van criminaliteit die de Jan Luykenlaan en de Van Baerlestraat al twintig jaar in de tang houden, is het activiteitencentrum een noodzakelijke veilige plek waar de samenwerking in de wijk met bewoners (jong en oud) op een positieve manier steentje voor steentje wordt heropgebouwd. En koppelen aan ontmoetingsplek.		●	
4 Voorzieningem voor kwetsbare bewoners: - Versterken van het welzijnswerk in het stadsdeel en locaties voor dagbesteding - Implementeren 'onortodoxe oplossingen' op het gebied van wonen			●

8.

**WEL ZO
GEZOND!**

Een betere gezondheid vermindert de druk op de zorg en zorgt voor psychisch en fysiek gezondere en sociaal weerbaardere bewoners. Sport en beweging zijn de manier om dit te bevorderen. Het is belangrijk dat de bewoner hierbij zelf aan het roer staat. Dat kan door het bottom-up stimuleren van laagdrempelige vormen van ontmoeten, sporten en bewegen. Verder moet er maatwerk aanpak komen voor gezinnen die problemen hebben met werk, inkomen of schulden en zijn er maatregelen nodig die de mentale weerbaarheid van kinderen en jongeren vergroten.

Ambitie: over 20 jaar is de ervaren gezondheid van de inwoners van Zuidwest net zo goed als die van de inwoners van de rest van Den Haag.

Gezondheidskansen zijn in Nederland ongelijk verdeeld. Niet alleen in het aantal geleefde jaren, maar ook in de mate van ervaren gezondheid: daarin zit maar liefst 15 jaar verschil. Er zijn grote verschillen in beschikbare hulpbronnen en vaardigheden. Die zijn mede afhankelijk van de plek waar je wieg staat, de opleiding en het inkomen van je ouders, het al dan niet beschikken over een sociaal netwerk en de kwaliteit van de leefomgeving. Juist in de integrale benadering biedt de Brede Aanpak Den Haag Zuidwest daarom zoveel kansen om inwoners van Zuidwest langer een goede gezondheid te laten ervaren.

8.1 Doelen

Dit zijn de doelen die we ons gesteld hebben, vanuit de ambitie om in Zuidwest gelijke onderwijskansen te organiseren. Daar hebben we KPI's aan toegevoegd, met bijbehorende indicatoren en streefwaarden.

Wel zo gezond

	Doel	Indicator	Streefwaarde
1	Sterke verbinding Sociaal medisch domein	Deelnemende huisartspraktijken krachtige basiszorg – of vergelijkbare integrale concepten	30% van de huisartsenpraktijken per buurt/wijk
		Waardering van alle deelnemers sociaal contract Moerwijk (rapportcijfer)	Rapportcijfer 8
2	Met preventie beter aansluiten bij de leefwereld van de inwoners door vanuit de sociale basis bottom-up te werken	Effecten Preventiecoalitie kwantitatief	gezondheids-monitor GGD (n.t.b.)
		Effecten Preventiecoalitie kwalitatief	1 rapportage p/j
3	Perspectief bieden voor jeugd	Aantal Gezonde Basisscholen van de toekomst	5 in Zuidwest & 1 à 2 per wijk
		Aantal bereikte Inwoners met “kansrijke start”	6.000 inwoners
		Mentale gezondheid middelbare scholieren en jong volwassenen	NTB (gezondheids-monitor GGD)

Sterke verbinding met het sociaal medisch domein

Voor inwoners met hoge gezondheidsrisico's en multiproblematiek wordt in wijknetwerken in het sociaal en medisch domein samengewerkt. Voorbeelden hiervan zijn de multidisciplinaire aanpak Krachtige Basiszorg, Welzijn op Recept, Kansrijke Start en andere netwerken die sociaal en medisch met elkaar koppelen. Verder is de verbinding tussen collectieve preventie en eerstelijnszorg van belang. Deze verbinding is noodzakelijk voor een sluitende ketenaanpak op het gebied van gezondheid.

Met preventie beter aansluiten bij de leefwereld van de inwoners door vanuit de sociale basis bottom-up te werken

Mensen zijn de afgelopen decennia een stuk gezonder gaan leven. Voor mensen met een lagere sociaal-economische status geldt dit minder. De gezondheidsverschillen zijn hierdoor toegenomen. We willen in Zuidwest gaan werken met oplossingen die de bewoners zelf bedenken, samen met professionals en organisaties. Community-up werken zorgt ervoor dat inwoners zelf de regie houden.

De sociale basis is het fundament voor interventies die bijdragen aan het verbeteren van de gezondheid. Een belangrijk aspect hierin is dat de bewoner zelf meer aan het roer staat. Een goed voorbeeld is bijvoorbeeld het community-up stimuleren van laagdrempelige vormen van ontmoeten en bewegen. We focussen op de ontwikkeling van ontmoetingsplekken op de inzet van beweging/sportprofessionals en buurtsportcoaches. Studenten van Mondriaan en de sportacademie van de Haagse Hoge School kunnen op deze wijze invulling geven aan het 'Haags Sportkwartier'. Maar ook maatwerk aanpak voor gezinnen met problemen op het gebied van werk, inkomen of schulden. De stress die deze problemen met zich meebrengen hebben een sterk negatieve invloed op de mentale (en fysieke) gezondheid. Aanpak daarvan leidt tot een veel lagere behoefte aan zorg. Daarnaast komt er ook een preventief aanbod met betrekking tot de mentale weerbaarheid, gericht op kinderen en jongeren.

Perspectief bieden voor de jeugd

De jeugd is centraal gesteld om de intergenerationele overdracht van gezondheidsachterstanden te kunnen doorbreken. Aanpak op jonge leeftijd voorkomt dat gezondheidsproblemen op latere leeftijd worden doorgegeven aan de volgende generatie. Bij dit doel horen Gezonde basisscholen voor de toekomst, kansrijke start om zoveel mogelijk bewoners mee te bereiken en het werken aan de mentale gezondheid van middelbare scholieren en jong volwassenen.

Bij perspectief bieden voor de jeugd hoort ook bewegen en spelen. Kind zijn is spelen. In Zuidwest kan dat straks op allerlei manieren. Op mooie en uitdagende speelplekken, maar ook gewoon op straat. De openbare ruimte krijgt allerlei speelmogelijkheden, die verwerkt zijn in de straten zelf. Buiten schooltijd blijven de schoolpleinen toegankelijk voor kinderen. Hetzelfde geldt voor sportvelden. Ook die zijn buiten verenigingstijden zoveel mogelijk open voor gebruik door kinderen uit de buurt en hun ouders.

8.2 Sociaal-economische maatregelen

We maken een onderscheid in sociaal-economische en ruimtelijke maatregelen, gebaseerd op de domeinen waar die betrekking op hebben. De eerste betreffen het maatschappelijke en het laatste het fysieke domein. Hieronder de samenvatting van de sociale maatregelen die we nodig achten om de doelen rondom de thema's Gezondheid en Sport te bereiken:

Wel zo gezond		Sterke verbinding Sociaal medisch domein	Met preventie beter aansluiten bij de leefwereld van de inwoners door vanuit de sociale basis bottom-up te werken	Perspectief bieden voor jeugd
1 Krachtige basiszorg	Vanuit het model voor Krachtige Basiszorg wordt de verbinding gelegd met het sociaal domein: de patiënt komt in regie over zijn eigen problemen en vraagstukken.	●		
2 Sociaal contract Moerwijk	Het Moerwijk contract zet breed in op een andere manier van organiseren van de zorg, zowel op systeemniveau als op het niveau van de professional. Onderzocht wordt wat nodig is om één op één tegemoet te kunnen komen aan de zorgvraag van de inwoner, zonder vanuit allerlei verschillende organisaties, wetten, regelgeving of administratieve processen te moeten werken.	●		
3 Preventiecoalitie	Den Haag en twee andere gemeenten stellen in co-creatie met inwoners en lokale partners een integrale wijkgerichte gezondheidsaanpak op en voeren die uit om gezondheidsachterstanden terug te dringen. Doelgroep zijn inwoners met gezondheidsachterstand in Den Haag Zuidwest, naast Alphen Noord en Stevenshof Leiden.		●	
4 Gezonde Basisschool van de Toekomst	Het programma bestaat uit een verlengde schooldag waardoor ruimte komt voor een gezamenlijke lunch en extra beweegaanbod. De resultaten van de interventie zijn veelbelovend, een dalend BMI, minder pestgedrag en een positief effect op de leefstijl binnen de thuissituatie, kinderen zitten beter in hun vel. Hiermee leren we vanaf jonge leeftijd een gezonde leefstijl aan. Het programma richt zich op bewegen, voeding en mentale gezondheid en werkt generatie doorbrekend.			●
5 Kansrijke start	Door goede samenwerking van het medisch en sociaal domein worden problemen bij het opgroeien en opvoeden vroegtijdig gesignaleerd, wat essentieel is om tijdig passende hulp te bieden. Met een intensivering van de aanpak van Kansrijke start, willen we voorkomen dat opvoedingsvraagstukken uitgroeien tot ernstige problematiek.			●
6 Mentale gezondheid en genotmiddelen	Zowel voor mentale gezondheid als genotmiddelen geldt dat we goed zicht willen hebben op de specifieke problematiek in Den Haag Zuidwest en wat er op dit moment al loopt aan programma's en/of interventies. Wanneer deze basis op orde is willen we vooral inzetten op versterking van bestaande programma's/interventies en het eventueel ontwikkelen van nieuw aanbod vanuit reeds bestaande netwerken.			●

8.3 Ruimtelijke maatregelen

Hieronder de samenvatting van de specifiek ruimtelijke maatregelen die we vanuit gezondheid en sport nodig achten om de vastgestelde doelen op gebied van Gezondheid te bereiken:

Wel zo gezond

Ruimtelijke maatregelen		Sterke verbinding Sociaal medisch domein	Met preventie beter aansluiten bij de leefwereld van de inwoners door vanuit de sociale basis bottom-up te werken	Perspectief bieden voor jeugd
1 Laagdrempelige vormen van ontmoeten, sporten en bewegen: voldoende sportvoorzieningen en sportaanleidingen in de openbare ruimte	Community-up stimuleren van laagdrempelige vormen van ontmoeten, sporten en bewegen middels voldoende sportvoorzieningen en sportaanleidingen in de openbare ruimte. We focussen meer op de ontwikkeling van benodigde (ontmoetings) plekken en faciliteiten en inzet van beweging- en sportprofessionals en buurtsportcoaches (mogelijk op Haags Sportkwartier voortborduren).		●	
2 Transformatie Sportpark Escamp	Transformatie van verouderde, niet optimaal benutte Sportpark Escamp tot 'sportief park': huidige faciliteiten worden opgeknapt en nieuwe faciliteiten toegevoegd. Daarnaast wordt veiligheid en toegankelijkheid verbeterd en sportfuncties gecombineerd met andere functies zoals recreatie, zorg, welzijn en onderwijs.	●		●
3 Haalbaarheidsstudie extra sportvelden	Onderzoek naar mogelijkheden aanleg of en in welke mate compensatie 60.000 m ² extra sport binnen danwel buiten Zuidwest.	●		
4 Voldoende sportvelden	De benodigde capaciteit zal in eerste instantie in Den Haag Zuidwest moeten worden gevonden (toevoegen velden, efficiëntere benutting, transitie naar kunstgras). Mocht dat niet mogelijk zijn dan elders in de stad. Transformatie sportpark Escamp vormt onderdeel van deze post. Tevens het realiseren van trainingsfaciliteiten voor ADO in het Zuiderpark inclusief opleidingscentrum Sportparken zijn, waar mogelijk, openbaar toegankelijk en maken zichtbaar en functioneel onderdeel uit van de groene structuur van de wijk. Sportparken krijgen een meer openbaar en multifunctioneel karakter en zijn makkelijk te bereiken.	●		●
5 Voldoende maatschappelijke voorzieningen	Ontwikkeling van benodigde (ontmoetings)plekken, zoals sportieve buurthuizen, zorg (conform voorzieningenprogramma Zuidwest).	●		●
6 Voldoende ontmoetingsplekken in wijk (cultuur, bibliotheek, buurtcentra)	Ontwikkeling van benodigde (ontmoetings)plekken, zoals sportieve buurthuizen, conform voorzieningenprogramma Zuidwest.	●		●

9.

**TOP 10
PRIORITAIRE
MAATREGELEN**

1. Extra onderwijs- en ontwikkeltijd

Doel: Door uitbreiding van huiswerkbegeleiding, buitenschoolse activiteiten, op school aandacht voor ontspanning, cultuur, leefstijl en gezonde voeding, en inzet op een grote(re) betrokkenheid van ouders.

Maatregel	Resultaat	
Voorschoolse educatie	Peuters leren de Nederlandse taal en worden geholpen bij een goede sociaal emotionele ontwikkeling. Zij zijn klaar voor de basisschool, en starten hier op een niveau gelijk het gemiddelde in Den Haag.	
Meer intensieve leer- en ontwikkeltijd	Leerlingen vanuit het primair- en voortgezet onderwijs zijn gelijk hun leeftijdsgenoten in de andere delen van de stad goed opgeleid in taal en hebben een bredere algemene ontwikkeling, meer perspectief, die hen beter in staat stelt door te stromen naar studie of werk.	
Meer handen in de klas	Leraren en docenten ervaren minder werkdruk, dat maakt dit beroep aantrekkelijker. Leerlingen ervaren meer persoonlijke aandacht.	
Doorontwikkeling Integrale Kindcentra (de term IKC wordt momenteel ook doorontwikkeld)	De scholen kunnen zich ten volle bezighouden met hun kerntaak: geven van onderwijs. Dit is winst voor de leerkrachten. Alle extra activiteiten: extra taalonderwijs, sport, cultuur, zorg en begeleiding is verankerd in een schil om de school heen. Voor leerlingen is dit een veilige omgeving waar alles aangeboden wordt. Het levert kinderen op die klaar zijn voor de volgende stap op gelijk niveau als andere kinderen in Den Haag.	
Warme overdracht naar het voortgezet onderwijs	Jeugd beland op de plek waar zij horen en zien perspectief voor een schoolloopbaan en werk. Dit levert minder probleemjongeren op.	
Ouders aan zet	Minder jongeren raken uit beeld. Minder jongeren maken de stap naar het criminele circuit. Dit geeft minder overlast. Het levert jongeren op die een diploma hebben behaald, door kunnen gaan met studie of aan het werk.	
Meer handen in de klas	Meer betrokkenheid van de ouders bij hun kinderen levert betere begeleiding op vanuit thuis m.b.t. hun schoolloopbaan. Het levert een bijdrage aan opvoedkunde. En daarmee evenwichtigere kinderen en jeugd. Ouders zelf bereiken een hoger taalniveau en meer aansluiting op de maatschappij, meer perspectief.	
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/ programma's)?	Thema	Maatregel
	Ouders aan zet	<p>Iedere basisschool krijgt een medewerker die speciaal belast is met het contact met de ouders en met het stimuleren van ouderparticipatie. Deze contactfunctionaris helpt met tijdige verwijzing naar zorg, bevordert bij de ouders deelname van hun kinderen aan sport, cultuur, bibliotheek, naschoolse opvang en begeleidt ouders naar educatie en zo mogelijk beroepsoriëntatie.</p> <p>Een 0-meting naar de samenwerking tussen ouders, kinderopvang en school in Den Haag Zuidwest. Dit moet een goed beeld opleveren van de wensen en mogelijkheden om de samenwerking te verbeteren.</p>

9.2 Maatregel 2: Vernieuwen, verbeteren en verduurzamen woningvoorraad

2. Vernieuwen, verbeteren en verduurzamen woningvoorraad

Doel: Het vernieuwen van in totaal 25.000 woningen in Zuidwest in 2040. Door het toevoegen (ook transformeren) van 10.000 woningen, het renoveren van 8.500 woningen en sloop/nieuwbouwen van 6.500 sociale woningen. En het verbeteren van de particuliere woningvoorraad met xx woningen (particuliere woningen). Met als resultaat meer betaalbare, energiezuinige, duurzame, gedifferentieerde, aantrekkelijke woningen, die aansluiten op de woonwensen van de bewoners.

Thema/Maatregel	Resultaat														
Project- en gebiedsontwikkeling	<p>De geplande woningbouwontwikkelingen liggen verspreid over alle vier de wijken Vrederust, Bouwlust, Morgenstond en Moerwijk. De urgentie en de kansen voor aanvullende woningbouwontwikkelingen liggen in Morgenstond nabij de Leyweg en Moerwijk. Op deze manier wordt de verouderde woningvoorraad vernieuwd door sloop- en nieuwbouw of doro renovatie. De verdichting maakt het mogelijk het aantal sociale huurwoningen te behouden en tegelijkertijd duurder woningen toe te voegen zodat mensen wooncarrière kunnen maken in de wijk en het economisch draagvlak toeneemt.</p> <p>De woningdifferentiatie neemt toe, er komt meer ruimte om te werken en te ontmoeten. Ook neemt de hoeveelheid groen toe.</p> <p>De vernieuwing gebeurt zorgvuldig met aandacht voor het behoud en versterking van de sociale samenhang, ook na oplevering van de nieuwbouw, waardoor het eigenaarschap wordt versterkt.</p> <p>Straks heeft de jeugd een prettige woning en woonomgeving, voelt zich thuis in de wijk en kan later zelf doorstromen in de wijk naar een passende woning.</p> <p>Doel over 4 jaar: Er zijn voldoende plekken om rustig huiswerk te maken, elkaar te ontmoeten, te bewegen/sporten. Jongeren krijgen perspectief op een eigen "thuis". Jeugd is betrokken bij de bouw via leer/werkplekken/trajecten.</p> <p>Doel over 20 jaar: De jongere van nu kan de komende 20 jaar zelf doorstromen naar een passende woning. Bewoners voelen zich thuis in de wijk/buurt. Bewoners hebben een eigen "thuis".</p>														
Woningdifferentiatie															
Leefomgeving															
Sociale Cohesie															
Beleid															
Dialogo															
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Thema</th> <th>Maatregel</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Project- en gebiedsontwikkeling</td> <td> <p>Woningen toevoegen 3.000 < 2027 > 7.000 = 10.000 in 2040</p> <p>Sloop-nieuwbouw 1.500 < 2027 > 5.000 = 6.500 in 2040</p> <p>Renovatie 400 < 2027 > 8.500</p> <p>Zachte projecten moeten harde projecten worden</p> <p>Renovatie moet gelijk oplopen met sloop/nieuwbouw en verdichten</p> <p>Verbetering en verduurzaming van de particuliere woningvoorraad</p> <p>Herhuisvesting; afstemming strategische planning (tijdelijke woningen).</p> </td> </tr> <tr> <td>Woningdifferentiatie</td> <td>Een mix van voldoende betaalbare woningen en voldoende marktwoningen. Percentages en/of aantallen nader bepalen.</td> </tr> <tr> <td>Leefomgeving</td> <td>Parallele aanpak van de woonomgeving; openbare ruimte, mobiliteit en de voorzieningen.</td> </tr> <tr> <td>Sociale Cohesie</td> <td>Woonruimtetoewijzing; terugkeermogelijkheid in het plangebied en/of in de buurt voor de huidige bewoners, die na de sloop of renovatie van hun woning terug willen keren in hun buurt/wijk (actieggebied, urgentie, tweede verhuiskosten, passend toewijzen) Doorstromingsmogelijkheden; in de buurt voor blijvers die stijgers worden.</td> </tr> <tr> <td>Beleid</td> <td>Inventariseren behoefte/woonwensen inwoners. Woonmilieus definiëren op wijk/buurniveau. Doelgroepenbeleid ontwikkelen en spreiding van specifieke doelgroepen over de stad(sdelen).</td> </tr> <tr> <td>Dialogo</td> <td>Met partners over wenselijkheid sloop/nieuwbouw versus renovatie.</td> </tr> </tbody> </table>	Thema	Maatregel	Project- en gebiedsontwikkeling	<p>Woningen toevoegen 3.000 < 2027 > 7.000 = 10.000 in 2040</p> <p>Sloop-nieuwbouw 1.500 < 2027 > 5.000 = 6.500 in 2040</p> <p>Renovatie 400 < 2027 > 8.500</p> <p>Zachte projecten moeten harde projecten worden</p> <p>Renovatie moet gelijk oplopen met sloop/nieuwbouw en verdichten</p> <p>Verbetering en verduurzaming van de particuliere woningvoorraad</p> <p>Herhuisvesting; afstemming strategische planning (tijdelijke woningen).</p>	Woningdifferentiatie	Een mix van voldoende betaalbare woningen en voldoende marktwoningen. Percentages en/of aantallen nader bepalen.	Leefomgeving	Parallele aanpak van de woonomgeving; openbare ruimte, mobiliteit en de voorzieningen.	Sociale Cohesie	Woonruimtetoewijzing; terugkeermogelijkheid in het plangebied en/of in de buurt voor de huidige bewoners, die na de sloop of renovatie van hun woning terug willen keren in hun buurt/wijk (actieggebied, urgentie, tweede verhuiskosten, passend toewijzen) Doorstromingsmogelijkheden; in de buurt voor blijvers die stijgers worden.	Beleid	Inventariseren behoefte/woonwensen inwoners. Woonmilieus definiëren op wijk/buurniveau. Doelgroepenbeleid ontwikkelen en spreiding van specifieke doelgroepen over de stad(sdelen).	Dialogo	Met partners over wenselijkheid sloop/nieuwbouw versus renovatie.
Thema	Maatregel														
Project- en gebiedsontwikkeling	<p>Woningen toevoegen 3.000 < 2027 > 7.000 = 10.000 in 2040</p> <p>Sloop-nieuwbouw 1.500 < 2027 > 5.000 = 6.500 in 2040</p> <p>Renovatie 400 < 2027 > 8.500</p> <p>Zachte projecten moeten harde projecten worden</p> <p>Renovatie moet gelijk oplopen met sloop/nieuwbouw en verdichten</p> <p>Verbetering en verduurzaming van de particuliere woningvoorraad</p> <p>Herhuisvesting; afstemming strategische planning (tijdelijke woningen).</p>														
Woningdifferentiatie	Een mix van voldoende betaalbare woningen en voldoende marktwoningen. Percentages en/of aantallen nader bepalen.														
Leefomgeving	Parallele aanpak van de woonomgeving; openbare ruimte, mobiliteit en de voorzieningen.														
Sociale Cohesie	Woonruimtetoewijzing; terugkeermogelijkheid in het plangebied en/of in de buurt voor de huidige bewoners, die na de sloop of renovatie van hun woning terug willen keren in hun buurt/wijk (actieggebied, urgentie, tweede verhuiskosten, passend toewijzen) Doorstromingsmogelijkheden; in de buurt voor blijvers die stijgers worden.														
Beleid	Inventariseren behoefte/woonwensen inwoners. Woonmilieus definiëren op wijk/buurniveau. Doelgroepenbeleid ontwikkelen en spreiding van specifieke doelgroepen over de stad(sdelen).														
Dialogo	Met partners over wenselijkheid sloop/nieuwbouw versus renovatie.														

3. Campusontwikkeling in Zuidwest

Doel: Het stimuleren van 'werken, leren en innoveren' in Zuidwest (inclusief bedrijventerrein ZDK) door het samenbrengen van bedrijven en onderwijsinstellingen in een (leerwerk)netwerk. Hierbij zetten we met name in op de kansrijke sectoren bouw, maakindustrie en zorg. Tegelijkertijd beogen we inwoners (weer) te betrekken bij de arbeidsmarkt. We gaan perspectief voor werkzoekenden inbedden in een bredere aanpak van opleiden, omscholen en bijscholen van werknemers en werkzoekenden.

Thema's/Maatregel	Resultaat				
Participatie	<p>Met de ontwikkeling naar een campus en door samenwerking tussen betrokken partijen met goede afspraken over verantwoordelijkheidsverdeling, beogen we te bereiken:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Beschikbaar komen van banen op alle opleidingsniveaus en een breed scala aan beroepen. • Talentontwikkeling van jong tot oud (leven lang leren en ontwikkelen), en • Vernieuwing voor een slimme en duurzame toekomst in lijn met veranderingen in werkzaamheden en beroepen. • Door werken, leren en innoveren bij elkaar te brengen in Zuidwest ontstaat meer perspectief voor jong en oud. De (arbeids)participatie gaat omhoog door betere aansluiting van werken en leren op inwoners van Zuidwest. Minder schooluitval, betere oriëntatie op banen van de toekomst en meer startkwalificaties in kansrijke banen. • Campusontwikkeling zorgt voor een vliegwiel in groeisectoren, dat aantrekkingskracht zal hebben op bedrijven, talent en onderwijsinstellingen, waardoor het aantal banen en stages in Zuidwest zal toenemen. • Meer banen in DHZW voor jong en oud; meer jongeren als intreders; meer gekwalificeerd arbeidskrachten onder lokale bewoners 				
Versterking vestigingsklimaat ondernemerschap					
Extra werkgelegenheid creëren					
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Thema</th> <th>Maatregel</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Bevorderen van participatie</td> <td> <p>Betrekken bewoners in de programmering en invulling van 'de Meppel' als broedplaats voor de wijk, met een toegankelijke entree, koppeling met opleidingen en praktijkruimtes. Ook kan deze plek dienen als 'matchmaker' tussen vraag en aanbod van stages, klusjes en werk.</p> <p>Koppelen Brede Buurtschool met bedrijven in de buurt.</p> <p>Wijkz aansluiten op/ koppelen met 'de Meppel'.</p> <p>Project 'Pimp your.....' en 'Crownies' uitbreiden naar andere thema's (tuin etc.).</p> <p>Aansluiten UWV voor (her)intreder en/of bijscholing</p> <p>Nadruk op specifieke doelgroepen onderwijsaanbod (jongeren, meisjes, culturele doelgroep)</p> <p>Vanuit de school ondersteuning aanbieden op de werkplek voor begeleiding stagiair. Hiermee wordt de aannemer ontlast.</p> <p>Leerlingparticipatie; t.o.v. leerling op bouwwerkplek. Op het bedrijventerrein ZKD zitten veel praktische bedrijven (o.a. autobedrijven). Per sector en/of met overkoepelende bedrijvenorganisatie afspraken te maken voor stages etc.</p> <p>Met ondernemers in gesprek over enerzijds wat zij nodig hebben aan werknemers met vaardigheden, en anderzijds welke verantwoordelijkheid zij daarin willen en kunnen nemen om deze mensen mee op te leiden en aansluitend aan een baan te helpen.</p> <p>In samenspraak met universiteit Leiden en HHS onderzoeken opzetten en jongeren uit ZW in aanraking brengen met hoger onderwijs (bv. inspirerend referenties zoals Krachtstation.nl vertalen naar ZW).</p> <p>Wijkeconomie versterken. Maatschappelijk fit trajecten, basis/ontwikkelbanen.</p> <p>Participatiekeuken en Allekanten zijn hier een goed voorbeeld.</p> </td> </tr> </tbody> </table>	Thema	Maatregel	Bevorderen van participatie	<p>Betrekken bewoners in de programmering en invulling van 'de Meppel' als broedplaats voor de wijk, met een toegankelijke entree, koppeling met opleidingen en praktijkruimtes. Ook kan deze plek dienen als 'matchmaker' tussen vraag en aanbod van stages, klusjes en werk.</p> <p>Koppelen Brede Buurtschool met bedrijven in de buurt.</p> <p>Wijkz aansluiten op/ koppelen met 'de Meppel'.</p> <p>Project 'Pimp your.....' en 'Crownies' uitbreiden naar andere thema's (tuin etc.).</p> <p>Aansluiten UWV voor (her)intreder en/of bijscholing</p> <p>Nadruk op specifieke doelgroepen onderwijsaanbod (jongeren, meisjes, culturele doelgroep)</p> <p>Vanuit de school ondersteuning aanbieden op de werkplek voor begeleiding stagiair. Hiermee wordt de aannemer ontlast.</p> <p>Leerlingparticipatie; t.o.v. leerling op bouwwerkplek. Op het bedrijventerrein ZKD zitten veel praktische bedrijven (o.a. autobedrijven). Per sector en/of met overkoepelende bedrijvenorganisatie afspraken te maken voor stages etc.</p> <p>Met ondernemers in gesprek over enerzijds wat zij nodig hebben aan werknemers met vaardigheden, en anderzijds welke verantwoordelijkheid zij daarin willen en kunnen nemen om deze mensen mee op te leiden en aansluitend aan een baan te helpen.</p> <p>In samenspraak met universiteit Leiden en HHS onderzoeken opzetten en jongeren uit ZW in aanraking brengen met hoger onderwijs (bv. inspirerend referenties zoals Krachtstation.nl vertalen naar ZW).</p> <p>Wijkeconomie versterken. Maatschappelijk fit trajecten, basis/ontwikkelbanen.</p> <p>Participatiekeuken en Allekanten zijn hier een goed voorbeeld.</p>
Thema	Maatregel				
Bevorderen van participatie	<p>Betrekken bewoners in de programmering en invulling van 'de Meppel' als broedplaats voor de wijk, met een toegankelijke entree, koppeling met opleidingen en praktijkruimtes. Ook kan deze plek dienen als 'matchmaker' tussen vraag en aanbod van stages, klusjes en werk.</p> <p>Koppelen Brede Buurtschool met bedrijven in de buurt.</p> <p>Wijkz aansluiten op/ koppelen met 'de Meppel'.</p> <p>Project 'Pimp your.....' en 'Crownies' uitbreiden naar andere thema's (tuin etc.).</p> <p>Aansluiten UWV voor (her)intreder en/of bijscholing</p> <p>Nadruk op specifieke doelgroepen onderwijsaanbod (jongeren, meisjes, culturele doelgroep)</p> <p>Vanuit de school ondersteuning aanbieden op de werkplek voor begeleiding stagiair. Hiermee wordt de aannemer ontlast.</p> <p>Leerlingparticipatie; t.o.v. leerling op bouwwerkplek. Op het bedrijventerrein ZKD zitten veel praktische bedrijven (o.a. autobedrijven). Per sector en/of met overkoepelende bedrijvenorganisatie afspraken te maken voor stages etc.</p> <p>Met ondernemers in gesprek over enerzijds wat zij nodig hebben aan werknemers met vaardigheden, en anderzijds welke verantwoordelijkheid zij daarin willen en kunnen nemen om deze mensen mee op te leiden en aansluitend aan een baan te helpen.</p> <p>In samenspraak met universiteit Leiden en HHS onderzoeken opzetten en jongeren uit ZW in aanraking brengen met hoger onderwijs (bv. inspirerend referenties zoals Krachtstation.nl vertalen naar ZW).</p> <p>Wijkeconomie versterken. Maatschappelijk fit trajecten, basis/ontwikkelbanen.</p> <p>Participatiekeuken en Allekanten zijn hier een goed voorbeeld.</p>				

	<p>Versterking vestigingsklimaat ondernemerschap</p>	<p>Ondersteuning en trainingen voor kleinschalige ondernemerschap (op start eigen bedrijfje). Startende ondernemers hebben hulp en begeleiding nodig. Ze worden begeleid.</p> <p>Inspireren/verleiden aannemers en ontwikkelaars om (extra) stageplekken in de bouwprojecten in Zuidwest te creëren. Daarbij liggen er kansen bij de verbouw-, renovatie- en energieopgave.</p> <p>Investeren in faciliteiten voor samenwerking tussen onderwijsinstellingen en bedrijfsleven (verzamelgebouwen, innovatiehubs, e.d.).</p> <p>Investeren in een kwaliteitsimpuls voor winkelgebied Leyweg om de functionele verbreding en aantrekkingskracht van het gebied te ondersteunen. Inzet op verblijfskwaliteit met aandacht voor ontmoetingsplekken in de plinten/OR en bereikbaarheid.</p> <p>Uitvoering geven aan Plintstrategie (verwacht Q1 2022) als tool voor een levendige en betaalbare invulling van plinten in DHZW inclusief ruimte voor bedrijvigheid in verschillende segmenten.</p> <p>Concretiseren van de ruimtebehoefte per economische groeisector.</p>
	<p>Stimuleren werkgelegenheid</p>	<p>Transformatie van voormalige winkelstrips in Zuidwest; een deel van de strips worden vestigingslocaties voor ondernemers gelieerd aan de campus en vormen daarmee een belangrijke schakel in het fysieke netwerk dat moet ontstaan in Zuidwest.</p> <p>Verkennen van TechConnect aanpak in Zuidwest. TechConnect is een initiatief van Amsterdam Economic Board, Booking.com, Rabobank, TomTom en CA-ICT.</p> <p>Verkenning ZorgConnect: hoe we, op basis van de aanpak TechConnect, ook in de lokale zorgmarkt vraag en aanbod efficiënt bij elkaar krijgen. Gemeente, bedrijfsleven en onderwijsinstellingen werken hierin samen.</p> <p>Ontwikkeling van vestigingslocaties voor bedrijven die worden aangetrokken door de campusontwikkeling.</p> <p>Arbeidsparticipatieproject: maatwerk aanpak om inwoners van Zuidwest via loopbaanpaden toe te leiden naar duurzaam in de kansrijke sectoren.</p> <p>Betere verbinding met schuldenaanpak/inwoners met financiële problemen (een grote belemmering om aan het werk te gaan/blijven) (denk aan Helpdesk Geldzaken/Schuldenlab 070).</p> <p>Samenwerken met Vestia in 'Social Return On Investment' rond bouwprojecten in DHZW.</p> <p>Op maat aanpak voor de Zorg in DHZW om met andere sectoren en stageplekken te koppelen. Er lopen veel trajecten met en naar de zorgsector. Maar dat is DH breed en niet specifiek voor ZW. Campusgedachte biedt kansen voor ondernemers in de 'verzorgende' economie om hun bedrijven te vestigen, zoals fysiotherapeuten, diëtisten etc en verbindingen te leggen met de aanwezig onderwijsinstellingen en zorginstellingen in Sportcampus en het Haga ziekenhuis.</p> <p>Combineren jobcarving en technologische innovatie om banen te creëren aan de onderkant van de arbeidsmarkt (o.a. bijstandsgerechtigden). Dit vraagt om investering in samenwerking met zowel publiek als private partijen. Leerlijnen zijn nodig die i.s.m. bedrijfsleven en onderwijs worden ingericht, zoals in de bouw & techniek gevormd; met aandacht voor het inrichten van een infrastructuur voor werkzoekenden én werkenden/werk-naar werk.</p>

9.4 Maatregel 4: Ontmoetingsruimten benutten en versterken in de plinten

4. Ontmoetingsruimten benutten en versterken in de plinten

Doel: De plinten, bestaande en nieuwe voorzieningen en winkelstrips en -straten zien we als een belangrijke plek voor ontmoeting, als (economische) broedplaats en als bron van buurtinitiatieven. Vanuit deze kansen willen we de veiligheidsproblematiek, leegstand en slechte fysieke uitstraling te lijf gaan.

Thema/Maatregel	Resultaat
Ontmoetingscentra	<p>Doel over 4 jaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Structurele financiering voor de 10 bestaande ontmoetingsruimten (laagdrempelige ontmoetingscentra/ bewonersinitiatieven met een multifunctioneel karakter (maaltijden verstrekken, eenzaamheid bestrijden, ontmoetingsruimte, doorverwijzen naar hulpverlening etc.). • Vier extra centra in de buurten waar deze nu nog niet zijn. • Is in ieder ontmoetingscentrum het activiteitenprogramma op basis van de 4 O's en de B ingevuld door bewoners en maatschappelijke partners en wordt er programmatisch samengewerkt met de gemeente. • Zijn er, naast de Jan Luijkenlaan / Van Baerlestraat nog 3 plinten (in totaal 5.000 - 7.000m2 vastgoed getransformeerd tot goede vestigingslocaties voor wijkgerichte *(culturele) ondernemers. Met de aanpak worden direct onveilige hotspots aangepakt. • Werken bewoners, welzijnsorganisaties, corporaties, politie, gemeente en (culturele) ondernemers goed samen en weten ze kansen te benutten en te reageren op verkeerde ontwikkelingen. <p>Doel over 20 jaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zijn alle plinten en ontmoetingscentra in Zuidwest bruisende plekken van activiteiten, om te ontmoeten, om te werken en om te leren. • Werken alle vastgoedeigenaren samen om het niet woon-vastgoed structureel in te zetten als ondersteuning van het welzijn van de bewoners en ondernemers.
Lopende initiatieven	
Aanpak plinten & hotspots	

Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/ programma's)?	Thema	Maatregel
		Ontmoetingscentra
	Aanpak plinten & hotspots	<p>De aanpak van de plinten in Zuidwest is in de afgelopen jaren zeer weerbarstig gebleken en vraagt vereende krachten van gemeente, corporaties, particuliere vastgoedeigenaren, politie en andere stakeholders.</p> <p>In totaal gaat het om 24 plinten met een oppervlakte van ruim 55.000m2 BVO in Zuidwest die moeten worden gerevitaliseerd en waarvoor deels moet worden ingezet op functietransformatie om de veiligheidsproblemen permanent op te kunnen lossen, de wijk economie te doen floreren en ontmoeten te bevorderen. De plinten hebben potentie voor wijk economische en maatschappelijke functies (bijvoorbeeld ambachten, gezondheidszorg, zakelijke dienstverlening, sport en onder voorwaarden daghoreca) die zo belangrijk zijn voor de levendigheid en werkgelegenheid in de buurt van Zuidwest.</p> <p>Er is behoefte aan coördinatie van vraag en aanbod van leegstaand vastgoed.</p> <p>Er moet zicht komen op de behoefte per buurt. Prioriteit moet liggen bij de plekken waar vanuit overlast en ondermijning de grootste urgentie bestaat. We koppelen leegstaand vastgoed en slecht gebruikte openbare ruimte aan initiatiefnemers.</p> <p>In een volgende fase – als de omvang van het onderhanden vastgoed groeit en de samenwerking vraagt om het bundelen van krachten in 1 organisatie – wordt afgewogen of het effectief is om het vastgoedbeheer van corporaties en gemeente in één hand onder te brengen (bijvoorbeeld in de vorm van een 'plinten-bv').</p>

5. Doorbraakmethode en sociaal contract Moerwijk

Doel: Via deze methode willen we multi-problemen aanpakken inclusief de schuldenproblematiek van jongeren en uiteindelijk via één organisatie de zorgvraag van bewoners oppakken.

Thema/Maatregel	Resultaat						
Doobraakmethode Sociaal contract	<ul style="list-style-type: none"> • Gezondere inwoners zijn gelukkiger, en nemen makkelijker actief deel aan het maatschappelijk leven. Het individuele welzijn en de sociale samenhang in de wijk neemt toe. • Inwoners worden minder afhankelijk van zorg en ondersteuning en krijgen daar door meer grip op en regie over hun eigen leven. • De werkloosheid in de wijk zal afnemen, het sociaal en economisch kapitaal van de wijk wordt versterkt. • Het beoogde doel is dat de zorgkosten in Moerwijk dalen, en het terugverdiende budget geïnvesteerd kan worden in (collectieve) voorzieningen voor de wijk. <p>Hiermee bereiken we dat de inwoners met hun zorg- en ondersteuningsvraag beter en sneller worden geholpen. Op dit moment worden inwoners in Zuidwest afgeschrikt door de instanties, ingewikkelde aanvraagprocedures, lange wachttijden, en het aantal verschillende zorgpartijen dat in een gezin zorg levert. Dat moet anders en dat willen we met deze maatregel bereiken.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Over 4 jaar willen we hebben bereikt dat we de nieuwe manier van werken hebben ontwikkeld en van start is. Het sociaal contract is een feit en aanpassingen in het systeem (bijvoorbeeld anders financieren en anders contracteren) zijn gerealiseerd. Daarna is er een aantal jaren nodig om dit verder goed werkend te krijgen. • Stip op de horizon: het beoogde effect is dat inwoners veel makkelijker de passende zorg en ondersteuning krijgen, doordat we op systeemniveau hebben geleerd van individuele casuïstiek en het stelsel daarop hebben aangepast. 						
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Thema</th> <th>Maatregel</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Doobraakmethode</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden van het aantal professionals dat de doorbraakmethodiek beheerst. • Betrekken en organiseren van de samenwerking van professionals die Zuidwest kennen en daar al (voor) werken: van professionals van het CJG en de Wmo (JMO) tot 'werk', 'financiële dienstverlening', 'helpdesk geldzaken' of sociaal casemanagers. Daarin werken we bovendien samen met professionals van partnerorganisaties. </td> </tr> <tr> <td>Sociaal contract</td> <td> <ul style="list-style-type: none"> • Creëren van een samenwerkend netwerk dat op uitvoerend en bestuurlijk niveau acteert. • Methodiek om te komen tot gezamenlijk anders denken, doen, meten en financieren - oplossingen op casusniveau vertalen naar systeemniveau. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan methodieken als populatie gebonden bekostiging. • We zetten in op het benutten van bestaande formatie in de wijk. Bijvoorbeeld aangaande de GGZ wordt er al formatie in Zuidwest gefinancierd. Het gaat erom dat deze professionals worden meegenomen in de werkwijze van het sociaal contract. </td> </tr> </tbody> </table>	Thema	Maatregel	Doobraakmethode	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden van het aantal professionals dat de doorbraakmethodiek beheerst. • Betrekken en organiseren van de samenwerking van professionals die Zuidwest kennen en daar al (voor) werken: van professionals van het CJG en de Wmo (JMO) tot 'werk', 'financiële dienstverlening', 'helpdesk geldzaken' of sociaal casemanagers. Daarin werken we bovendien samen met professionals van partnerorganisaties. 	Sociaal contract	<ul style="list-style-type: none"> • Creëren van een samenwerkend netwerk dat op uitvoerend en bestuurlijk niveau acteert. • Methodiek om te komen tot gezamenlijk anders denken, doen, meten en financieren - oplossingen op casusniveau vertalen naar systeemniveau. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan methodieken als populatie gebonden bekostiging. • We zetten in op het benutten van bestaande formatie in de wijk. Bijvoorbeeld aangaande de GGZ wordt er al formatie in Zuidwest gefinancierd. Het gaat erom dat deze professionals worden meegenomen in de werkwijze van het sociaal contract.
	Thema	Maatregel					
Doobraakmethode	<ul style="list-style-type: none"> • Uitbreiden van het aantal professionals dat de doorbraakmethodiek beheerst. • Betrekken en organiseren van de samenwerking van professionals die Zuidwest kennen en daar al (voor) werken: van professionals van het CJG en de Wmo (JMO) tot 'werk', 'financiële dienstverlening', 'helpdesk geldzaken' of sociaal casemanagers. Daarin werken we bovendien samen met professionals van partnerorganisaties. 						
Sociaal contract	<ul style="list-style-type: none"> • Creëren van een samenwerkend netwerk dat op uitvoerend en bestuurlijk niveau acteert. • Methodiek om te komen tot gezamenlijk anders denken, doen, meten en financieren - oplossingen op casusniveau vertalen naar systeemniveau. Daarbij denken we bijvoorbeeld aan methodieken als populatie gebonden bekostiging. • We zetten in op het benutten van bestaande formatie in de wijk. Bijvoorbeeld aangaande de GGZ wordt er al formatie in Zuidwest gefinancierd. Het gaat erom dat deze professionals worden meegenomen in de werkwijze van het sociaal contract. 						

6. Woningen voor professionals

Doel: Woningen beschikbaar stellen voor professionals die in de wijken werken, zoals leraren, politieagenten en zorgmedewerkers.

Thema/Maatregel	Resultaat	
Behoeftte	Meer eigenaarschap, betere woonkansen voor onmisbare beroepsgroepen en betere kansen voor de jongeren om van gemotiveerde docenten les te krijgen die zich thuis voelen in de wijk.	
Doel		
Scope	Doel over 4 jaar:	
Middel	<ul style="list-style-type: none"> • Lerarentekort in Zuidwest is verminderd door passend woningaanbod • Zorgmedewerkers wonen en werken in Zuidwest • Politieagenten werken in Den Haag en wonen in Zuidwest 	
Plan van Aanpak		
Nu starten	Doel over 20 jaar:	
Beleid	<ul style="list-style-type: none"> • Zuidwest is een gewild om te wonen en te werken • We kijken naar elkaar om; jong en oud 	
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/ programma's)?	Thema	Maatregel
	Behoeftte	In kaart brengen van de behoefte; welke woningen prijsklasse/type sociale/ middeldure huur, betaalbare huur/koop.
	Doel	Scherper in beeld krijgen wat het doel is. Sterke schouders aan de wijk toe voegen. Verleiden met woningaanbod. Lerarentekort terugdringen.
	Scope	Alle onmisbare beroepsgroepen; leraren, politieagenten, zorgmedewerkers? En welke voorwaarden moeten ze ook in Zuidwest werken en wonen.
	Middel	In eerste instantie gesprekken voeren met onderwijs en scholen om de behoefte naar het aantal woningen voor docenten te verkennen. Campagne.
	Plan van Aanpak	Opstellen PvA stap 1 woningen voor docenten via corporaties, stap 2 uitbreiden naar andere beroepsgroepen, stap 3 ook andere partners als aanbieders van woningen betrekken.
	Nu starten	Waar zijn er nu al woningen beschikbaar voor deze doelgroep; daarna matchen.
Beleid	Toewijzingssystematiek ontwikkelen.	

7. Faciliteren van wijkbedrijven in Zuidwest

Doel: In de verschillende buurten bewoners vaardigheden laten ontwikkelen, inspelen op hun talenten, regelruimte organiseren voor vergoedingen en structurele financiële steun via een coöperatief wijkbedrijf, met als resultaat mogelijk (vrijwilligers)werk.

Thema/Maatregel	Resultaat	
Faciliteren wijkbedrijven	<p>Bewoners worden gestimuleerd en in de gelegenheid gesteld om in de eigen leefomgeving betrokken te raken en geactiveerd om een bijdrage te leveren aan hun eigen wijk (bijv. kleinschalig groenbeheer signaleren en melden vuil en overlast via deelname aan buurtpreventie team, wijkbuddy, taalmaatje, kookhulp voor eenzame ouderen, naailes geven etc). Zij kunnen bovendien gebruik maken van de dienstverlening en activiteiten die worden aangeboden in en door de wijk, met als mogelijke betekenis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het draagt bij aan de kwaliteit van de woonomgeving en de leefbaarheid. • Het draagt bij aan de verbindingen in de wijk, aan ontmoeting en betrokkenheid (sociale cohesie). • Het biedt gelegenheid voor laagdrempelig meedoen, voor het ontwikkelen van potentiële werknemersvaardigheden, van taalbeheersing, eigenwaarde en eigenaarschap. • Het is een toevoeging aan de dienstverlening en activiteiten in de wijk. • Wijkbewoners die participeren in een Wijkbedrijf geven mede richting aan de ontwikkelingen in de wijk en hebben invloed op hoe budgetten goed/nuttig besteed worden. • Wijkbedrijven zijn natuurlijke plekken om met bewoners in contact te kunnen komen en blijven. In deze tijd waar de kloof tussen overheid en burger groter dan ooit is, zijn dit soort plekken in de wijk onmisbaar. • Door verbeterde sociale cohesie en meer actieve ogen en oren in de wijk, neemt aantal overlast meldingen af bij handhaving en politie. • Als mensen meedoen, en zij weer sociale verbindingen aangaan, verbetert hun (psychische) gezondheid, vermindert de eenzaamheid; dit scheelt uiteindelijk in de zorgkosten (dit zijn baten op langer termijn, voor WMO en voor de Zorgverzekeraar). • De wijkbedrijven bieden - afhankelijk van hun focus, doelgroep en type samenwerkingsrelaties met bedrijven - koppelkansen op de diverse beleidsterreinen, waardoor uitvoeringsonderdelen van de gemeente aanvullend op elkaar en op wijkbedrijven kunnen zijn. • De opzet en financieringsvorm kan gebruikt worden als voorbeeld voor meer initiatieven in Den Haag Zuidwest. • Bedrijven in Zuidwest krijgen meer arbeidspotentieel in de wijk. • Handhaving en politie krijgen mogelijk minder meldingen. • Afhankelijk van het gekozen model van het wijkbedrijf, kan een externe partner uit de wijk of een co-financier ook zitting hebben in het bestuur van het wijkbedrijf (zoals bij het coöperatiemodel van de WOF Allekanten). 	
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	Thema	Maatregel
	Faciliteren wijkbedrijven	<p>Verduurzaming van de maatschappelijke impact van reeds bestaand wijkbedrijf Allekanten. Inzet is een concept waarin de gemeente niet de enige financier is, een meer faciliterende rol krijgt, afgesproken financiering meerjarig verstrekt kan worden, de wijk meer zeggenschap krijgt als onderdeel van de cooperatie, en er makkelijker/slimmer (integraal) verantwoord gaat worden.</p> <p>De 'wijkbedrijven' die al in Zuidwest lopen of opstarten, zoveel mogelijk faciliteren, samenwerken met, of versterken. Denk aan: Allekanten, Participatiekeuken, Made in Moerwijk, buurtkamer De Luyk/coöperatie Zuidwest, fietswijkbedrijf Pikala en de Moerwijk coöperatie.</p> <p>Een subsidieregeling opzetten waar wijkbedrijven in zuidwest gebruik van kunnen maken. Doel van de regeling is dat dat initiatiefnemers een steun in de rug kunnen krijgen bij het opzetten van nieuwe wijkbedrijven en het faciliteren van de doorontwikkeling van lopende wijkbedrijven.</p>

8. Voorzieningen en spreiding kwetsbare bewoners

Doel: voorzieningen voor kwetsbare bewoners realiseren en kwetsbare bewoners spreiden over de stad.

Thema/Maatregel	Resultaat	
Voorzieningen	Kwetsbare bewoners voelen zich thuis, begrepen en weten hun weg te vinden. Daarvoor worden er ook speciale voorzieningen, zoals ontmoetingsplekken, ontwikkeld.	
Doelgroep	Ook andere wijken in Den Haag vangen kwetsbare bewoners op.	
Behoeft	Bewoners zonder rugzakje worden niet extreem belast met de problematiek van kwetsbare bewoners.	
Huisvesting	Daarbij gaat het niet alleen om adequate zorg bij acute overlast, maar ook in het dagelijks leven op de portiek, op straat, in het winkelcentrum, enzovoort.	
Samenwerken		
Beleid		
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	Thema	Maatregel
	Voorzieningen	Laagdrempelige buurtvoorzieningen die ook toegankelijk zijn voor kwetsbare bewoners (bijvoorbeeld buurtkamers).
	Doelgroep	Naast de kwetsbare groepen (een bredere groep dan de zogenaamde aandachtsgroepen) zijn ook de niet kwetsbare bewoners in beeld.
	Behoeft	Huisvesting, zorg en (leren) samenleven.
	Huisvesting	Programma om kwetsbare bewoners goed te laten landen in de wijk. Huisvesting van bijzondere doelgroepen via doorbraakplan en via de convenantwoningen. Prestatieafspraken met corporaties, gemeente en huurdersraad.
	Samenwerken	Vroegtijdig samenwerken corporaties, gemeente en zorginstellingen bij herhuisvesting bewoners. Keukentafel of bankgesprekken bij sloop/nieuwbouw of renovatie om te bepalen wat de zorgvraag is achter de voordeur.
	Beleid	Verder uitvoering geven aan resultaten uit veerkracht onderzoek erbij betrekken welke maatregelen zorgen ervoor dat een wijk veerkrachtig is.

9. Preventie van jeugdcriminaliteit

Doel: met onderwijs, politie, jongerenwerk en andere partners vol inzetten op de preventie van jeugdcriminaliteit.

Thema/Maatregel	Resultaat
Onderwijs en school	<p>Ten eerste zullen in Zuidwest de aantallen registraties van jeugdoverlast en -criminaliteit dalen. Een daaraan verbonden effect ziet op de jonge aanwas in ondermijnende criminaliteit, waarbij verwacht wordt dat de grotendeels preventieve insteek jongeren minder vatbaar maakt voor dit type criminaliteit. Een andere baat op dit vlak is dat jongeren beter perspectief krijgen op een goede baan of opleiding, dit versterkt ook weer de weerbaarheid tegen criminaliteit. Een jongere die in het criminele circuit belandt leidt tot kosten in de sfeer van hulpverlening, reclassering en gevangeniswezen, terwijl een jongere die zijn school afmaakt uiteindelijk zoals hiervoor geschetst maatschappelijke baten oplevert. Een afgeleide en belangrijke maatschappelijke baat ziet op de veiligheidsbeleving en leefbaarheid in Zuidwest. Na enige tijd is te verwachten dat deze gaan verbeteren.</p>
Ontwikkelen van (sociale) basisvaardigheden	
Persoonsgerichte aanpak (PGA) voor interventies op individueel en groepsniveau	
Preventie en repressie	
Andere initiatieven	<p>In Zuidwest zijn in 2021 168 pga lokaal casussen aangemeld. Dit zijn jongeren die of in de high impact crime (inbraak, straatroof e.d.) zitten of die betrokken zijn bij drugs, steekwapenincidenten of overlast. Via de PGA-aanpak proberen we deze jongeren te behoeden voor verder afglijden door hun leven weer op de rails te zetten.</p> <p>Via een analyse van jongeren die eerder verdacht zijn geweest voor gevallen van drugscriminaliteit zijn indicatieve uitspraken te doen over de aantallen jongeren die in Zuidwest wonen en een hoger risico lopen om betrokken te raken bij deze vorm van criminaliteit. In het landelijke project "Zicht op ondermijning" is hiervoor een model ontwikkeld. Voor heel Zuidwest zijn er ongeveer 1.200 jongeren (5 t/m 19 jaar) die een hoger risico lopen om betrokken te raken bij drugscriminaliteit. Dit is circa 10% van de totale groep jongeren die woonachtig zijn in Zuidwest. Procentueel bezien ligt dit hoger dan het gemeentelijke gemiddelde van 7,6%. Binnen Zuidwest zijn er wijken die extra opvallen in negatieve zin zoals de Dreven en Gaarden, Morgenstond-Oost en Moerwijk-Oost.</p>
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	<p>Nu zijn (B)TOC middelen beschikbaar tot en met 2023. Daarna is voortzetting nodig van een aanpak die zich richt op:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Brede weerbaarheidstraining voor kinderen - ROC-docententraining voor het signaleren van ondermijning - Actieprogramma Wapens & Jongeren - Vreedzame school, vreedzame wijk - Buurtbroeders - School Des Levens: - Bijzonder Begeleidingstraject Jongeren (BBJ- KL) (ROC & Defensie, Landmacht), - Top-x aanpak, dat we inzetten op de jonge aanwas in de drugscriminaliteit. - Aanpak van overlastgevende en criminele jeugdgroepen - PGA lokaal: aanpak van multiproblematiek bij jongeren - Versterking handhavingsorganisatie met een mentor - Streetsport - De Harde Leerschool': sportprogramma voor (jong)volwassenen - Extra ontmoetingslocaties - Welzijnswerk - Armoedebestrijding - Schudhulpverlening - Inzet en onderzoek naar verbetering van de meldingsbereidheid in Zuidwest <p>Voor een verdere ontwikkeling en verbetering van de aanpak in Zuidwest heeft de Alliantie Veiligheid en Leefbaarheid extra capaciteit voor regie nodig:</p> <ul style="list-style-type: none"> - een programmamanager met ondersteuning - een accounthouder veiligheid - handhavingscapaciteit met juridische ondersteuning - gezinscoaches.

10. Betrekken bewoners en ondernemers

Doel: Als satéprikker door alle maatregelen heen, betrekken we steeds bewoners en ondernemers bij de planontwikkeling en de uitvoering

Thema/Maatregel	Resultaat								
Participatie & netwerk	<p>Doel over 4 jaar: Eenduidige mensgerichte werkwijze bij de participatie- en communicatieaanpak in Zuidwest. Bewoners zijn stevige gesprekspartners in de grootschalige ontwikkelingen in Zuidwest. Individuele bewoners zijn gegroeid in hun vaardigheden om te kunnen meepraten, beslissen en ontwikkelen.</p> <p>Doel over 20 jaar: Een grotere bewonersbetrokkenheid bij de wijk. Terug te zien in een grotere tevredenheid over participatiemogelijkheden in hun wijk, opkomst bij verkiezingen en een groter aantal gesubsidieerde bewonersinitiatieven in de wijken.</p>								
Participatiemethoden									
Ontmoetingsruimte									
Wat is extra (aanvullend op bestaand beleid/programma's)?	<table border="1"> <thead> <tr> <th>Thema</th> <th>Maatregel</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td>Participatie & netwerk</td> <td> <p>Beschikbaar stellen van kennis over wijknetwerken en wijkproblematieken ten behoeve van de gemeente, maatschappelijke organisaties of initiatiefnemers. Extra organisatorische ondersteuning van bewonersorganisaties en initiatieven. Het stimuleren van het aanleren van nieuwe (digitale) vaardigheden, inzet ervaringsdeskundigen, opleiden vrijwilligers. Samenwerking verbeteren tussen bewoners, professionals en ambtenaren, door ontwikkelen opgavegestuurde werkwijze. Het beschikbaar stellen van extra uitvoerende participatiekracht in Zuidwest t.b.v. organiseren van participatieprocessen.</p> </td> </tr> <tr> <td>Participatiemethoden</td> <td> <p>Met alle partijen in Zuidwest, een gezamenlijke participatiewerkwijze ontwikkelen; zo gaan we het doen, dit zijn de spelregels (zie ook aanpak "Bondgenoten Moerwijk"). Verzamelen en delen van kennis over professionele participatieprocessen, dit doen we samen met bewoners, maatschappelijke partners en gemeente. De kennis is openbaar toegankelijk voor wie er gebruik van wil maken.</p> </td> </tr> <tr> <td>Ontmoetingsruimte</td> <td> <p>Creëren van een plek waar partijen kunnen samenwerken. Het bij elkaar brengen, zichtbaar en toegankelijk maken van al deze activiteiten op een centrale plek in Zuidwest in de vorm van een Participatie Werkplaats.</p> </td> </tr> </tbody> </table>	Thema	Maatregel	Participatie & netwerk	<p>Beschikbaar stellen van kennis over wijknetwerken en wijkproblematieken ten behoeve van de gemeente, maatschappelijke organisaties of initiatiefnemers. Extra organisatorische ondersteuning van bewonersorganisaties en initiatieven. Het stimuleren van het aanleren van nieuwe (digitale) vaardigheden, inzet ervaringsdeskundigen, opleiden vrijwilligers. Samenwerking verbeteren tussen bewoners, professionals en ambtenaren, door ontwikkelen opgavegestuurde werkwijze. Het beschikbaar stellen van extra uitvoerende participatiekracht in Zuidwest t.b.v. organiseren van participatieprocessen.</p>	Participatiemethoden	<p>Met alle partijen in Zuidwest, een gezamenlijke participatiewerkwijze ontwikkelen; zo gaan we het doen, dit zijn de spelregels (zie ook aanpak "Bondgenoten Moerwijk"). Verzamelen en delen van kennis over professionele participatieprocessen, dit doen we samen met bewoners, maatschappelijke partners en gemeente. De kennis is openbaar toegankelijk voor wie er gebruik van wil maken.</p>	Ontmoetingsruimte	<p>Creëren van een plek waar partijen kunnen samenwerken. Het bij elkaar brengen, zichtbaar en toegankelijk maken van al deze activiteiten op een centrale plek in Zuidwest in de vorm van een Participatie Werkplaats.</p>
	Thema	Maatregel							
	Participatie & netwerk	<p>Beschikbaar stellen van kennis over wijknetwerken en wijkproblematieken ten behoeve van de gemeente, maatschappelijke organisaties of initiatiefnemers. Extra organisatorische ondersteuning van bewonersorganisaties en initiatieven. Het stimuleren van het aanleren van nieuwe (digitale) vaardigheden, inzet ervaringsdeskundigen, opleiden vrijwilligers. Samenwerking verbeteren tussen bewoners, professionals en ambtenaren, door ontwikkelen opgavegestuurde werkwijze. Het beschikbaar stellen van extra uitvoerende participatiekracht in Zuidwest t.b.v. organiseren van participatieprocessen.</p>							
Participatiemethoden	<p>Met alle partijen in Zuidwest, een gezamenlijke participatiewerkwijze ontwikkelen; zo gaan we het doen, dit zijn de spelregels (zie ook aanpak "Bondgenoten Moerwijk"). Verzamelen en delen van kennis over professionele participatieprocessen, dit doen we samen met bewoners, maatschappelijke partners en gemeente. De kennis is openbaar toegankelijk voor wie er gebruik van wil maken.</p>								
Ontmoetingsruimte	<p>Creëren van een plek waar partijen kunnen samenwerken. Het bij elkaar brengen, zichtbaar en toegankelijk maken van al deze activiteiten op een centrale plek in Zuidwest in de vorm van een Participatie Werkplaats.</p>								
Participatie & netwerk	<p>Beschikbaar stellen van kennis over wijknetwerken en wijkproblematieken ten behoeve van de gemeente, maatschappelijke organisaties of initiatiefnemers. Extra organisatorische ondersteuning van bewonersorganisaties en initiatieven. Het stimuleren van het aanleren van nieuwe (digitale) vaardigheden, inzet ervaringsdeskundigen, opleiden vrijwilligers. Samenwerking verbeteren tussen bewoners, professionals en ambtenaren, door ontwikkelen opgavegestuurde werkwijze. Het beschikbaar stellen van extra uitvoerende participatiekracht in Zuidwest t.b.v. organiseren van participatieprocessen.</p>								
Participatiemethoden	<p>Met alle partijen in Zuidwest, een gezamenlijke participatiewerkwijze ontwikkelen; zo gaan we het doen, dit zijn de spelregels (zie ook aanpak "Bondgenoten Moerwijk"). Verzamelen en delen van kennis over professionele participatieprocessen, dit doen we samen met bewoners, maatschappelijke partners en gemeente. De kennis is openbaar toegankelijk voor wie er gebruik van wil maken.</p>								
Ontmoetingsruimte	<p>Creëren van een plek waar partijen kunnen samenwerken. Het bij elkaar brengen, zichtbaar en toegankelijk maken van al deze activiteiten op een centrale plek in Zuidwest in de vorm van een Participatie Werkplaats.</p>								

10.

MIDDELEN

Dit hoofdstuk gaat in op de mensen, producten en activiteiten die nodig zijn om de maatregelen te kunnen uitvoeren. Ook beschrijven we hoe er wordt samengewerkt en met wie en hoe het bestuurlijk en organisatorisch in elkaar zit.

10.1 Samenwerkingsvormen

De maatschappelijk en ruimtelijke ontwikkeling van Zuidwest kan de gemeente niet alleen. Tijdens de hele periode trekken we samen op met partners, ontwikkelaars en gebruikers. Met wie gaan we samenwerken?

Samenwerking met partners: De Allianties en de Alliantieraad

De aanpak Zuidwest kan alleen succesvol zijn als we het samen doen. Met bewoners en met (maatschappelijke) partners van binnen en buiten Zuidwest. De gemeente heeft met het opbouwen van zogenaamde allianties een brede vertegenwoordiging van mensen en partijen die kunnen bijdragen aan de verbetering en aan de ambities voor Zuidwest. Uitgangspunt is een inmiddels ontwikkelde gemeenschappelijke probleemstelling, toekomstbeeld én een gedeeld beeld over de aanpak. Ieder draagt bij vanuit eigen expertise, taken en verantwoordelijkheid. De allianties zijn sterk verbonden met de gemeente Den Haag, maar hebben ook een zekere autonomie. De gemeente faciliteert én participeert in de allianties. Uitgangspunt is dat wordt samengewerkt op basis van gelijkwaardigheid. De allianties hebben elk een onafhankelijk voorzitter. De allianties hebben als taak partijen bij elkaar te brengen en ook nadrukkelijk de bewoners te betrekken bij de bijdragen die partners.

De alliantievoorzitters, aangevuld met de burgemeester (als onafhankelijk voorzitter), wethouder, een rijksvertegenwoordiger en een vertegenwoordiger van de partnerraad vormen samen de Alliantieraad. Deze bijzondere publiek-private samenwerkingsorganisatie stuurt op de voortgang van de doelen van de Brede Aanpak Zuidwest.

De primaire focus van de alliantieraad gaat over integrale sectorgrensoverschrijdende activiteiten en projecten. De samenwerking is in partnerschap en langdurig. De Alliantieraad stimuleert daarbij de interactie tussen betrokken partners en de ontkokering. De Alliantieraad versterkt de verbinding, heeft oog voor het herwinnen van vertrouwen van bewoners en ondernemers en stimuleert dat zij worden betrokken bij de planontwikkeling en -uitvoering. De Alliantieraad stimuleert dat de betrokken organisaties, de frontwerkers, de ruimte krijgen (te bieden) om te handelen. De Alliantieraad neemt besluiten over de te bereiken doelen en de interventies die nodig zijn voor het bereiken van doelen, interactie, betrokkenheid en handelingsvrijheid.

De Alliantieraad bestaat uit personen die het mandaat hebben van het werkveld dat zij vertegenwoordigen.

In de Alliantieraad hebben zitting:

- de Burgemeester van Den Haag als onafhankelijk voorzitter
- één of twee wethouders, vertegenwoordigend het college van B&W en in die hoedanigheid het bestuur van de gemeente Den Haag
- een vertegenwoordiger van de Alliantie Sociale Samenhang & Participatie
- een vertegenwoordiger van de Alliantie Onderwijs
- een vertegenwoordiger van de Alliantie Werk & Economie
- een vertegenwoordiger van de Alliantie Wonen & Leefomgeving
- een vertegenwoordiger van de Alliantie Veiligheid & Leefbaarheid
- een vertegenwoordiger van de Alliantie Gezondheid & Vitaliteit
- een vertegenwoordiger van de Partnerraad
- een vertegenwoordiger van de Rijksoverheid

De Alliantieraad is opdrachtgever aan het programmabureau Brede Aanpak Zuidwest, stelt daartoe een alliantiedirecteur aan en stelt jaarlijks de begroting en jaarrekening van het programmabureau vast.

Samenwerking met het Rijk

Voor de kwetsbare gebieden in steden, zoals Zuidwest, start het Kabinet het Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid. Daarbij bouwt het Rijk voort op de inzet zoals die al bestaat in de 16 kwetsbare gebieden. Het Kabinet wil voorkomen dat deze gebieden en hun bewoners verder achterop raken en onderschrijft de noodzaak van een gebiedsgerichte langjarige inzet. Het Nationaal programma zet in op drie actielijnen: het verbeteren van de fysieke leefomgeving, het bieden van perspectief en het vergroten van de veiligheid. Als minister voor Volkshuisvesting neemt Hugo de Jonge de coördinatie van dit Nationaal programma op zich. Hij gaat hierbij nauw samenwerken met de gemeenten en de bewindspersonen van OCW, SZW, JenV en VWS.

Vanuit deze betrokkenheid heeft het Rijk eerder al mede het Verbond van Zuidwest ondertekend en is vertegenwoordigd in de Alliantieraad.

Vanuit ruimtelijk perspectief is relevant wat er in de Nationale Omgevingsvisie staat. In de visie krijgt een aantal gebieden de status 'grootschalige ontwikkellocatie'. Voor Den Haag zijn dat het CID en de Binckhorst. Den Haag Zuidwest maakt deel uit van het gebied 'Oude Lijn'. Het geeft prioriteit aan het uitvoeren van onze ambities.

Versillende maatregelen op het gebied van mobiliteit zijn, onder de noemer ZuidWestland corridor, onderdeel van het Rijk-regioprogramma MoVe (Mobiliteit en Verstedelijking) en de in dat kader opgestelde propositie voor het Nationaal Groeifonds. In het Coalitieakkoord lijkt het Kabinet de keuze te maken om deze middelen ook voor ontsluiting van de NOVI-locaties te bestemmen.

Door de samenwerking met het Rijk wordt het beter mogelijk om de werkzaamheden in de gebieden voortvarend aan te pakken en belemmeringen weg te nemen. Ook wordt duidelijk of en aan welke investeringen het Rijk bijdraagt. Investeringen in nationale en stedelijke verkeers- en vervoersnetwerken zijn bepalend voor het slagen van de opdracht in de gebieden. Verder maakt de samenwerking het mogelijk om integrale keuzes te maken op het gebied van wonen, werken, mobiliteit, recreatie, klimaatadaptatie, landschap en energietransitie.

Lobbytrajecten

De lobbyactiviteiten in Den Haag en Brussel helpen de doelen van de gemeente. De Haagse lobby is op zijn beurt weer ingebed in de regionale lobby. Hierdoor krijgt de boodschap van de gemeente meer gewicht en wordt de gemeente Den Haag beter zichtbaar voor het Rijk en Europa. De focus ligt op woningbouw en het profileren van Den Haag als ondernemende stad en als innovatieve kennisregio.

De landelijke lobby voor Den Haag Zuidwest maakt deel uit van de lobby van 15 gemeenten met z.g.n. '16 kwetsbare gebieden'. Het coalitieakkoord van Rutte IV biedt hiervoor ook aanknopingspunten (bv. middelen voor bestrijding van onderwijsachterstanden, de Rijke Schooldag, aanpak jeugdcriminaliteit).

Er zijn daarnaast lobbycontacten met belangenorganisaties zoals Aedes en VNO-NCW.

Programmabureau Brede Aanpak Zuidwest

Ter ondersteuning aan de Alliantieraad en recht doet aan het samenwerkingsverband tussen (semi-) publieke en private partijen is het de bedoeling om een klein programmabureau op te zetten onder leiding van een nog te werven Alliantiedirecteur. Dit programmabureau bewaakt namens de Alliantieraad de voortgang van het brede programma. Het programmabureau stuurt zelf geen projecten aan. Het bureau stimuleert de samenwerking, de voortgang en de betrokkenheid van bewoners bij de ontwikkeling en uitvoering van de maatregelen.

Het Ruimtelijk programmabureau Den Haag Zuidwest

Het ruimtelijk programmabureau is verantwoordelijk voor de ruimtelijk integrale gebiedsontwikkeling. De programmadirecteur geeft met een vast programmateam sturing aan de uitvoering van fysieke ontwikkeling. Daarbij wordt nauw samengewerkt met de gemeentelijke diensten en partners. Experts uit de diensten zijn integraal onderdeel van de programmaorganisatie. Ook de financiële structuur wordt integraal ingericht: de budgetten die te maken hebben met de uitvoering van het plan, blijven bij de diensten. Ze worden echter wel duidelijk gelabeld op basis van de Programmaplannen en de programmadirecteur coördineert de besluitvorming over de inzet van middelen. Een aantal programma's die gebied overstijgend zijn werken nauw samen met de Programmaorganisatie (energietransitie, HOV/No-Regret en assetmanagement DSB).

10.2 Financiële middelen en strategie

Met behulp van kostendeskundigen hebben we dit voorlopige programma van maatregelen opgesteld, de zogeheten 'Ex ante impactanalyse'. Deze analyse is ontwikkeld in opdracht van het ministerie van BZK en ook in januari 2021 reeds toegepast op het programma. De analyse bestaat uit (zie ook kader rechts):

- 1) Een kostenraming van alle maatregelen en;
- 2) Een eerste inschatting van de maatschappelijke, economische en financiële baten (effecten) van het programma.

De studie is in een kort tijdsbestek (januari-half maart 2022) tot stand gekomen en kent daarom op onderdelen een globaal en voorlopig karakter.

De financiële uitgangspunten

- Het programma en de individuele projecten / maatregelen zijn door de diverse allianties en diensten binnen de gemeente Den Haag aangeleverd, Decisio heeft daar geen bewerkingen op gedaan. Wel zijn bewerkingen op kosten (zie kader) en fasering gedaan.
- Voor de fasering van het programma is uitgegaan van de beoogde tijdshorizon van 20 jaar van het totaalprogramma Zuidwest: 2022-2042. Wanneer voor projecten is aangegeven dat deze een kortere doorlooptijd hebben, is deze inzet door ons tot einde looptijd programma doorgetrokken.
- Voor verschillende maatregelen/projecten is reeds dekking beschikbaar.
- Het financiële overzicht is in nominale waarden weergegeven, prijspeil 2022. Voor uitgaven in de toekomst is *geen* kostprijsverhogende indexering toegepast.
- Het overzicht van kosten en baten (impactanalyse) is weergegeven in contante waarden, met een discontoet van 2,25 procent.
- We hebben in deze versie de structurele (meer)kosten, zoals beheer en onderhoud van openbare ruimte en infrastructuur of exploitatielasten van voorzieningen, nog niet opgenomen. We zijn die berekeningen momenteel aan het afronden en zullen die zodra gereed verwerken.
- Er is ook geen rekening gehouden met eventuele structurele exploitatietekorten, bijvoorbeeld op het gebied van openbaar vervoer.

En enkele aandachtspunten

- Voor diverse projecten binnen de verschillende allianties en onder de verschillende programma's geldt dat de financiële informatie die is aangedragen voorlopig is. Het gaat in veel gevallen om inschattingen op basis van kostenkengetallen. Daarbij is een gewenste omvang van inzet bepaald op basis van expert judgement, gekoppeld aan een eenheidsprijs die beschikbaar is gesteld vanuit eerdere studies.
- Daarnaast is voor diverse projecten gekeken naar inzet in het verleden. Die inzet is voor de tijdshorizon waar we binnen deze ex ante impactanalyse naar kijken, doorgetrokken.
- In veel gevallen is daarom nog nader onderzoek nodig om 1) de exacte inzet te bepalen, 2) of deze inzet ook op die manier in de toekomst nog nodig is, en zijn 3) nadere ramingen van eenheidsprijzen/kosten nodig zijn.
- Tot slot geldt ook dat voor diverse maatregelen kostenramingen nog ontbreken, die zijn PM en moeten hoe dan ook nog nader bepaald worden.

Totaalbeeld kostenraming Programma Zuidwest, Brede Aanpak

De totale raming van kosten voor Den Haag Zuidwest bedraagt 3,8 miljard euro voor de periode 2022-2042. Het gaat hier om het ruimtelijk uitvoeringsplan en alle andere overige projecten die in het concept-programma Zuidwest staan. Voor deze projecten is in totaal dekking beschikbaar ter waarde van 343 miljoen euro. Het tekort bedraagt in totaal 3,5 miljard euro. Dat komt neer op een bedrag van 165 miljoen euro per jaar.

Totaaloverzicht kosten, dekking en tekort maatregelen programma, in miljoenen

	Ruimtelijk uitvoeringsplan				Sociaal-economische projecten				Tekort per jaar
	Kosten	Dekking	Tekort	Tekort per jaar	Kosten	Dekking	Tekort	Tekort per jaar	
Thuis en gekend	€ 79	€ 15	€ 64	€ 3	€ 81	€ 1	€ 81	€ 4	€ 16
Gelijke onderwijskansen	€ 61	€ 23	€ 39	€ 2	€ 451	€ 155	€ 296	€ 14	€ 17
Perspectief op werk	€ 24	€ 0	€ 24	€ 1	€ 194	€ 62	€ 132	€ 6	€ 7
Fijn wonen	€ 2.515	€ 88	€ 2.427	€ 116	€ 1	€ 0	€ 1	€ 0	€ 116
Wel zo gezond	€ 94	€ 0	€ 94	€ 4	€ 173	€ 0	€ 173	€ 8	€ 13
Veilig en leefbaar	€ 11	€ 0	€ 11	€ 1	€ 106	€ 0	€ 106	€ 5	€ 6
Programmakosten	€ 21	€ 0,3	€ 21	€ 1	€ 0	€ 0	€ 0	€ 0	€ 1
Totaal Zuidwest	€ 2.805	€ 126	€ 2.679	€ 128	€ 1.006	€ 218	€ 788	€ 38	€ 165

Ruimtelijke maatregelen en projecten

Het grootste deel van de middelen komt voort uit ruimtelijke projecten uit het ruimtelijk uitvoeringsplan. Het gaat in totaal om 2,8 miljard euro. Hier staat beperkte dekking tegenover van 126 miljoen euro, veelal uit lopende begrotingen.

Het tekort is 128 miljoen euro per jaar. Het grootste deel van de kosten wordt gemaakt in de alliantie 'Fijn wonen' (2,5 miljard). In totaal zijn voor de periode 2022-2042 circa 100 projecten gedefinieerd a 2,5 miljard euro. Het financieel grootste blok daarin zijn diverse ingrepen op het gebied van mobiliteit en infrastructuur, zoals een tramverbinding en andere hoogwaardig openbaar vervoeroplossingen. Een deel van deze maatregelen is ook later in de tijd voorzien. In totaal gaat het om een investering van 1,6 miljard euro, waarvan het grootste deel na 2032 is voorzien. Voor deze ingrepen is nog geen dekking vanuit bestaande begrotingen of externen in beeld. Het is wel goed denkbaar dat hiervoor naar provinciale- en rijksmiddelen wordt gekeken.

Een ander voornaam project is het realiseren van 10.000 nieuwe woningen en sloop/nieuwbouwen van 6.500 woningen. Zuidwest gaat dus groeien wat betreft woningen en inwoners, dit vraagt ook investeringen in de openbare ruimte (groen, water, klimaat), maatschappelijke voorzieningen (zoals scholen, sportvelden, cultuurvoorzieningen, deze komen voor een groot deel terug onder andere allianties), digitale infrastructuur. Voor sec de woningbouwopgave en inrichting van de openbare ruimte is een businesscase op basis van kengetallen opgesteld waar een tekort van 475 miljoen euro uit vloeit. Daar staat wel al dekking tegenover van in totaal 82 miljoen euro. 45 miljoen euro daarvan is afkomstig uit reguliere begrotingen van de gemeente en 37 miljoen is afkomstig van derden, zoals WBI-middelen vanuit het rijk.

De kosten zijn over de tijd heen redelijk goed verspreid. Dekking is vooral in de eerste jaren beschikbaar en moet voor latere jaren nog gevonden worden. Er is voor het programmaplan een separate financiële businesscase van de ruimtelijke ontwikkeling opgesteld. Deze businesscase is opgenomen in het Programmaplan Gebiedsontwikkeling Zuidwest (zie bijlage).

Sociaal-economische maatregelen en projecten

De sociaal-economische projecten tellen op tot 1 miljard euro en kennen een totaal tekort van 800 miljoen euro (38 miljoen euro per jaar). Het grootste deel van de kosten wordt gemaakt in de alliantie 'Gelijke onderwijskansen' (461 miljoen). De kosten zijn over de tijd heen redelijk goed verspreid. Dekking is vooral in de eerste jaren beschikbaar en moet voor latere jaren nog gevonden worden.

Vergelijking kosten en baten Zuidwest

Wanneer we alle berekende kosten en baten van het programma in contante waarden vertalen en met elkaar vergelijken ontstaat het volgende inzicht:

- De totale kosten van het programma Zuidwest bedragen 3,1 miljard euro. Dat is inclusief infrastructuur (á 1,2 miljard euro).
- Daar staat een rechtstreekse dekking van 306 miljoen euro reeds tegenover.
- De maatschappelijke en economische baten van het programma bedragen in totaal 1,3 miljard euro. Aanvullend daarop zijn extra inkomsten voor de gemeente te verwachten á 890 miljoen euro.

Het saldo van kosten en baten, exclusief investeringen in infrastructuur, maar inclusief de financiële extra inkomsten voor de gemeente Den Haag, bedraagt 640 miljoen euro in contante waarde (2022-2052).

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van het saldo van kosten en baten, exclusief investeringen in de (bovenwijkse) infrastructuur:

Kosten en baten, in miljoenen	
Kosten programma Zuidwest	-€ 1.877
Dekking programma	€ 306
Maatschappelijke en economische baten	€ 1.321
Financiële inkomsten	€ 890
Saldo van kosten en baten	€ 640
Kosten infrastructuur (verdisconteerd)	€ 1.237

Voor meer informatie over de (kosten en baten) ramingen verwijzen we naar de 'Ex impact analyse'.

Kostenraming voorzieningenprogramma: specificatie naar type voorziening

Hieronder de specificatie t.a.v. de maatschappelijke voorzieningen:

Totaaloverzicht, in euro's

Specificatie Maatschappelijke voorzieningen	Raming	externe dekking	nog te dekken
Onderwijs	69.600.000	23.200.000	46.400.000
Zorg en welzijn	6.800.000	-	6.800.000
Kunst en Cultuur	5.700.000	-	5.700.000
Sport	61.000.000	-	61.000.000
Voorzieningen (zonder referentienorm)	32.300.000	14.900.000	17.400.000
subtotaal	175.400.000	38.100.000	137.300.000
Efficiënt ruimtegebruik	35.100.000	7.600.000	27.500.000
totaal	140.300.000	30.500.000	109.800.000

Kostenraming Top 10 maatregelen

Binnen het programma Zuidwest zijn 10 maatregelen (het gaat om verschillende projecten per maatregel) aangewezen als meest urgent en meest impactvol. Het overzicht van de kosten en beschikbare dekking voor deze maatregelen is in de tabel weergegeven. De totale kosten en dekking van de projecten is berekend voor de periode 2022-2026 (de eerste 5 jaar dus, daarmee wijkt de fasering af van de overige tabellen in dit rapport waar wordt gekeken naar de periode 2022-2042).

Kostenraming Top 10 maatregelen, in miljoenen						
#	Maatregel	Kosten	Dekking	Tekort	Tekort per jaar	3 grootste maatregelen
1	Extra onderwijs- en ontwikkeltijd	€ 89,6	€ 32,7	€ 56,9	€ 11,4	A. Meer intensieve leer- en ontwikkeltijd B. Ondersteuning in de wijk C. Beperken voortijdig schoolverlaten
2	Vernieuwen, verbeteren en verduurzamen woningvoorraad	€ 368,8	€ 87,6	€ 281,2	€ 56,2	A. Realiseren woningbouwopgave (6.500 sloop/nieuwbouw en 10.000 nieuwbouw door intensivering)
3	Zuidwest als één grote campus	€ 15,2	€ 0,5	€ 14,7	€ 2,9	B. Verduurzamen en renoveren bestaande woningvoorraad
4	Ontmoetingsruimten versterken/ benutten plinten	€ 18,8	€ 0,0	€ 18,8	€ 3,8	A. Fysieke inrichting/realisatie van de campus B. Bedrijfscontactfunctionaris
5	Doorbraakmethode en sociaal contract Moerwijk	€ 2,5	€ 0,0	€ 2,5	€ 0,5	A. Het Moerwijk contract
6	Woningen voor professionals	€ 0,2	€ 0,0	€ 0,2	€ 0,0	A. Begeleiding huisvestingsregeling
1	Faciliteren van wijkbedrijven in Zuidwest	€ 4,1	€ 1,2	€ 2,9	€ 0,6	Realiseren en faciliteren wijkbedrijven
8	Voorzieningen en spreiding kwetsbare bewoners	PM	PM	PM	PM	PM
9	Preventie van jeugdcriminaliteit	€ 14,7	€ 0,0	€ 14,7	€ 2,9	A. Uitbreiden Handhaving capaciteit B. PGA-Intensivering
10	Betrekken bewoners en ondernemers	€ 5,0	€ 0,0	€ 5,0	€ 1,0	A. Werkplaats participatie B. Opgavegestuurd werken
Totaal Zuidwest		€ 518,9	€ 122,0	€ 396,9	€ 79,4	

Financiële strategie

De financiële analyse van het totale programma telt op tot 1 bedrag van 3,8 miljard euro, waarvan maar een beperkt deel, ongeveer 343 miljoen, is gedekt. Een eerste conclusie kan dan zijn dat het verbeteren van de positie van de inwoners van Zuidwest een onhaalbare kaart is. Deze conclusie kan echter worden genuanceerd door in te zoomen op de verschillende kosten. Om te beginnen beslaat ongeveer 1,6 miljard investeringen in infrastructuur, denk aan het aanleggen van een tram naar het Westland). Deze kosten zijn over algemeen onderwerp van een langjarige lobby, met potentieel hoge bijdragen van rijk en provincie en zijn ook te beschouwen in relatie tot verbetering van de bereikbaarheid van een groter gebied.

De tweede grote post gaat over de transformatie van de bestaande woningvoorraad, door sloop en nieuwbouw en renovatie. Hiervoor zijn nog niet ingerekend als dekking de rijksmiddelen beschikbaar in het kader van de woningbouwimpuls, de volkshuisvesting, de vermindering van de verhuurdersheffing en de duurzaamheidsfondsen bij het rijk.

Bij dezelfde transformatie horen ook investeringen in openbare ruimte en voorzieningen. Deze zijn nu grotendeels opgenomen als kostenpost zonder dekking. Daar liggen nog wel mogelijkheden: Omdat er sprake is van een verdichting ontvangt de gemeente een hogere bijdrage in het gemeentefonds. Het kan ook zijn dat de investeringen in kwaliteit zich terugverdienen door hogere OZB.

De tekorten bij onderwijs kunnen worden beschouwd in relatie tot de extra gelden die het Kabinet Rutte 4 beschikbaar heeft voor het verbeteren van de arbeidspositie van docenten of het verbeteren van de kansengelijkheid. Met enige optimisme mag zelfs worden verwacht dat het tekort op dit onderdeel zeer waarschijnlijk te dekken valt door de bijdrage van het rijk.

De financiële paragraaf op het gebied van werkgelegenheid is nog niet genoeg uitgewerkt om een scherp beeld te hebben van kosten en opbrengsten. De potentiële opbrengsten zitten in de toevoeging van rendabel te verhuren of te ontwikkelen bedrijfsruimte.

De kosten voor preventieve maatregelen op het gebied van gezondheid zijn een relatief laag bedrag ten opzichte van de totale bijdragen die jaarlijks in Zuidwest aan zorg worden uitgegeven. Vanuit de redenering dat preventieve maatregelen zich dubbel en dwars terugverdienen is een belangrijk opgave om uitzoeken hoe investeringen in preventie kunnen worden betaald uit de besparingen die dat uiteindelijk oplevert.

Bij veilig en leefbaar is het iets vergelijkbaars aan de orde als bij onderwijs. Ook hier heeft het rijk speciale budgetten beschikbaar gesteld voor het tegengaan van ondermijning en het verminderen van de jeugd-criminaliteit. De toelichting in het regeerakkoord komen sterk overeen met de ambitie van het programma-plan. De kans is groot dat de verwachte kosten op termijn alsnog kunnen worden gedekt.

Bij de maatregelen die ten doel hebben het vergroten van de participatie, het stimuleren van ontmoeten, of specifiek de ontwikkeling van coöperatieve wijkbedrijven is er weinig perspectief op dekking. Tegelijkertijd zijn dit maatregelen die de lokale democratie dienen en randvoorwaardelijk zijn om de andere maatregelen te kunnen uitvoeren. Dit geldt ook voor de programma-organisatie.

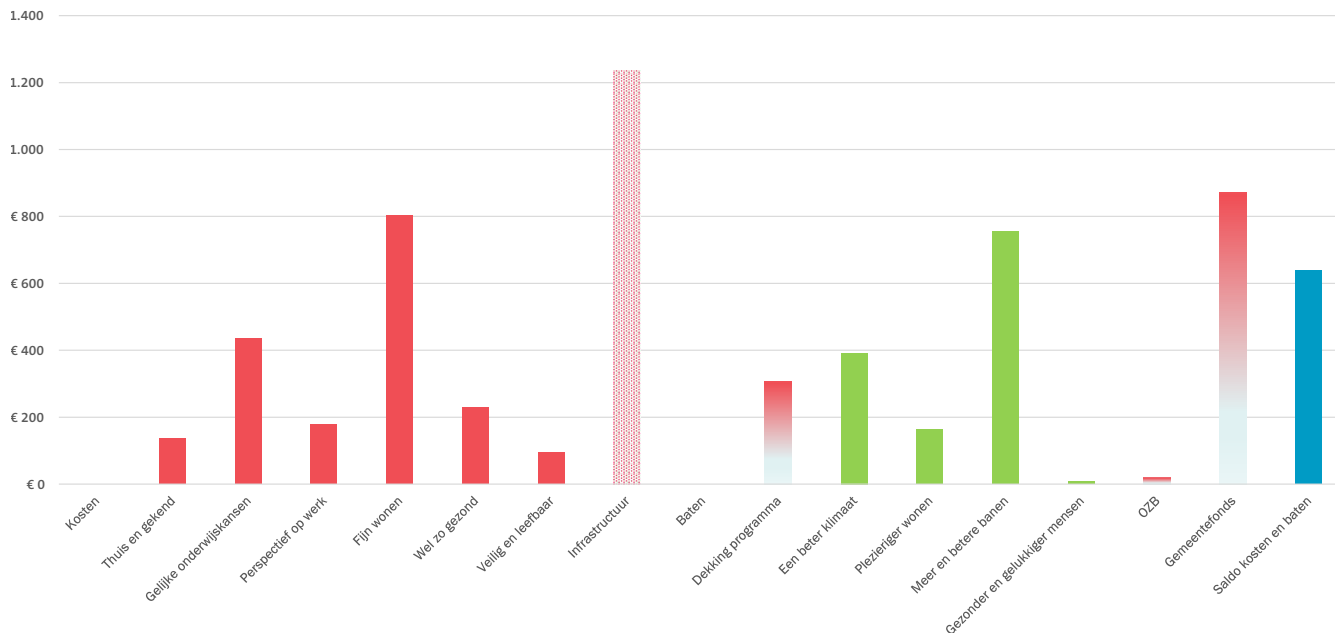
De betekenis van dit alles is dat bij bepaalde onderdelen, denk aan prettig wonen, er extra geld nodig is voor cofinanciering. Voor veel andere onderdelen is het zaak via lobby, subsidieaanvragen en het hebben van een goed plan de beschikbare rijksmiddelen in te zetten als dekking van de nog resterende tekorten. Voor de top 10 maatregelen geldt dezelfde analyse. Ook hier is het zo dat voor veel van de impactvolle maatregelen er dekkingsmogelijkheden zijn bij het huidige kabinetsbeleid. Dit vraagt bij Wonen om cofinanciering. Bij onderwijs en veiligheid een goede lobby en goede plannen. Voor het realiseren van ontmoetingsplekken, de continuering van belangrijke regiodealprojecten zoals de collectieve wijkbedrijven en een programmaorganisatie die dit alles ondersteund zijn er geen andere dekkingsmogelijkheden dan deze te prioriteren binnen de gemeentebegroting met wellicht enige support van partners.

(Maatschappelijke) opbrengsten

In opdracht van het ministerie van BZK is ongeveer 1,5 jaar geleden een financieel model ontwikkeld dat het met behulp van normgetallen mogelijk maakt om de kosten te ramen en ook de maatschappelijke opbrengsten van deze maatregelen te bepalen. Het interessante is dat de kosten van 3,8 miljard exclusief de infrastructuur met gemak opwegen tegen de maatschappelijke opbrengsten. Deze liggen zelfs meer dan een half miljard hoger. Daarbij zijn lang niet alle opbrengsten nog meegenomen. De baten die wel in beeld zijn gebracht zijn de besparingen op de energierekening en de CO2 uitstoot bij verbetering van de woningvoorraad, de effecten van het onderwijs op de kansen op werk, de gezondheidseffecten van preventieve maatregelen en de effecten van een hogere OZB en de toename van de bijdrage uit het gemeentefonds door de toename van het aantal inwoners.

Het saldo van kosten en baten, exclusief investeringen nodig voor de mobiliteitstransitie (verkeer en infrastructuur), maar inclusief de financiële extra inkomsten voor de gemeente Den Haag, bedraagt 640 miljoen in contante waarde (2022-2052).

Kort samengevat betekent het dat de totale investering in de verbetering van de positie van inwoners in Zuidwest een maatschappelijk positief effect heeft. In lang niet alle gevallen zal het mogelijk zijn om opbrengsten in direct verband te brengen met de kosten, maar in veel gevallen is het toch interessant om te bekijken of opbrengsten niet toch neerslaat binnen de gemeentebegroting en er beslissingen mogelijk zijn die vooruitlopen op opbrengsten of lagere kosten later. Het is niet gewoon om in deze brede aanpak die loopt van fysiek tot en met sociaal-economisch ook een financiële strategie op te nemen, maar gegeven de omvang van het tekort en de kansen die er zijn om die te dekken zal één van de uit te werken punten de komende jaren zijn om een strategie uit te werken die het mogelijk maakt om een groot deel van de maatregelen te kunnen uitvoeren.

11.

PARTICIPATIE EN COMMUNICATIE

Zuidwest gaat de komende jaren veranderen. Dat heeft veel impact op mensen en organisaties. Daarom is het cruciaal dat bewoners, ondernemers, maatschappelijke organisaties, de overheid en andere partners in gesprek met elkaar zijn en blijven. Zodat we elkaars belangen begrijpen, ideeën en kennis uitwisselen en van elkaar weten wie wat doet. Want alleen samen kunnen we ervoor zorgen dat Zuidwesters in 2040 dezelfde kansen hebben als andere inwoners van Den Haag. Goede communicatie en participatie ondersteunen daarbij.

11.1 Participatie

Zuidwest kent veel betrokken bewoners en ondernemers. Hun betrokkenheid, ideeën, kennis en ervaring zijn zeer waardevol voor het maken en uitvoeren van plannen. Daarom investeren we in participatie.

Participatie begint met duidelijke verwachtingen over en weer. Als we mensen vragen om mee te doen, moet duidelijk zijn waarover ze mee kunnen denken en beslissen, en wat we met hun bijdrage gaan doen. In Zuidwest gaat een Partnerraad namens de bewoners advies geven aan het stadsbestuur over de aanpak van het gebied. Om de participatie rondom ruimtelijke ontwikkelingen in Zuidwest te versterken heeft het college heeft bijna 2 mln. vrijgemaakt. Voor ruimtelijke ontwikkelingen zetten we per (deel)gebied een participatiestructuur op. Voor projecten afzonderlijk komt participatie op maat.

Partnerraad

Vanuit de Regiodeal Den Haag Zuidwest is een unieke wijze van advisering door bewoners georganiseerd in de vorm van een Partnerraad. De Partnerraad geeft advies over (onderdelen van) de Brede Aanpak Den Haag Zuidwest. Op dit moment wordt de Partnerraad, naar model van de Sportadviesraad, omgebouwd tot een officieel adviesplatform met een kern van ongeveer 20 bewoners en een achterban van circa 60 mensen. De voorzitter van de Partnerraad zit ook in de Alliantieraad van Zuidwest, daarmee is de verbinding tussen beide gremia geborgd.

Communicatie- en participatieplatform

Iedere bewoner moet kunnen vinden welke projecten er in de omgeving zijn, wie de initiatiefnemer is, wanneer en waarover er kan worden meegepraat en wat de resultaten zijn van participatie. Momenteel wordt een communicatie- en participatieplatform voor de grote ruimtelijke gebiedsontwikkelingen, waaronder Zuidwest, gemaakt. In een later stadium wordt gekeken of dit platform zich ook leent om de participatie rondom niet-ruimtelijke ontwikkelingen te versterken.

11.2 Communicatie

Voor Zuidwest is het belangrijk dat communicatie bijdraagt aan het herstel van vertrouwen en het verbeteren van het imago van Zuidwest. Dat betekent goed en regelmatig communiceren over de ontwikkelingen en de aanpak van problemen, luisteren naar bewoners en terugkoppeling geven, en successen delen. Bij Zuidwest past no-nonsense communicatie: helder, duidelijk en laagdrempelig. Communicatie over de ruimtelijke ontwikkelingen sluit altijd aan op de communicatie over het Programma Brede Aanpak Zuidwest.

Doelgroepen

Bewoners en ondernemers staan centraal in de communicatie. Zij zijn Zuidwest en kunnen het verhaal van Zuidwest het beste vertellen. Daarbij benadrukken we de kracht van de bewoners en de goede dingen die gebeuren in Zuidwest. Een uitdaging daarbij is de taal, een aanzienlijk deel van de Zuidwesters beheerst het Nederlands niet of weinig.

Een andere belangrijke doelgroep bestaat uit het Rijk, politiek Den Haag en andere (landelijke) spelers. Hierbij is het van belang om de urgentie van de problemen in Zuidwest over het voetlicht te brengen. Een goede stakeholdersanalyse en sterke lobby helpt daarbij.

Een helder verhaal

Een eenduidig en herkenbaar verhaal (in taal en beeld) over Zuidwest is belangrijk richting beide doelgroepen. We zijn eerlijk, duidelijk en recht door zee. Communicatie over de ruimtelijke ontwikkelingen sluit aan op de communicatie over het Programma Brede Aanpak Zuidwest. Bewoners en bedrijven krijgen informatie over de plannen die gaan over het gebied waarin ze wonen of actief zijn. Ze worden waar mogelijk uitgenodigd om mee te doen en mee te denken.

Interne communicatie

Integraal werken vraagt op alle niveaus om veel afstemming. Belangrijk is dat mensen goed op de hoogte zijn van de lopende ontwikkelingen en dat ze elkaar weten te vinden. Interne communicatie draagt bij aan kennisdeling, efficiëntie en een eenduidige boodschap.

12.

**PROGRAMMA-
STURING EN
-BEHEERSING**

Maatschappelijke en ruimtelijke ontwikkeling is niet alleen complex en langdurig; het kost ook veel geld. Dat geld komt van verschillende plekken en wordt verdeeld over uiteenlopende begrotingen. Tijdens de uitvoering van het programma gebeuren er dingen waardoor die financiële indeling verandert. In dit hoofdstuk leggen we uit hoe het programmateam 'in control' blijft.

Algemene KPI's Zuidwest

Ten behoeve van de integrale opgave in Zuidwest zijn afgelopen maand de doelen, met bijbehorende KPI's (Key Performance Indicators) geformuleerd. Op basis hiervan kan in het vervolg de voortgang en prioritering van maatregelen worden besproken. Deze KPI's worden de komende periode teruggebracht tot een beperkt(er) aantal en daarbij zullen bijbehorende streefwaarden worden geformuleerd. Vervolgens wordt naar het einde van het jaar toegewerkt naar een eerste rapportage, met een nulmeting en, indien beschikbaar, met historische gegevens en een analyse van de mate waarin de overall KPI's met elkaar interfereren.

Planning

Per kalenderjaar wordt een jaarplan gemaakt met daarin de geplande activiteiten voor dat jaar. Voor deze activiteiten worden gedetailleerde plannen van aanpak gemaakt. De beschikbaarheid en budgetten zijn in dit Programmaplan meerjarig bepaald. Wat er gebeurt en wanneer, is hiervan mede afhankelijk.

Monitoring en rapportages

In voorliggend programmaplan staan voor iedere ambitie doelen, met per doel een overzicht van meetbare criteria en prestatie-indicatoren. Voor de monitoring van de voortgang in de gestelde doelen wordt een methodiek ontwikkeld, waarmee de Alliantieraad en het bestuur van de Gemeente een beeld krijgt van de voortgang. Met de tool wordt inzicht gegeven in budget, de voortgang, de risico's en de controle daarop. Er worden eenduidige bestuurlijke en ambtelijke voortgangsrapportages gemaakt. De programmateams informeren de Alliantieraad en de gemeenteraad jaarlijks in het eerste kwartaal.

Algemene KPI's Zuidwest

Extra onderwijsuren per leerling	# jongeren dat doorstroomt naar goede opleiding en/of baan	Totaal aantal woningen toevoegen en vernieuwen: - Waarvan 40% woningen netto toevoegen; - Waarvan 26% sociale woningen sloop/nieuwbouwen - Waarvan 34% woningen renoveren/ vernieuwen	Aandeel lopen, fietsen en OV in verplaatsingen naar en in Zuidwest	Aantal jongeren opgenomen in persoonsgerichte aanpak en/of PGA Lokaal	Deelnemende huisartspraktijken krachtige basiszorg – of vergelijkbare integrale concepten
Verlaging werkdruk docenten door uitbesteding lesuren	# inwoners dat doorstroomt van werk naar werk		Veiligheid lopen en fietsen	# 13-17 jarigen verwijzing naar bureau HALT per 1000 inwoners	Waardering van alle deelnemers sociaal contract Moerwijk (rapportcijfer)
Aanwezigheid Integraal Kind Centrum	Aanbod & gebruik 'Leven lang leren'		Toe te voegen m ² openbare ruimte cf Haagse referentienorm	Aantal criminele hotspots in de wijk	Effecten Preventiecoalitie kwantitatief
Mate waarin kinderen deelnemen aan sport, cultuur, bibliotheek, naschoolse opvang	Aanbod bijscholing beroepsbevolking	Segmentering bij netto toevoeging (beleid woonagenda)	Verbeteren kwaliteit binnentuinen	Aantal meldingen van ondermijnende activiteiten (o.a. MMA, VM)	Effecten Preventiecoalitie kwalitatief
Aantal po-vo overstappers met individuele begeleiding	Werkgelegenheid in de groei sectoren in Zuidwest & ZKD	Woningdifferentiatie - Beleid opstellen voor woonmilieus - Nader behoefte onderzoek naar woningbehoefte sleutelberoepen	Alle woningen van het aardgas af (bestaande woningen en gebouwen)	Aantal (afgewezen) vergunningen n.a.v. Bibobtoets	Aantal Gezonde Basisscholen van de toekomst
Begeleiding leerlingen ZW op VO school	Nieuwe ondernemers (ZMP'ers) in Zuidwest & ZKD	Doelgroepen	Alle bestaande woningen en gebouwen transitieklaar 2040	Aantal kwetsbare branches	Aantal bereikte Inwoners met "kansrijke start"
Mate waarin ouders participeren/ betrokken zijn op/bij school	Extra ruimte voor werken, leren en innoveren		Nieuwbouw voorzien van schone energie (warmte) in 2040 in Zuidwest	Fysieke kwaliteit van de woonomgeving	Mentale gezondheid middelbare scholieren en jong volwassenen
	# banen totaal en banen in groeisectoren zorg, maak, bouw en logistiek		Geen schade bij zware regenbuien + hergebruik hemelwater	Vormen van fysieke verloedering	
	# banen in 30 minuten te bereiken vanuit Zuidwest		Minder hitte-eiland, meer koelte	Vormen van verkeersoverlast	

Colofon

Dit is een uitgave van
Gemeente Den Haag
zuidwest@denhaag.nl
14070
Den Haag.nl

Samenwerkingspartners APPM, Decisio,
Matershermsen, Smartcopy, Depart
Fotografie Beeldbank gemeente Den Haag

April 2022